

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Γεν. αριθ. _____
Κατηγορία _____
Κιβ. αριθ. _____

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 599
4127

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 438

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ. 5/971

ΦΩΤΟΥ ΓΙΟΦΥΛΛΗ & ΝΩΝΤΑ ΕΛΑΤΟΥ

ΤΑΞΙΔΙΑ Σ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΣΤΕΡΕΑ — ΘΕΣΣΑΛΙΑ — ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

ΑΘΗΝΑ — ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Δ. & Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

Πειράματα και παρατηρήσεις που έγιναν σχετικά με τό: ποια αναγνώσματα προτιμούν κατ'έξοχήν τα παιδιά, έβεβαίωσαν ότι προπάντων τους άρέσουν τα βιβλία που περιέχουν περιγραφές ταξιδιών και μάλιστα τα παιδιά ηλικίας 10—12 χρονών, 50%.

Από χρόνια πάλι τονίζεται από όλους τους δασκάλους πως λείπουν τα βιβλία από τα όποια θά μπορούσαν ν' άντλήσουν για τη διδασκαλία του μαθήματος της γεωγραφίας: πως είμαστε ο λαός που δεν γνωρίζει την πατρίδα του.

Τις δυο αυτές έλλείψεις έρχονται ν' αναπληρώσουν οι δυο τόμοι: ΤΑΞΙΔΙΑ Σ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

Φυσικά για πρώτη φορά που γίνεται αυτή ή προσπάθεια θά παρατηρηθούν έλλείψεις. Με τη συνδρομή όμως των συναδέλφων και τη φιλοδοξία του εκδοτικού οίκου Δ. και Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ ν' ανταποκριθής σ' ό,τι άφορά τό Δημοτικό σχολείο, έλπίζομε πολύ γρήγορα νά καταστούν οι δυο τόμοι μοναδικό στο είδος του έλευθερο γεωγραφικό άνάγνωσμα για κάθε είδος σχολείου και για κάθε Έλληνα που θέλει νά γνωρίση και αγαπήση την πατρίδα του. Γιατί βέβαια τό ν' αγαπά κάτι που δε γνωρίζω και δεν τό είδα με τα ίδια μου τα μάτια, ούτε από περιγραφές άλλων, είναι κατιτί άκατανόητο.

Τό πρόχειρο έποπτικό μέσο στο μάθημα της γεωγραφίας είναι ένα κιβώτιο (μ. 1,50 και πλ. 1 μ. και ύψος 0,4 μ.) γεμάτο ψιλόν άμμο. Άμα βρέξωμε τον άμμο εύκολα γίνονται τά βουνά, κοιλάδες, ποταμοί κ. τ. λ. Άλλά και με πηλό άπάνω σ' άπλή σανίδα μπορούμε νά παραστήσωμε ότι μέρος της γης θέλομε νά διδάξωμε. Τό καλύτερο φυσικά μέσο είναι ο έντυπος χάρτης και, όπως δίνει οδηγίες στον οδηγό της χειροτεχνίας ο κ. Θ. Μαραγκουδάκης, είναι εύκολο νά γίνη από τον κάθε δάσκαλο που φιλοδοξεί νά διδάσκη με κάθε έποπτικό μέσο.

Περισσότερο νά τονίσωμε πως δεν πρέπει νά λείπη από κάθε σχολείο ή βιβλιοθήκη της γεωγραφίας Δ. Λάμψα και ο Όδηγός της διδασκαλίας της γεωγραφίας Δ. Ανδρεάδη.

Αφού διδάξη ο δάσκαλος μ' ένα οποιοδήποτε τρόπο ένα κομμάτι, τή Στερεά, τή Θεσσαλία... κ.τ.λ. διαβάσει κατάλληλα μέρη από τά ΤΑΞΙΔΙΑ, αναθέτει στα παιδιά νά διαβάσουν και ανακινώσουν κάτι νέο που είπώθηκε στη διδασκαλία, ποιά περιγραφή τους άρεσε κ. τ. λ. Για νά γίνη αυτό χωρίζει τά παιδιά σε ομάδες. Η καθεμιά όρίζει τό μέρος που θέλει νά διαβάση κ. τ. λ.

Μπορεί νά αναλάβουν τά παιδιά και νά διαβάσουν κάτι εύκολο και νά χρησιμοποιηθή ως άφετηρία του έπομένου μαθήματος.

Και εκθέσεις μπορεί νά γίνονται μετά την άνάγνωση των ταξιδιών και πρέπει νά γίνονται. Μπορούν τά παιδιά νά γράφουν τό ίδιο θέμα όλα, ή τό προτιμότερο είναι ο κάθε μαθητής νά εκλέγη τό θέμα του. — Έγώ θά περιγράψω τά ταξίδια από τήν Άθήνα στη Λιβαδεία. — Έγώ θά περιγράψω τό λιμάνι του Πειραιά κ. τ. λ.

Όταν έρχομα με τήν άρχή της συγκεντρώσεως μπορούν νά συνδιδαχθούν τό βράχο, τήν τριβή και φυσική ιστορία.

Τά γνήσια αντίτυπα έχουν τις παρακάτω υπογραφές:

27 Μ. Μ. Μ.

Μ. Μ. Μ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πόσο ὀμορφο ποῦναι νὰ ταξιδεύη κανένας!

Μὲ τὰ ταξίδια βλέπουμε τόσους τόπους διαφορετικοὺς μεταξύ τους καὶ τόσες φυσικὲς ὀμορφιές, γνωρίζουμε ἀνθρώπους μὲ διαφορῶν εἰδῶν συνήθειες καὶ μαθαίνουμι ἕνα πλῆθος πράματα.

Μ' ἀρέσει πολὺ νὰ ταξιδεύω κι ἀπὸ πολὺ μικρὸς ἄρχισα νὰ κάνω ἐκδρομὲς καὶ ταξίδια, στὴν ἀρχὴ μικρὰ κι ἔπειτα μεγαλύτερα. Ἔτσι ἔχω γυρίσει ἀλάκερη τὴν Ἑλλάδα μας.

Καταλαβαίνω πὼς ζηλεύετε. Μὰ δὲ θέλω νὰ σᾶς ἀφήσω παραπονεμένους. Γι' αὐτὸ ἔγραψα αὐτὸ τὸ βιβλίο. Θέλω νὰ δώσω καὶ σ' ἐσᾶς ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση ποὺ δίνουν τὰ ταξίδια.

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΠΕΡΑΠΛΑΣΙΟΥ

Ἀριθ. αὐτ. 195

Κατηγ. ε. α. ε. β. ε. ρ. α.

ΑΘΗΝΑ

Στὴν Ἀθήνα ἦρθα, ὅταν ἦμουν πολὺ μικρός. Θυμοῦμαι ὅμως ἀκόμη, πόση ἐντύπωση μοῦ ἔκανε ὁ θόρυβος. Τ' αὐτοκίνητα, τὰ τράμ, τ' ἀμάξια, ἡ κίνηση τοῦ κόσμου μὲ ζαλίζανε. Μὰ ἔπειτα σιγὰ σιγὰ καὶ μὲ τὸν καιρὸ συνείδησα καὶ γύριζα ἄφοβα μέσα στὴν πόλη. Τότε ἄρχισα νὰ προσέχω τὰ ὀμορφα χτήρια τῆς Ἀθήνας καὶ τόσα ἄλλα πράματα.

Μὰ γρήγορα μοῦ γεννήθηκε μεγάλη ἐπιθυμία ν' ἀνεβῶ στὸ Λυκαβηττό, ποὺ ἡ μορφὴ του περὶ φανα στυνόταν μέσα στὸν οὐρανό, καὶ στὴν Ἀκρόπολη, ποὺ ἀπάνω τῆς ἔβλεπα τὸν Παρθενῶνα.

Γιὰ τὸ Λυκαβηττό δὲν ἄργησε νὰ βρεθῆ ἡ εὐκαιρία. Μία ὥραία ἡλιόλουστη μέρα τοῦ χειμῶνα, ποὺ ὅλα χαίρονταν τὴ ζέστη τοῦ ἡλίου, ἀποφασίσαμε ἐγὼ καὶ ἄλλα δυὸ παιδιὰ ἀπὸ τὴν ἴδια τάξη ν' ἀνεβούμε στὸ Λυκαβηττό. Πήραμε τὸ δρόμο ἀπὸ τὴ δεξαμενὴ καὶ μπήκαμε στὸ δασάκι. Τὰ πεῦκα, δροσερὰ καὶ καταπράσινα, ξέχυναν τὴν ὀμορφη μυρουδιά τους. Σιγὰ σιγὰ ἀνεβαίναμε τὸ δρομάκι, ποὺ τυλίγεται μὲ βόλτες γύρω στὸ λόφο. Κι ὅσο ἀνεβαίναμε, τόσο ἡ θεὰ κάτω γινόταν πλατύτερη. Στὴν ἀρχὴ βλέπαμε ἀπὸ τὴ δεξαμενὴ μόνο ἕνα μικρὸ μέρος τῆς Ἀθήνας, μὰ ὅσο ἀνεβαίναμε βλέπαμε ὅλο καὶ πρὸς μεγάλη ἔκταση ν' ἀπλώνεται μπροστά μας, ἀντικρίζαμε τὸν κάμπο πέρα καὶ γύρω, τὰ Φάληρα, τὸν Πειραιά, τὴ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ.

Σὲ λίγη ὥρα φτάσαμε στὴν κορυφή. Μπήκαμε καὶ στὸ ἤσυχο ἐκκλησιδάκι τ' Ἀη-Γιώργη, ποὺ στεφανώνει τὸ βράχο, καὶ κοιτάξαμε κι ἀπὸ κοντὰ τὸ μικρὸ καὶ ἀπλὸ

καμπαναριό του... Έπειτα σταθήκαμε στὸ Νότιο μέρος τῆς κορφῆς καὶ κοιτάξαμε κάτω...

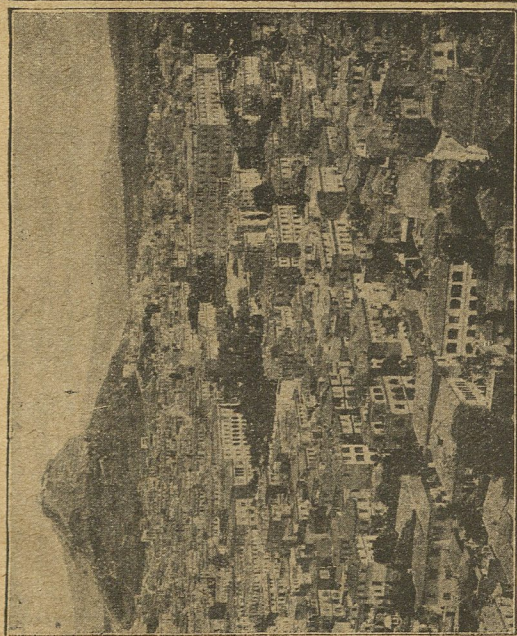
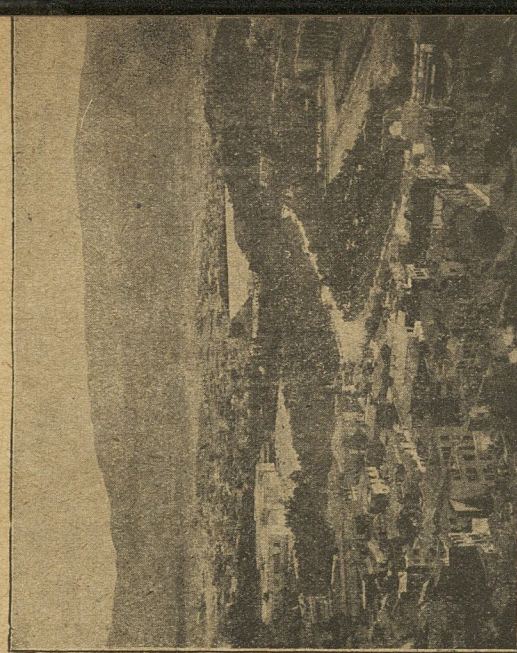
Τί πανοραμιακὸ τὸ θέαμα ἀπὸ κεῖ πάνω ! Ἡ πόλη ὀλάκερη ξαπλώνεται μπροστὰ στὰ πόδια μας. Κ' ἓνα βουητό, σὰ μέλισσες ἀπὸ πολλὰ μαζὶ κουβέλια, ἐρχότανε στ' αὐτιά μας. Καὶ μέσα στὸ βουητὸ αὐτὸ συχνὰ πυκνὰ κυριαρχοῦσαν κουδουνίσματα καὶ ἤχοι ἀπὸ σφυρίχτρες... Τὰ τραῦμ καὶ τ' αὐτοκίνητα εἶχαν κι αὐτὰ μέρος στὴν παράξενη συναυλία.

Ἀπὸ ἐκεῖ πάνω ξεχωρίζαν καὶ οἱ δρόμοι τῆς Ἀθῆνας καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα της χτήρια.

Νὰ ἡ ὁδὸς Ἀθηνᾶς ποὺ χωρῖει σὲ δύο τὸ κεντρικότερο μέρος τῆς πόλης Τραβᾶ ἀπὸ τὸ Νοτιὰ πρὸς τὸν Βορῖά καὶ φθάνει σ' ἓνα ἄνοιγμα, σὲ μιὰ πλατεία, ποὺ μὲς στὸ κέντρο της πρασινίζει ἓνας κήπος. Ἐκεῖ εἶναι ἡ πλατεία τῆς Ὀμονοίας. Ἡ καρδιὰ τῆς Ἀθῆνας. Ἀπὸ κεῖ ξεκινοῦν οἱ περισσότερες γραμμὲς τοῦ ἠλεκτρικοῦ τραῦμ, ἐκεῖ ἡ κίνηση τῶν αὐτοκινήτων εἶναι πυκνότερη, ἐκεῖ ὁ κόσμος διασταυρῶνεται ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα.

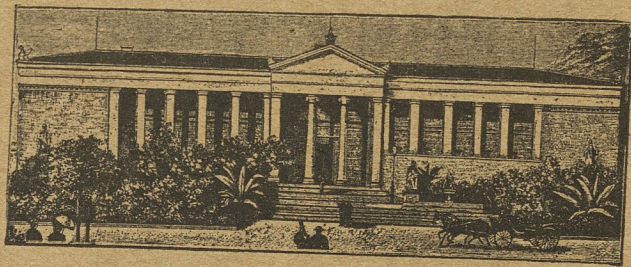
Γύρω γύρω ἀπὸ τὴν πλατεία τῆς Ὀμονοίας—νά, νά!— ἀρχίζουν οἱ δρόμοι ποὺ διευθύνονται πρὸς κάθε διεύθυνση. Πρὸς τὸ Βορῖά πηγαίνει ἡ ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου, (ποὺ τῆς βγάλανε αὐτὸ τὸνομα γιατί αὐτὴ τὴν ἡμέρα τοῦ 1843 ἔγινε τὸ πρῶτο Σύνταγμα κι ἔσβυσε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἀπόλυτη μοναρχία). Πρὸς τὰ Δυτικὰ τραβάει ἡ ὁδὸς Ἀγίου Κωνσταντίνου καὶ πλάι της διακρίνεται ἡ μεγάλη ἐκκλησία ποὺ ἔχει τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ ἀντίκρου της τὸ Ἐθνικὸ θέατρο. Ἀντίθετα—ἀνατολικὰ— ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Πανεπιστημίου, ποὺ στρίβει ἔπειτα πρὸς τὰ Νοτιοανατολικά. Δρόμος πρὸς πλάι πλάι σ' αὐτὸν νά, καὶ ἡ ὁδὸς Σταδίου. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ Νοτιοανατολικὴ γωνιά τῆς πλατείας Ὀμονοίας καὶ τελιώνει στὴν ἄλλη μεγάλη πλατεία, τοῦ Συντάγματος.

Αὐτὸς ὁ δρόμος εἶναι ἀληθινὰ τὸ σαλονάκι τῆς

Ἡ Ἀθῆνα ἀπὸ τὸ Λυκαβηττό.

Αθήνας. Ὅλα τὰ σπῖτια, δεξιὰ κι ἀριστερά, ὁμορφα καὶ περιποιημένα. Καταστήματα μεγάλα καὶ πολυτελῆ μὲ μεγάλες βιτρίνες τραβοῦν τὸ βλέμμα τῶν διαβατῶν. Μὰ καὶ οἱ πῖο μεγάλες σάλες κινηματογράφων στὸ δρόμο αὐτὸν βρίσκονται. Νὰ καὶ ὁ ὄγκος τοῦ κτηρίου τοῦ Ἀρσακείου καὶ παραπέρα τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸ τελευταῖο πρασινίζει ὁ κήπος τοῦ Κλαυθμῶνος, πὺν φτάνει ὡς τὸ ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν. Λίγο νοτιώτερα τὸ χτήριο τῆς Βουλῆς μὲ τὸν κήπο του. Καὶ πίσω ἀπὸ

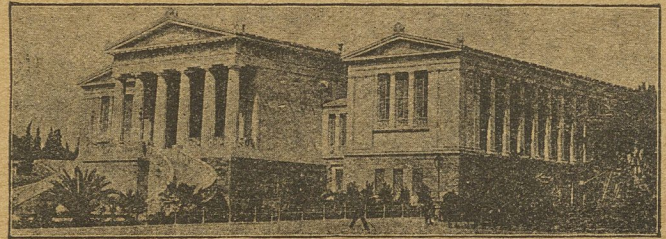

Τὸ Πανεπιστήμιον.

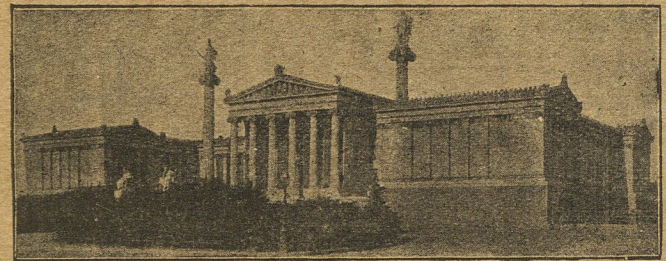
αὐτὸ τὸ χάλκινο ἄγαλμα τοῦ Στρατάρχη τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821 Θόδωρου Κολοκοτρώνη, πὺν στέκεται περήφανος ἀπάνω στ' ἄλογό του . . .

Μὲ τὸ βλέμμα παρακολουθοῦμε τὴν ὁδὸ Σταδίου, ὡς τὸ Σύνταγμα. Μὰ βλέπομε παράλληλα μ' αὐτὴ καὶ τὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου. Πλάι στὸ δρόμο αὐτὸν ξεχωρίζουνε καθαρὰ τρία μεγάλα καὶ ὡραῖα χτήρια. Καὶ τὰ τρία ἔχουνε χριστιὰ τὸν περασμένον αἰῶνα. Στὴ μέση εἶναι τὸ Πανεπιστήμιον. Ὅλο τὸ χτήριον ἔχει σχῆμα πὺν μοιάζει μ' ἓνα κεφαλαῖο Η. Ἡ μιὰ πλευρὰ του εἶναι γυρισμένη πρὸς τὴν ὁδὸ Πανεπιστημίου κ' ἔχει στὴ μέση μαρμαρένια προπύλαια, ἀπὸ ὅπου ἀρχίζουσι στοῖες πὺν τραβοῦν δεξιὰ κι ἀριστερά. Στὴν πρόσοψη μπροστὰ στέκονται τὰ μαρμαρένια ἀγάλματα τοῦ Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' καὶ τοῦ Ρήγα.

Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τοῦ Πανεπιστημίου — πρὸς τὸ Βορῖα — εἶναι ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη: χτήριον πὺν ψηλὸ ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Εἶναι συνθεμένον ἀπὸ τρία εὐρύχωρα κτήρια, ὅπου φυλάγονται κ' εἶναι στὴ διάθεση ὅσων θέλουσι νὰ διαβάσουσι 800 περίπου χιλιάδες βιβλία.

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη.

Ἡ Ἀκαδημία.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τοῦ Πανεπιστημίου εἶναι τὸ τρίτον χτήριον μ' ἀρχαῖον ρυθμό: ἡ Ἀκαδημία. Κι αὐτὴ συνθεμένη ἀπὸ τρία κτήρια, πὺν μπροστὰ τῆς ὑψώνονται δύο μαρμαρένινες κολόνες μ' ἀγάλματα στὴν κορυφή: τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα, — σύμβολα τῆς σοφίας καὶ τῆς καλλιτεχνίας. Τὸ χτήριον αὐτὸ εἶχε χριστιὰ γιὰ νὰ συνεδριάζῃ ἐκεῖ ἓνας σύλλογος ἀπὸ σοφοῦς Ἑλληνας. Μὰ ὅσπου νὰ γίνῃ αὐτός, ὑπάρχουν

ἐκεῖ μέσα τὸ Βυζαντινὸ καὶ τὸ Νομισματικὸ Μουσεῖο, καὶ ἄλλες ὑπηρεσίαι σχετικῆς μετὰ τὰ Γράμματα καὶ τὶς Τέχναις. Ἡ μεγάλη κεντρικὴ σάλα τοῦ χτήριου εἶναι στολισμένη μετὰ τοιχογραφίας καὶ εἶναι πολὺ ὄμορφη.

Τὰ τρία αὐτὰ χτήρια δίνουν στὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου μιὰ ἰδιαίτη μεγαλοπρέπεια. Μὰ καὶ γενικὰ ὁ δρόμος αὐτὸς ἔχει ὡραῖα σπιτία καὶ εἶναι πολὺ πλατύς.

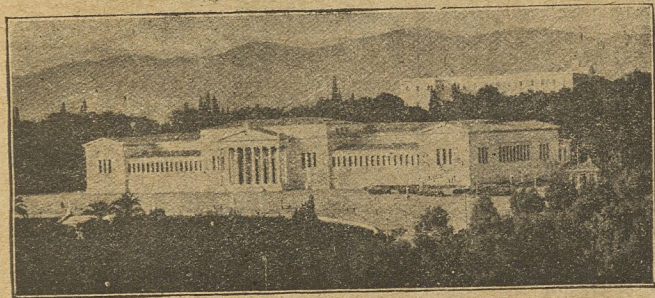
Πλατεία Συντάγματος.

Ἡ ματιά μας, κουρασμένη πιά νὰ κοιτάζῃ τὴν ἀπέραντη ἔκταση τῶν σπιτιῶν — πού οἱ στέγες τους εἶναι σὰ μιὰ θάλασσα μετὰ μικρὰ κύματα — τραβιέται τώρα ἀριστερὰ — Νοτιοανατολικὰ — καὶ ἀναπαύεται σὲ μιὰ μεγάλη πράσινη ἔκταση. Ἐκεῖ δέντρα διαφόρων εἰδῶν μᾶς δείχνουν μιὰ ἀτέλειωτη ποικιλία πράσινου, ἀπὸ τὸ πιδ ἀνοιχτόχρωμο ὡς τὸ πιδ σκοῦρο. Ἄν ἡ καρδιά τῆς Ἀθήνας εἶναι ἡ πλατεία τῆς Ὀμονοίας, ἐδῶ εἶναι τὰ πλεμόνια τῆς. Ἐκεῖνη εἶναι τὸ κέντρο τῆς κίνησης γιὰ τὸ αἷμα τῆς, ἐδῶ ἀναπνέει. Ἡ ἔκταση αὐτὴ ἡ καταπράσινη, πού ξαπλώνεται μέσα στὴν πόλη, εἶναι ὁ Δημόσιος Κήπος καὶ τὸ πάρκο τοῦ Ζαπτείου.

Ἡ πλατεία τοῦ Συντάγματος ἀνοίγει χαμηλά, σὰν ἕνα πηγᾶδι καὶ ἀπὸ πάνω τῆς, — ἀνατολικώτερα —

ἀνοίγει ἡ πλατεία τοῦ παλιοῦ παλατιοῦ, πού τὸ χτήριό του, μονότονο καὶ μεγάλο στέκεται πιδ πίσω.

Ἀπὸ κεῖ ἀρχίζει ὁ πυκνοφυτεμένος καὶ γεμάτος μετὰ τεράστια δέντρα Δημόσιος Κήπος, πού ἡ δροσιά του λὲς καὶ φτάνει ἕως ἐδῶ πάνω... Κ' ἔπειτα ἀκολουθεῖ τὸ πάρκο τοῦ Ζαπτείου, ἀραιότερο αὐτό, μὰ καὶ αὐτὸ καταπράσινο. Στὴ μέση ξεχωρίζει τὸ ἄσπρο χτήριο τοῦ Ζαπτείου, μετὰ τὸν ὡραῖο ἑλληνικὸ του ρυθμό.

Τὸ Ζάππειο.

Τὰ μάτια μας, ἀναπαυμένα ἀπὸ τὰ πράσινα, τὰ διενθύνουμε καὶ πάλι πρὸς τὴ θάλασσα τῶν στεγῶν, πού ἀνάμεσά τους, σὰν κομμένοι μετὰ μαχαίρι σὲ ταψὶ μπακλαβᾶ, ξεχωρίζουν οἱ δρόμοι. Καὶ τί βλέπομε; Ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας, ἀπὸ τὴ δεξιαμένη, ἀρχίζουν οἱ δρόμοι ἴσιοι, κανονικοί, κομμένοι σὰ μετὰ χάρακα. Κ' ἔτσι κανονικοὶ οἱ δρόμοι ἐξακολουθοῦν καὶ δεξιὰ — πρὸς τὸ Βορῆα — καὶ πέρα ἀπὸ τὴν Ὀμόνοια, ἕως κάτω - κάτω στὴ Βορειοδυτικὴ ἄκρη τῆς πόλης. Μὰ κοιτάζομε τώρα καὶ ἀντίκρου μπροστά μας. Ἀπὸ τὸ Σύνταγμα Δυτικὰ ἀρχίζει ὁ στενὸς δρόμος, πού εἶναι γιομάτος ὡραῖα ἐμπορικὰ καταστήματα, πού τὸν πλημμυρίζουν κάθε μέρα οἱ πιδ κομπῆς κυρίες: ἡ ὁδὸς Ἐρμού. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, μὰ καὶ γύρω σ' αὐτὸν, οἱ δρόμοι εἶναι χαραγμένοι ἀκατάστατα, στριφογυρίζουν, σπάζουν, γίνονται πότε στενωτέρω, καὶ πότε πλατύτεροι... Εἶ-

να φανερό ή διαφορά. Έκει πέρα είναι ή παλιά πόλη τής Αθήνας. Όταν έγινε ή Αθήνα πρωτεύουσα, δηλαδή τὸ 1835, ήταν περιορισμένη ή πόλη εκεί πέρα μονάχα. Κι είχε μικρά σπιτάκια, κακοχτισμένα, ἀκατάστατα... Τὰ σπιτάκια αὐτὰ ἀνέβαιναν, ὅπως και τώρα, ὡς τὰ πόδια ἐκείνου τοῦ βράχου ποῦ φαίνεται ἀντίκρουμας, ἴσος στήν κορφή, τοῦ Ἱεροῦ Βράχου τής Ἀκρόπολης, ποῦ ἀπάνω του στέκεται πάντα ὠραῖος και γιομάτος μεγαλοπρέπεια ὁ ναὸς τοῦ Παρθενῶνα.

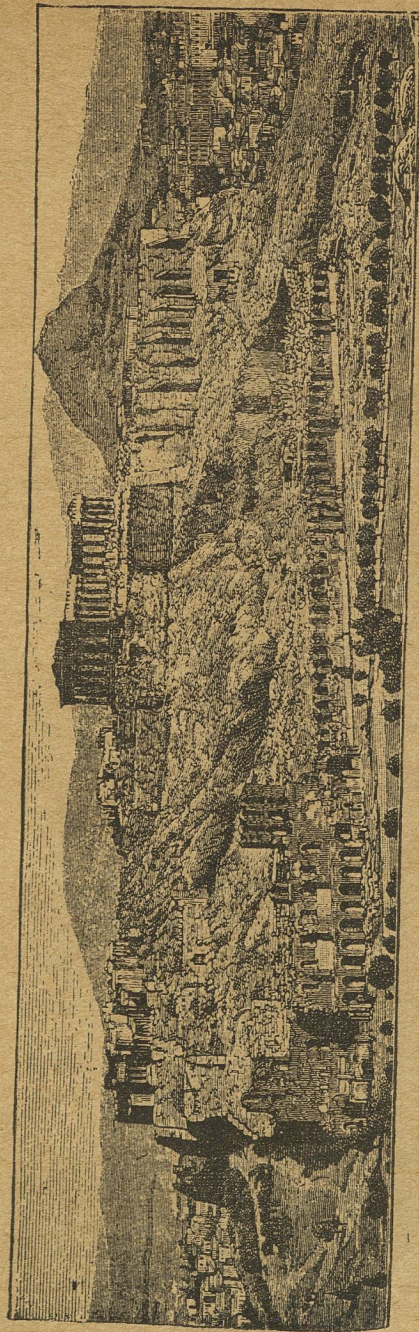
Τώρα ὁμως ή πόλη ἐξαπλώθηκε - ἐξαπλώθηκε, ἀνοιξε πρὸς τὸ Βορῖά και διάβηκε τὰ Πατίσια και χώθηκε στὰ χωράφια, και ἐξακολουθεῖ νὰ τρέχει ἀνατολικά πρὸς τὸ Γουδι και πρὸς τὸ Ψυχικὸ και Νότια πρὸς τὴν Καλλιθέα και πρὸς τὰ Φάληρα... Σὰ λάδι ποῦ χύθηκε ἀπάνω σὲ στουπόχαρτο, ἔτσι ή Αθήνα ξαπλώνεται γρήγορα πρὸς ὄλα τὰ σημεῖα και φαίνεται σὰ νὰ ζητᾷ νὰ ἐνωθῆ με τὸν Πειραιά, με τὰ Φάληρα, με τὸ Χαλάντσι, με τὸ Μενίδι...

ΑΡΧΑΙΑ ΑΘΗΝΑ

Μιὰν ἀνοιξιὰτικη μέρα πήγαμε πίσω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, μαῖ ἢ μ' ἄλλα παιδιά, γιὰ νὰ ἀπολύσουμε τοὺς ἀετούς μας. Φυσοῦσε ἓνα ἐλαφρὸ ἀεράκι κ' οἱ ἀετοὶ πήγαιναν ψηλὰ ψηλὰ και κάνανε βόλτες ἀπάνω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ἐνῶ οἱ χάρτινες οὐρές τους στριφογυρίζανε σὰ φίδια...

Ἦμιουν τότε πολὺ μικρός. Μὰ θυμοῦμαι ποῦ μοῦ κάνανε ἐντύπωση τὰ μεγάλα κεῖνα μαρμαρένια χτήρια με τὶς παλιές κολόνες, και ρώτησα τὸν πατέρα μου, γι' αὐτὰ ποῦ ἔβλεπα.

Ἐκεῖ πάνω σ' αὐτὸν τὸ βράχο, μοῦ εἶπε, οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι εἶχανε χτίσει τοὺς ναοὺς τής θρησκείας των κ' εἶχανε στήσει ὠραῖα ἀγάλματα. Ἀπὸ τὰ

Ἡ Ἀκρόπολις.

ἐρείπια αὐτὰ πού ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκεῖ πάνω καί γύρω γύρω μπορούμε νά πάρουμε μιὰ μικρὴ ἰδέα τοῦ τί ἦταν ἡ τέχνη καί ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀρχαίων προγόνων μας ».

Αὐτὰ μοῦ κινήσανε τὴν περιέργεια. Μὰ καί στὸ σχολεῖο κατόπι ἄκουσα πολλὰ πού μοῦ κινήσανε πῶς πολὺ τὴν ἐπιθυμία ν' ἀνεβῶ στὴν Ἀκρόπολη. Ἀπὸ κεῖ θὰ ἔβλεπα τὴν ἀρχαία Ἀθήνα, ὅπως ἀπὸ τὸ Λυκαβητὸ εἶδα τὴ νέα.

Ἔτσι μιὰν ἀνοιξιάτικη μέρα, πήραμε τὸ δρόμο καί ἀνεβήκαμε στὸν ἱερὸ βράχο. Πρῶτα βρεθῆκανε μπροστά μας τὰ Προπύλαια. Μεγαλόπρεπες μαρμαρένιες κολόνες ὑψώνονται στὴν κορυφή καί ἀποκάτω μιὰ μεγάλη πλατεῖα σκάλα ἀνεβαίνει ὡς ἐκεῖ. Τὰ σκαλιά της εἶναι πολὺ χαλασμένα, μὰ πάντα μπορούμε νά πάρουμε μιὰ καθαρή ἰδέα τί θάτανε κάποτε αὐτὴ ἡ εἴσοδος.

Ἀφοῦ ἀνεβήκαμε πηδώντας τὰ σκαλιά καί περάσαμε ἀπὸ τὰ προπύλαια εἶδαμε σὰ νὰ ἔλαμψε μπροστά μας τὸ λαμπρὸ ναὸ τῆς Θεᾶς, τὸν Παρθενῶνα. Ἡ μεγαλοπρεπεία του ἄστραψε μέσα μας καί καταλάβαμε πὼς πολὺ μεγάλοι τεχνίτες θὰ εἶχον φτιάσει αὐτὸ τὸ χτήριο. Ἡ στέγη του εἶναι χαλασμένη ὄχι ἀπὸ τὴν πολυκαιρία, μὰ ἀπὸ βομβαρδισμό πού ἔκαμαν οἱ Βενετοὶ ὅταν πολεμήσανε μὲ τοὺς Τούρκους. Μερικὲς κολόνες του εἶναι σπασμένες, τοὺς λείπουν κομμάτια... Ὡς τόσο κι ἔτσι πού εἶναι ὁ Παρθενῶνας δείχνει ὅλη τὴ λαμπρὴ του ὁμορφιά, δείχνει ὅλη τὴν ἁρμονία πού κλείνουν οἱ ὥραιες του ἀναλογίες, ἡ ἀνώτερη τέχνη του. Γι' αὐτὸ κι οἱ διαλεχτότεροι ἄνθρωποι κάθε λαοῦ ἔρχονται δῶ γιὰ νὰ ἰδοῦν καί νὰ θαυμάσουν αὐτὸ τὸ καλλιτέχνημα.

Πλάι στὰ Προπύλαια μικρὸς, μὰ χαριτωμένος, στέκεται ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης.

Καί πρὸς τ' ἄλλο μέρος, Βορεινά, στέκεται τὸ Ἐρέχθειον. Διασκελίζομε ἕνα πλῆθος σπασμένα μάρμαρα καί πλησιάζομε. Μιὰ σειρὰ ἀπὸ μεγαλόσωμα μαρμαρένια κορίτσια μὲ ὥραϊα καί δυνατὰ κορμιά, κρατοῦν τὴ στέγη στὰ κεφάλια τους. Εἶναι οἱ Καρυάτιδες. Φαίνονται ἡσυ-

χες, ξεκούραστες καί δροσερές. Πόσο μεγάλος καλλιτέχνης ἦταν αὐτὸς πού τις ἐσκάλισε στὸ μάρμαρο !

Μὰ βλέποντας τις Καρυάτιδες, λυπηθήκαμε πού ἡ μιὰ ἦτανε μαύρη.

« Τάχα δὲν εἶχανε μάρμαρο ; συλλογιστήκαμε. Ἀδύνατο ! Ἡ Πεντέλη ἔχει... Μὰ τότε ; »

Ἔνας, πού μάντεψε τοὺς συλλογισμοὺς μας, πλησίασε καί μᾶς ἐξήγησε πὼς αὐτὴ ἡ κόρη εἶναι ἀντίγραφο, καμωμένο ἀπὸ πηλὸ καί γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν καιρὸ ἔχει μαυρίσει. Τὴν μαρμαρένια, πού ἦταν στὴ θέση της, τὴν εἶχε πάρει στὸν καιρὸ τῆς Τουρκικῆς ὁ λόρδος Ἐλγίνος. Μᾶς διηγήθηκε κι αὐτὴ τὴν παράδοση: Ὅταν ὁ λόρδος πήρε τὴ μιὰ ἀπὸ τις ἔξι κόρες τοῦ Κάστρου τῆς Ἀθήνας, (ἔτσι λέγανε τὴν Ἀκρόπολη), ἄφησε παραγγελία στοὺς Τούρκους νὰ κουβαλήσουν καί τις ἄλλες τὴ νύχτα. Μὰ κεῖ πού πήγαιναν νὰ τις βγάλουν, τις ἀκούσανε νὰ σκούζουνε λυπητερὰ καί νὰ φωνάζουνε τὴν ἀδερφή τους. Οἱ Τούρκοι τρομαγμένοι φύγανε καί μὲ κανένα λόγο δὲν ἠθέλανε νὰ δοκιμάσουν νὰ τις βγάλουν. Κι ἄλλοι πολλοὶ κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο ἀκούγανε τις μαρμαρένιες κόρες νὰ κλαῖνε τὴ νύχτα γιὰ τὴν ἀδερφή τους, πού τοὺς τὴν πήραν».

Πολλὴν ὥρα σταθήκαμε καί κοιτάξαμε τοὺς ἀρχαίους ναοὺς.

Μᾶς εἶχανε συστήσει οἱ δασκάλοι μας ν' ἀνεβαίνουμε συχνὰ στὴν Ἀκρόπολη καί νὰ βλέπουμε τ' ἀθάνατα μνημεῖα της, τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Ἀκολουθήσαμε τὴ συμβουλή τους καί σιγὰ σιγὰ καταλάβαμε πὼς τὸ κάθε λιθάρι της ἔχει τὴν ἀξία του !

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ νομιζόνταν ὡς ἰδιαιτερές κατοικίες τῶν θεῶν. Οἱ πιστοὶ μαζεύονταν γύρω ἀπὸ τὸ ναὸ, πού ἀπὸ παντοῦ ἔπρεπε νὰ φαίνεται ὅμοια ὥραϊος στὸ σύνολο καί στὶς λεπτομέρειές του. Γι' αὐτὸ τὸ σχέδιο τῶν ἀρχαίων ναῶν εἶναι ἀπλούστατο: ἕνα ὀρθογώνιο, πού στὴ μέση εἶναι ἡ ἰδιαιτέρη κατοικία τῶν θεῶν, ὅπου βρισκότανε τὸ ἄγαλμά του καί λεγότανε σηκός, καί εἶχε

ἀπὸ τῆ μιᾷ μεριᾷ τὸν πρόδομο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸν ὀπισθόδομο. Γύρω ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ δωμάτια εἶναι οἱ σειρὲς ἀπὸ κολόνες, πού λέγονται πτερό.

Ἀπάνω ἀπὸ τὰ θεμέλια εἶναι δύο ἡ συγχρότερα τρεῖς σειρὲς σκαλοπάτια. Ἐπειτα ἀποπάνω ὑψώνονται οἱ κυλινδρικοὶ στύλοι, πού σιγὰ - σιγὰ στενεύουν κ' ἔχουν στὴν κορυφή τους τὰ κιονόκρανα. Ἀπάνω ἀπ' αὐτὰ εἶναι μιὰ σειρὰ λείες πλάκες, πού ἀποτελοῦν τὸ ἐπιστύλιο. Ἐπειτα στὴ σειρὰ μιὰ πλάκα με τρεῖς βαθειὰ σκαλισμένες γραμμὲς καὶ μιὰ μετώπη (πλάκα λεία ἢ πού νάχη ἀνάγλυφο ἀπάνω), πού ἀποτελοῦν τὸ τρίγλυφο. Παράπάνω εἶναι τὸ γείσο καὶ τέλος ἡ στέγη, πού λέγεται ἀετός, γιατί μοιάζει με ἀετὸ πού ἔχει ἀνοιχτὲς τὶς φτεροῦγες του.

Μὰ δὲν εἶχαμε μόνο τοὺς ἀρχαίους ναοὺς νὰ ἰδοῦμε ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη. Παντοῦ βλέπαμε κομμάτια ἀπὸ σπασμένα μάρμαρα, ἀπὸ παλιοὺς ναοὺς, ἀπὸ παλιὰ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα.

Μὰ τὰ πιὸ καλὰ πράματα πού βρεθῆκανε στὴν Ἀκρόπολη εἶναι στὸ Μουσεῖο της. Γιατὶ ἔχει δικό της Μουσεῖο ἢ Ἀκρόπολη. Πλησι ἴζομε καὶ μπαίνομε μέσα. Ἐκεῖ φυλάγονται ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα καὶ ἄλλα πάρα πολλὰ ἀντικείμενα. Καὶ μπορεῖ ἐκεῖ μέσα νὰ θαυμάση κανεὶς τὴν τέχνη τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ νὰ ἰδῇ πού εἶχε φτάσει τότε ἡ γλυπτική. Μὰ πιὸ πολὺ αὐτὰ μποροῦμε νὰ τὰ ἰδοῦμε στὸ Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἐδῶ μέσα ἰδιαίτερα προσέχομε τὰ ἔργα τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, τῆς Ἀρχαϊκῆς, πού εἶναι ἀπλᾶ καὶ ἡρεμα μὰ δὲν φτάνουν τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν τελειότητα τῶν ἔργων τῆς γλυπτικῆς τῆς καλῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς δηλαδὴ τοῦ 400—300 π. Χ.

Βγήκαμε κατόπι πάλι στὸ φῶς καὶ στὸν ἥλιο. Πλησιάσαμε καὶ στὰ τείχη πού κλείνουν γύρω-γύρω τὴν Ἀκρόπολη. Εἶναι κι αὐτὰ ἀρχαῖα. Κι ἀποκεῖ κάτω ξαπλώνεται ἡ Ἀθῆνα ὀλόκληρη. Κοιτάομε ἀπὸ τὸ Βορεινὸ τείχος κάτω. Οἱ δρόμοι ξεχωρίζουν καθαρά,

οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν, οἱ κῆποι... Κι ἀκοῦμε ἀπὸ κεῖ τὴ βουὴ τῆς πόλης ζωηρῆ, πυκνῆ, σὰν πλῆθος μελισσῶν. Ἡ πόλη εἶναι πιὸ κοντὰ ἀπὸ δῶ παρὰ ἀπὸ τὸ Λυκαβηττό, γιατί ὁ λόφος εἶναι πιὸ χαμηλός. Γι αὐτὸ κ' ἡ βουὴ ἔρχεται πιὸ ζωηρῆ, πιὸ δυνατῆ.

Ἐπειτα πλησιάσαμε τὸ νότιο τείχος τῆς Ἀκρόπολης. Ἀπὸ δῶ ἀριστερὰ φαίνεται ἡ ἄκρη τῆς παλιᾶς Ἀθῆνας, ἡ γειτονιὰ τῆς Πλάκας, μὰ μπροστὰ μας ἀνοίγουν ἐλεύθερες ἐκτάσεις, πού στολιζονται με ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἀριστερὰ ἀντίκρυ πρασινίζει τὸ πάρκο τοῦ Ζαπτείου καὶ κατεβαίνει ἕως ἐκεῖ πέρα, ὅπου κάτι κολόνες τεράστιες ὑψώνονται. Εἶναι δεκάξη. Μαζεμένες κοντὰ-κοντὰ καὶ στολισμένες στὴν κορυφή με ὁμορφα κιονόκρανα με σκαλιστὰ ἀγκάθια (Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ). Αὐτὲς οἱ ψηλότερες κολόνες εἶναι τὰ τελευταῖα ἐρείπια πού ἔμειναν ἀπὸ τὸ μεγαλοπρεπέστατο ναὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

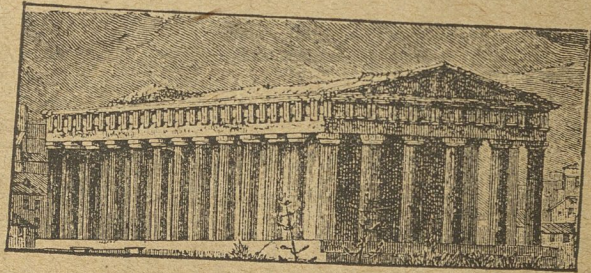
Καὶ πιὸ κοντὰ, στὴν ἄκρη τοῦ πάρκου, πλαί στὸ δρόμο πού τραβᾶει πρὸς τὰ Φάληρα (Λεωφόρος Συγγροῦ), φαίνεται ἡ κομπῆ Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ, με τὴν ἐλαφρῆ της ἐμφάνιση.

Κι ἀκόμα πιὸ ἐδῶ, κάτω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀκρόπολης, βλέπομε τὰ ἐρείπια δυὸ ἀρχαίων θεάτρων. Δεξιά εἶναι τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, πού ἔχει ἀμφιθέατρο βαθὺ καὶ μπροστὰ τοῖχο, καὶ ἀριστερὰ τὸ θέατρο τοῦ Διονύσου, με τὸ πλατύτατο ἀμφιθέατρο. Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀρχαιότερο θέατρο τῆς Ἑλλάδας. Στὸ θέατρο αὐτὸ παιχτήκανε γιὰ πρώτη φορὰ τ' ἀριστουργήματα τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλῆ, τοῦ Εὐριπίδη καὶ τοῦ Ἀριστοφάνη. Ἐκεῖ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι παρακολουθοῦσαν τὶς παραστάσεις, πού διαρκοῦσαν ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα!

Τώρα τὸ βροῆκανε, τὸ ξεχώσανε καὶ νάτο! με τὶς στρογγυλὲς σειρὲς τῶν καθισμάτων του ἄδειες σὰ νὰ περιμένη νὰ φθάσουν οἱ θεατῆς...

Ἄς ἰδοῦμε καὶ ἀριστερότερα καὶ πιὸ πέρα. Νά, ἀν-

τίκρου στην κορυφή ενός λόφου τὰ ερείπια τοῦ Μνημείου τοῦ Φιλοπάππου. Καὶ σ' ἄλλο λόφο ἀπάνω τὸ νέο χτήριο τοῦ Ἀστεροσκοπείου. Ὁ ἄλλος λόφος πῶς κάτω, — δυτικὰ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη — εἶναι ὁ Ἄρειος Πάγος. Ἐκεῖ ἐδίκασε τὸ ἀνώτερο δικαστήριον τῶν ἀρχαίων. Ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, κατὰ τὸ 54 μ. Χ. ἐκήρυξε πρῶτος τὸ Εὐαγγέλιον στοὺς Ἕλληνας, πού ἦταν ἀκόμα τότε εἰδωλολάτρεις. Λίγο πῶς δυτικὰ βλέπομε τὴν Πνύκα.

Τὸ Θησεῖο.

Ἐκεῖ συνεδρίαζε ἡ ἐκκλησία τοῦ Δήμου, δηλαδή ἡ ἀρχαία Βουλὴ τῶν Ἀθηναίων. Σ' αὐτὸ τὸ μέρος, μπροστά στὸ λαὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔχουν μιλήσει οἱ πῶς μεγάλοι πολιτικοὶ καὶ ρήτορες τῶν Ἀθηναίων: ὁ Περικλῆς, ὁ Δημοσθένης, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ἓνα πλῆθος ἄλλοι. Ἐκεῖ ἐγίνοντο οἱ συζητήσεις πού ἔφταναν στὶς ἀποφάσεις, πού ἔκαμαν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἐνδοξη καὶ μοναδικὸ κέντρο τῆς γνώσης καὶ τῆς Τέχνης.

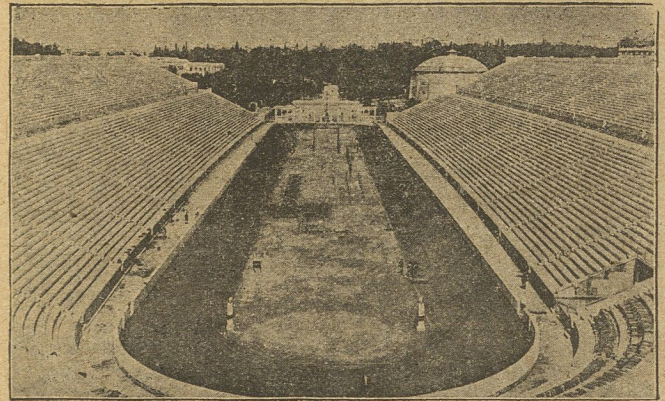
Γυρίζομε πῶς τώρα ἀπὸ τὸ βορεινὸ μέρος τῆς Ἀκρόπολης καὶ ἀντικρίζομε πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ, πλάι σὲ μιὰ ἔκταση πράσινη ἀπὸ δέντρα, τὸ Θησεῖο. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀρχαῖος ναὸς. Ὅλο τὸ χτήριο, μ' ἓνα πλῆθος κολόνες γύρω-γύρω, διατηρεῖται γερό. Μονάχα ἡ στέγη εἶναι χαλασμένη.

Μὰ καὶ ὅλη ἡ νέα Ἀθήνα ἔχει σκορπισμένα μέσα τῆς ἀρχαῖα μνημεῖα. Νά, στὴν ἀκρὴ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς, πού προχωρεῖ πρὸς τὸ βορρῖα, ὁ ναὸς τοῦ Αἰόλου.

Εἶναι οἰκοδόμημα μὲ 8 πλευρῆς. Καὶ στὴν κορυφὴ ἀπὸ κάθε πλευρᾶ τοῦ εἶναι σκαλισμένα τ' ἀνάγλυφα τῶν ἀνέμων. Κ' ἔτσι ὁ λαὸς λέει τὸ χτήριο αὐτὸ «ἀέριδες».

Ἐπειτα μέσα στὴ γειτονιά τῆς Πλάκας ὑπάρχει ἓνα κομψὸ στρογγυλὸ μνημεῖο: τοῦ Λυσικράτη. Σ' ἄλλη συνοικία ἀριστερότερα ὑπάρχουν τὰ ερείπια τῆς Ἀρχαίας Ἀγορᾶς, τῆς στοᾶς τοῦ Ἀττάλου καὶ ἄλλα ερείπια...

Ἐτσι ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς Ἀκρόπολης ὅλη ἡ ἀρχαία Ἀθήνα ἔλαμψε καὶ ξανάζησε μπροστά μας. Κι ὅμως πρέπει νὰ ἰδοῦμε μερικὰ πράματα ἀκόμη.

Τὸ Στάδιο.

Πέρα στὴν ἀκρὴ τοῦ Ζαπτείου, ἀφοῦ τελειώση τὸ πάρκο, περνοῦμε τὸ ρέμα τοῦ Ἰλισσοῦ, πού ἦταν στὴν ἀρχαιότητα ποταμὸς. Καὶ ἀντικρὺ μας βλέπομε τὸ Στάδιο. Ἐκεῖ ἦταν καὶ στὴν ἀρχαιότητα καὶ μέσα σ' αὐτὸ ἐγίνονταν οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες, ὅπως καὶ σήμερα. Μὰ ξαναχτίστηκε ὅλο ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια μὲ ὠραῖα μάρμαρα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐθνικὸ μας εὐεργέτη Γεώργιο Ἀβέρωφ. Ἐτσι ξανάζησε τὸ ἀρχαῖο Στάδιο.

Μὰ πρέπει νὰ ἰδοῦμε καὶ τὸ ἀρχαῖο Νεκροταφεῖο. Εἶναι ὁ Κεραμεικὸς, πού βρίσκεται στὸ τέλος τῆς ὁδοῦ

Πειραιῶς. Ἐκεῖ μπαίνομε καὶ θαυμάζομε τὰ ἀρμονικὰ καὶ λυπητερὰ ἐπιτύμβια τῶν ἀρχαίων. Ὁ Δεξιλέως ἀπάνω στ' ἄλογο φαντάζει σὰν Ἀη-Δημήτρης, ἡ Ἡγησὼ σὲ θλιβερὸ σύμπλεγμα σκορπίζει τὴ λύπη καὶ ὅλα τ' ἄλλα γύρω εἶναι λυπητερά, μὰ ὠραῖα ἔργα, ποὺ ἀξίζουν νὰ τὰ ἰδῇ κανεὶς καλὰ καὶ ἥσυχα.

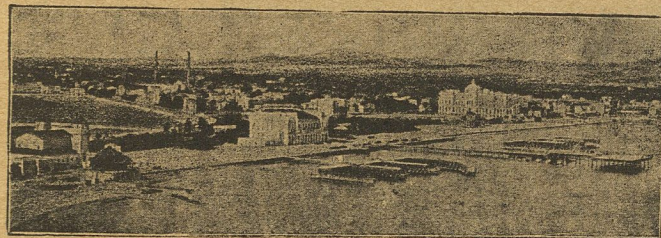
Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.

Γιὰ νὰ συμπληρώσωμε τὴν ἐντύπωσή μας, τώρα πρέπει νὰ πᾶμε καὶ στὸ Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο. Ἐκεῖ ὀλόκληρες μέρες ἐκάθισα πολλές φορὲς καὶ κοιτάζα τὰ θαυμαστὰ καλλιτεχνήματα. Δὲν ξέρεις τί νὰ πρωτοῖδῃς. Τὰ μαρμάρινα ἀγάλματα καὶ τὰ κεφάλια, ποὺ μονάχα οἱ ἀρχαῖοι μας μπορούσαν νὰ φτιάσουν, τὸ ἀτέλειωτο πλῆθος μὲ ποικιλόχρωμα βάζα, ἀπὸ ἀγαλματᾶκια χάλκινα, ἀπὸ Ταναγραῖτες κοῦκλες πήλινες, ἕνα πλῆθος ἀντικείμενα ὅλα καλλιτεχνικά, τὰ ἔργα ὅλων τῶν ἐποχῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ἀπὸ τὴ Μυκηναϊκὴ προϊστορικὴ ἐποχὴ ὡς τὴν τελευταία Ρωμαϊκὴ, ὅλα αὐτὰ μᾶς κάνουν νὰ κοιτάζομε, νὰ θαυμάζομε καὶ νὰ σωποῦμε. Πόσο μεγάλη ἦταν ἡ τέχνη τῶν ἀρχαίων προγόνων μας!

ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΦΑΛΗΡΑ

Πολλὲς φορὲς μὲ τὸν ἠλεκτρικὸ σιδηρόδρομο πῆγά στὸν Πειραιᾶ. Ἡ πόλη αὐτὴ δὲν ἔχει ἀρχαῖα οὔτε ἐξαιρετικὲς ὁμορφιές, μὰ εἶναι πόλη τῆς δουλειᾶς καὶ γι' αὐτὸ ἔχει μεγάλη κίνηση. Μὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἐργατικὴ κίνηση μᾶς ἐνδιαφέρει πολὺ, γιατί ἡ ἐργασία εἶναι ἡ βάση τῆς εὐτυχίας μας.

Ὁ ἠλεκτρικὸς σιδηρόδρομος ἀρχίζει ὑπόγειος ἀπὸ τὴν πλατεῖα τῆς Ὀμονοίας, προχωρεῖ στὸ Μοναστηράκι

Τὸ Φάληρο.

καὶ ἀπὸ κεῖ στὸ Θησεῖο. Μὰ ἀπὸ κεῖ πιά παύει νᾶναι ὑπόγειος καὶ ξαπλώνεται ἀνάμεσα στὸν καταπράσινο καὶ καλλιεργημένο κάμφο.

Σπίτια ὁμορφα ἢ μικρὰ σπιτάκια κακοφτιαγμένα ξεπροβάλλουν μέσα στὴν πρασινάδα. Δὲν ὑπάρχει στιγμή ποὺ τὸ μάτι μας νὰ μὴ βλέπη σπίτια, ὡς τὴν ὥρα ποὺ φθάνομε στὸ νέο Φάληρο. Αὐτὸ δείχνει πὼς ἡ Ἀθήνα, τὰ Φάληρα καὶ ὁ Πειραιᾶς γλιγγόρα θὰ ἐνωθοῦν καὶ θὰ γίνουν μιὰ ἀπέραντη πόλη..

Ὅταν φτάσωμε στὸ νέο Φάληρο, ἀριστερά μας ἀνοίγει ἡ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ ἔπειτα τὸ τρένο προχωρεῖ ἀνάμεσα σὲ παλιὰ σπίτια καὶ σ' ἐργοστάσια.

Φτάνομε στὸν Πειραιᾶ. Ἀμέσως ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ, ἀντικρίζομε ζωερὴ κίνηση. Φορτηγὰ

καὶ ἐπιβατικὰ αὐτοκίνητα, κάρρα, ἀμάξια τρέχουν πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις... Καὶ καθὼς προχωροῦμε πρὸς τὴν παραλία, ἡ κίνηση παντοῦ εἶναι μεγάλη καὶ ἀδιάκοπη. Ἐμπορεύματα μεταφέρονται παντοῦ.

Παρακάτω εἶναι ἡ πλατεία τοῦ Θεμιστοκλῆ μετὰ τὴν προτομὴν τοῦ στήθους. Καὶ ὀλίγο παραπέρα ἡ πλατεία τοῦ Καραϊσκάκη μετὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἥρωα στήθους πάλι στὴ μέση τῆς πλατείας.

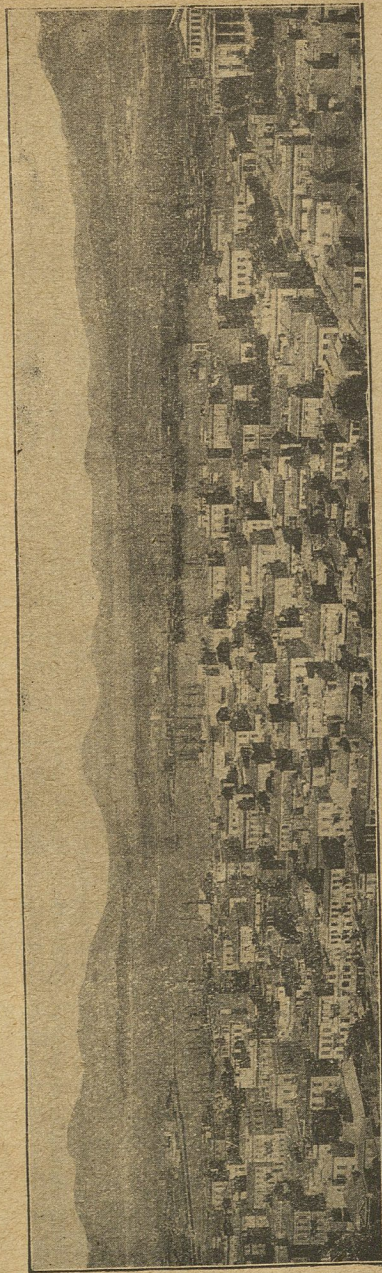
Κατεβαίνουμε ἔπειτα στὴν παραλία τοῦ λιμανιοῦ. Ἐδῶ ἡ κίνηση πιά εἶναι πυρετώδης. Μοῦ κάνει σκοτούρα καὶ κατάπληξη μαζὶ!

Τὰ πλοῖα φορτώνουν καὶ ξεφορτώνουν, τὰ ἔμπορεύματα φορτώνονται σὲ κάρρα καὶ φορητὰ αὐτοκίνητα, ὁ ἐργατικὸς κόσμος φροντίζει γιὰ ὅλα αὐτὰ, καὶ τὰ τροχοφόρα φεύγουν καὶ ἔρχονται πρὸς ὅλες καὶ ἀπὸ ὅλες τὶς διευθύνσεις...

Στὴ βορεινὴ πλευρὰ τοῦ λιμανιοῦ βλέπομε στὴ σειρὰ τὰ ἐπιβατικὰ βαπόρια τῆς συγκοινωνίας μετὰ τὶς παραθαλάσσιες πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Στὴ Δυτικὴ πλευρὰ εἶναι στὴ σειρὰ τὰ μεγάλα φορητὰ. Βλέπομε τὶς πολύχρωμες καὶ πολυποικίλες σημαῖες τους. Ἀντικρίζομε τὴν Ἀγγλικὴν ἀσπροκόκκινη σημαία, τὴ Γαλλικὴν μπλέ, ἄσπρη καὶ κόκκινη, τὴν Ἰταλικὴν πράσινη ἄσπρη καὶ κόκκινη, τὴν Ἀμερικανικὴν μετὰ τ' ἄστρον στὸ κόκκινον φόντον, καὶ ἕνα πλῆθος ἄλλες σημαῖες. Ὑπάρχουν ἐκεῖ φορητὰ βαπόρια τόσων καὶ τόσων κρατῶν, ποὺ μᾶς φέρουν ἔμπορεύματα ἢ ποὺ παίρνουν τὰ δικά μας. Μᾶς φέρουν σιτάρι, ὑφάσματα καὶ ἄλλα διάφορα, εἶδη καὶ παίρνουν τὸ λάδι μᾶς, τὸ κρασί μᾶς, τὸν καπνὸν τὰ ξερὰ φρούτα...

Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ λιμανιοῦ ἀντικρίζομε ἄλλα ἐπιβατικὰ βαπόρια, μεγαλύτερα ὑπάρχει. Εἶναι κεῖνα ποὺ κάνουν τὶς συγκοινωνίες τοῦ ἐξωτερικοῦ. Καὶ παραπέρα ἀπ' αὐτὰ διακρίνομε μερικὰ πολεμικὰ καράβια τοῦ Στόλου μας.

Ἀφοῦ τὰ εἶδαμε αὐτὰ ὅλα, κοιτάξαμε καὶ δεξιώτερα,

Ἐνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Πειραιά.

πρὸς τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ. Ἐκεῖ τὸ θέαμα εἶναι, πῶ ἀπλὸ καὶ παλιό. Ἐκεῖ εἶναι ἀραγμένα τὰ καίκια ἄλλα μικρὰ κι ἄλλα μεγαλύτερα. Κ' εἶναι τόσα πολλὰ ὥστε τὰ κατάρτια τους παρουσιάζουν ἓνα θέαμα πού μοιάζει μὲ δλόκληρο δάσος ἀπὸ δέντρα ξερά, ξεφυλλισμένα . . .

Ἄς πᾶμε τώρα πρὸς τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ Πειραιᾶ (βορειοδυτικὰ) κ' ἔπειτα θὰ πᾶμε ἀριστερά. Προχωροῦμε δεξιότερα ἀπὸ τὸ σιδηρ. σταθμὸ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος πού εἶναι ἀραγμένα τὰ καίκια καὶ ἀμέσως βλέπομε ὑψωμένα μπροστά μας ἓνα πλῆθος ἐργοστάσια κάθε λογῆς. Ἀλευρόμυλοι, ὑφαντουργεῖα, νηματουργεῖα, σιδηρουργεῖα, καὶ ἄλλα ἐργοστάσια μὲ ψηλὲς καπνοδόχες ξαπλώνονται σ' ὅλη τὴν ἔκταση.

Προχωρώντας στὴν ἴδια διεύθυνση, φθάνομε στὶς δεξαμενές, ὅπου διορθώνονται τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Εἶναι ἐκεῖ κάτι τεράστιες σκάρες, πού βυθίζονται κάτω στὴ θάλασσα, μπαίνει τὸ πλοῖο ἀπὸ πάνω τους κ' ἔπειτα οἱ σκάρες σηκώνονται καὶ σηκώνουν μαζί καὶ τὸ πλοῖο, κ' ἔτσι ἐκεῖ γίνεται ὅποια ἐπισκευὴ χρειάζεται.

Παραπέρα εἶναι ἐργοστάσια ναυπηγείων, ὅπου φτιάχνονται καὶ διορθώνονται ἐμπορικὰ βαπόρια, χύνονται μηχανές καὶ ἄλλα μετάλλινα εἶδη καὶ γίνονται διάφορες ἄλλες μηχανικὲς ἐργασίες. Βορειότερα εἶναι κ' ἓνα ἐργοστάσιο χημικῶν λιπασμάτων.

Καθὼς ἡ παραλία προχωρεῖ βορειοδυτικὰ, βλέπομε καὶ τὸν συνοικισμό τῆς Κοκκινιάς, πού φτιάστηκε ἐπίτηδες γιὰ τοὺς πρόσφυγες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶναι δλόκληρη πόλη κανονικὰ κτισμένη, μὲ ἴσιους δρόμους, μὰ μὲ μικρὰ σπίτια.

Ἀνοίγει κατόπι μπροστά μας ὁ ἀσφαλέςτατος ὄρμος τοῦ Κερασινοῦ. Ἀντίκρου εἶναι ἡ Σαλαμίνα καὶ ὁ Ναύσταθμος. Ὁ δρόμος προχωρεῖ πρὸς τὴν ἐξοχὴ Πέραμα, πού εἶναι ἀντίκρου στὴ Σαλαμίνα καὶ ἀπὸ κεῖ περνῶν οἱ βαρκοῦλες στὸ νησί, γιὰ τὴν ἄπόσταση εἶναι πολὺ μικρὴ.

Ἄς ἰδοῦμε τώρα καὶ τὸ ἀριστερὸ μέρος τοῦ Πειραιᾶ, (τὸ Νοτιανατολικό). Σ' αὐτὸ δὲν εἶναι πιά ἐργοστάσια, μὰ ὠραῖα μεγάλα σπίτια καὶ καλὰ μαγαζιά, οἱ δρόμοι εἶναι ἴσιοι καὶ φαρδεῖς. Στὸ κέντρο τῆς παραλίας τοῦ λιμανιοῦ εἶναι τὸ Δημαρχεῖο μὲ τὸ ρολοῖ ἀπάνω στὴν κορυφή. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο λέγεται Ρολοῖ. Πλάι του ὁ δημόσιος κήπος. Καὶ παραπάνω σπίτια ὠραῖα. Προχωροῦμε ἀνηφορίζοντας κατὰ κεῖ καὶ φτάνομε στὸ μεγάλο Δημοτικὸ θέατρο τοῦ Πειραιᾶ. Μπροστά του ξαπλώνεται μὰ ὠραῖα πλατεῖα μὲ κήπους καὶ μὲ δεντροστοιχίες. Ἄν τραβήξωμε πρὸς τὰ νότια ἀπὸ τὸ μεγάλο δρόμο θὰ φθάσωμε στὸ Ζάννειο νοσοκομεῖο. Μὰ προχωροῦμε μπροστά, πρὸς τὰ ἀνατολικά, καὶ σὲ λίγο ἀντικρίζομε ἓνα βαθύτατο κόλπο: τὸ Πασᾶ Λιμάνι.

Ὁ Πειραιᾶς ἔχει ἓναν κόλπο πού χρησιμεύει γιὰ λιμένα κι ἄλλον ὅμοιο, μὰ μικρότερο, τὸ Πασᾶ Λιμάνι. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ λιμάνια ξαπλώνεται μέσα στὴ θάλασσα ἡ πειραιϊκὴ χερσόνησο.

Γύρω στὸ Πασᾶ Λιμάνι ὑπάρχουν πολλὰ κέντρα, θεατρᾶκια, καφενεῖα κλπ. Ἐκεῖ τὸ καλοκαίρι κατὰ τὰ βράδια ἡ κίνηση εἶναι μεγάλη.

Ἀπὸ κεῖ νοτιότερα ἀρχίζει ἄλλη χερσόνησο: ἡ Καστέλλα. Αὐτὴ εἶναι βραχώδης μὲ μεγάλη ποικιλία ἀπὸ ὑψώματα καὶ κόλπους. Ἀπάνω κεῖ εἶναι σκαρφαλωμένα ὠραῖα σπίτια καὶ μαγαζᾶκια πλῆθος. Καὶ τὸ τραμ γύρω-γύρω στὴ βραχώδη χερσόνησο κάνει ἓνα γῦρο μὲ μαγευτικὴ θέα βράχων καὶ θάλασσας, σπιτιῶν καὶ πρασινάδας.

Τὸ τραμ μᾶς βγάζει στὸ γέο Φάληρο. Μπροστά μας ἀνοίγει ὁ κόλπος μὲ τὰ θαλάσσια μπάνια ἀντικρῦ μας. Πλάι ἡ μεγάλη ἐξέδρα τραβάει βαθεῖα μέσα στὴ θάλασσα. Ἀντίκρου στὴ θάλασσα μεγάλα ξενοδοχεῖα ὑψώνονται καὶ πλάι τους διάφορα κέντρα.

Ὅλη αὐτὴ ἡ παραλία εἶναι χαριτωμένη. Ἡ θάλασσα φιλεῖ τὸν ἄμμο σ' ὅλη τῆς τὴν ἔκταση. Καὶ ἀντικρῦ ἤσυχα σπίτια καὶ μαγαζᾶκια. Ἡ παραλία τραβάει ἀνα-

τολικά πρὸς τὸ παλιὸ Φάληρο. Στὴ μέση εἶναι οἱ Τζι-
τζιφιές. Τὸ παλιὸ Φάληρο ἔχει πιδὸ πολλὴ ποικιλία. Με-
γάλα μαγαζιά, βραχάκια, κόλπους... Ἐκεῖ ἡ κίνησις τὸ
καλοκαίρι εἶναι πολὺ ζωηρὴ, ὅλη τὴ νύχτα.

Ἀπὸ κεῖ ἀρχίζει ὁ μεγάλος δρόμος τῆς Βουλιαγμέ-
νης. Τραβάει πλάι στὴν παραλία καὶ περνάει ἀπὸ τὶς
ἐξοχὰς τὶς γεμάτες πεῦκα καὶ ἀπὸ τοὺς νέους συνοικι-
σμούς τῆς Βούλας καὶ τῆς Γλυφάδας καὶ φτάνει ὡς τὴ
Βουλιαγμένη. Ἐκεῖ πέρα ξαπλώνονται πλάι στὴ θάλασ-
σα ὠραῖοι λόφοι ἀπὸ ἄμμο γεμάτοι πεῦκα κ' ἕνας ὠραῖος
γιαλός! Καὶ στὴ ρίζα μεγάλου κοκκινωποῦ βράχου ἀνα-
βλύζουν ζεστὰ νερὰ καὶ σχηματίζουν μιὰ λιμνούλα.
Ἐκεῖ μέσα λούζονται τὸ καλοκαίρι ὅσοι ὑποφέρουν ἀπὸ
ρεματισμούς.

ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΙΓΙΝΑ

Μὲ τὸ βαποράκι πῆγαμε πολλὰς φορὰς ἀπὸ τὸν Πει-
ραιᾶ στὴ Σαλαμίνα. Τὸ μικρὸ σκάφος τράβηξε μέσα στὸ
στενὸ. Δεξιὰ ἀφήκαμε τὸν Πειραιᾶ, τὰ ἐργοστάσια του,
τὴν Κοκκινιά κ' ἔπειτα τὸν κόλπο τοῦ Κερασινοῦ.
Ἀριστερὰ βλέπομε τὸ νησάκι τῆς Ψιτταλείας — τῆς Λι-
ψοκουτάλας, ὅπως τὴ λένε — κ' ἔπειτα, μέσα στὸ στενὸ, τὸ
νησάκι τοῦ Ἁγ. Γιώργη. Ἀπάνω σ' αὐτὸ τὸ νησὶ εἶναι
λίγα σπιτάκια. Ἐκεῖ εἶναι τὸ λοιμοκαθατήριον, ὅπου
βγαίνουν καὶ ἀπολυμαίνονται οἱ ἐπιβάτες τῶν βαπορι-
ῶν, πὺν ἔρχονται ἀπὸ μέρη ὅπου εἶναι ἐπικίνδυνες ἐπι-
δημικὲς ἀρρώστειαι.

Ἀντίκρου στὸ νησάκι αὐτὸ εἶναι δεξιὰ τὸ Πέραμα,
στὴ στεριά καὶ ἀριστερὰ τὰ Παλούκια, ἀπάνω στὸ νησὶ
τῆς Σαλαμίνας. Λίγο ἀριστερότερα τὸ Καματερό.

Μόλις πλησίασε τὸ βαποράκι στὰ Παλούκια, βγή-
καμε κεῖ. Λίγα μαγαζάκια καὶ σπιτάκια ὑπάρχουν πλάι
στὸ γιαλὸ. Λίγο πιδὸ πέρα εἶναι ὁ Ναύσταθμος, ὅπου
σταθμεύουν τὰ πολεμικά μας πλοῖα, κ' εἶναι καὶ τὰ ἐργο-
στάσια τοῦ στόλου.

Ἀπὸ τὰ Παλούκια ἐτραβήξαμε πεζοὶ γιὰ τὴν καιμό-
πολη Κούλουρη. Ἀπὸ αὐτὴ καὶ ὄλο τὸ νησὶ ἐπῆρε τὸ
ἴδιο ὄνομα. Ἡ Κούλουρη εἶναι μικρὴ καὶ ἤσυχη μὲ μι-
κρὰ σπίτια καὶ ἀκατάστατους δρόμους.

Ἐραία ἦταν ἡ ἐκδρομὴ πὺν κάμαμε στὸ μοναστήριον
τῆς Φανερωμένης μὲ τὸ ἴδιο βαποράκι. Τὸ μοναστήριον
αὐτὸ εἶναι ἀπάνω στὴ Σαλαμίνα, στὴ δυτικὴ ἄκρη της,
πλάι στὸ γιαλὸ. Μόλις φθάσαμε ἀντικρούσαμε τὴν παλιὰ
Βυζαντινὴ ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηριοῦ στὴ μέση καὶ γύρω
διάφορα σπίτια μικρὰ καὶ μεγαλύτερα, πὺν χρησιμεύουν
γιὰ κελλιά τῶν καλογέρων καὶ γιὰ ξενῶνες. Πλάι στὸ
μοναστήριον ἕνα δάσος ἀπὸ πεῦκα κατεβαίνει ὀλόδροσο
καὶ φθάνει ὡς κάτω στὸ γιαλὸ.

Μπήκαμε καὶ μέσα στὴν ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηριοῦ.
Εἶναι πολὺ σκοτεινὴ. Μὰ μόλις συνηθίσανε κάπως τὰ
μάτια μας στὸ σκοτάδι, διακρίναμε πὺς ὅλα ἀπὸ μέσα
εἶναι ζωγραφισμένα. Οἱ θόλοι της, οἱ τοῖχοι της καὶ ὅλα
τ' ἄλλα μέρη τοῦ ἐσωτερικοῦ της εἶναι σκεπασμένα μὲ
τοιχογραφίας. Ὀλόκληρη ἡ παλιὰ καὶ νέα Διαθήκη, τὰ
μαρτύρια τῶν Ἁγίων, μιὰ παράστασις τῆς Δευτέρας Πα-
ρουσίας, καὶ ἕνα πλήθος ἄλλα πράγματα εἶναι ζωγρα-
φισμένα ἐκεῖ...

Οἱ τοιχογραφίαι αὐτὲς ζωγραφίστηκαν τὸ 1735 ἀπὸ
τὸ ζωγράφο Γεώργιον Μάρκου μὲ βοηθοὺς καὶ ἄλλους
ζωγράφους. Μᾶς διηγήθησαν γιὰ τὸν ζωγράφο αὐτὸ
καὶ τοῦτο τὸ περίεργον. Ὅταν εἶδε, λένε, ὄλο αὐτὸ τὸ
ἔργον του τελειωμένον, ἀπὸ τὴ μεγάλη χαρὰ του ἔπαθε
συγχοπὴ καὶ πέθανε!

Πῆγαμε καὶ στὴν Αἶγινα ἕνα καλοκαίρι καὶ ἐκαθί-
σαμε λίγες μέρες. Μόλις δυὸ ὥρες ἔκαμε τὸ βαπόρι νὰ
πάη ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὡς ἐκεῖ.

Εἶναι ἀπλὴ καὶ ἤσυχη ἡ πόλις τῆς Αἶγινας, καθὼς
τὰ σπιτάκια της εἶναι ξαπλωμένα πλάι στὴν παραλία.
Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο τῆς πόλης εἶν' ἕνα
πλήθος ἐπαύλειαι. Ἀπάνω στοὺς μικροὺς λόφους καὶ

πλάι στοὺς μικροὺς κόρφους εἶναι στημένα ὁμορφα σπίτια.

Ἐδῶ εἶναι ζωντανὴ ἀκόμη ἡ ἀνάμνηση τοῦ πρώτου Κυβερνήτη μας Ἰωάννου Καποδίστρια, πού γιὰ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Κράτους εἶχε τὴν Αἴγινα. Ἐδῶ ὑπάρχει τὸ παλιὸ ὄρφανοτροφεῖο τοῦ Καποδίστρια, πού τώρα ἔχει γίνει φυλακὴ. Ὑπάρχει ἀκόμη τὸ σχολεῖο πού χτίστηκε τὴν ἐποχὴ τοῦ Καποδίστρια, τὸ Νομισματοκοπεῖο καὶ ἡ Μητροπολιτικὴ ἐκκλησία, ὅπου ὁ Καποδίστριας ἔδωκε τὸν ὄρκο, ὅταν παράλαβε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας.

Πήγαμε κ' εἶδαμε καὶ τὸ Μουσεῖο τῆς Αἴγινας. Εἶναι μέσα στὸ χτήριο, πού εἶχε γιὰ κατοικίαν καὶ διοικητήριον ὁ Καποδίστριας. Ὑπάρχουν ἐκεῖ ἕνα πλῆθος ἀρχαῖα ἐπιτύμβια, ἐπιγραφές, μιὰ μαρμαρένια Σφίγγα, κομμάτια ἀπὸ ἀγγεῖα καὶ ἕνα πλῆθος ἀντικείμενα πού βρέθηκαν στὴν Αἴγινα.

Οἱ ἐξοχὲς τῆς Αἴγινας εἶναι ἡσυχες καὶ δροσερὲς μέσπιτάκια σκορπισμένα παντοῦ. Στὴν ἄλλη ἄκρην τοῦ νησιοῦ (Ἀνατολικὰ) βρίσκονται καὶ τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ, ψηλὰ ἀπάνω σ' ἕνα βράχο.

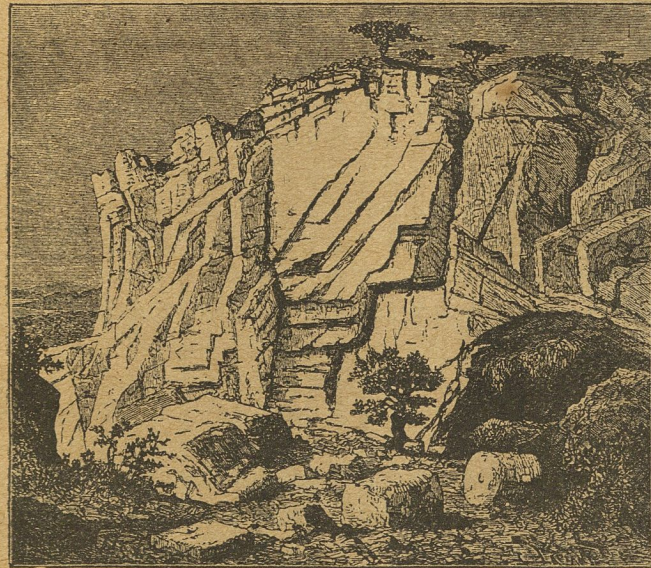
ΠΕΝΤΕΛΗ

Μόλις βγοῦμε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα ξεπροβάλλει βορειανατορικὰ ἡ Πεντέλη, τὸ βουνὸ τὸ περίφημον γιὰ τ' ἄσπρα του μάρμαρα.

Συχνὰ-πυκνὰ μ' ἐπιβατικὸ αὐτοκίνητον πηγαίνομε στὸ Χαλάντρι. Διαβαίνει ἀπὸ κεῖ κι ὁ σιδηρόδρομος Ἀττικῆς. Τὸ Χαλάντρι εἶναι ἕνα χλοερὸ κι ὁμορφὸ χωριό, πού τὸ κάνει ὁμορφότερον τὸ ρέμα τοῦ Κηφισσοῦ, πού περνᾷ μέσ' ἀπὸ τὸ χωριό. Τεράστιες λευκὲς, πλατάνια καὶ πεῦκα μὰ καὶ καλάμια ἄφθονα ὑπάρχουν πλάι στὴν κοίτη του. Καὶ τὸ δάσος ἀπὸ πεῦκα προχωρεῖ πέρα, βορεινὰ, σὲ πολλὴν ἔκταση. Νοτιοανατορικὰ ἀντικρίζομε τὸν Ὑμηττό, βορειοανατορικὰ τὴν Πεντέλη

καὶ Δυτικὰ τὸν Κορυθαλὸ καὶ τὴν Πάρνηθον (Ὀζά). Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ βουνὰ ξαπλώνεται ὁ Ἀττικὸς κάμπος.

Ἀπὸ δῶ τὸ Μαρούσι ἀπέχει λίγην ὥρα. Πηγαίνομε καὶ πεῖσι, μὰ καὶ μ' αὐτοκίνητον ἐπιβατικὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Καὶ τὸ Μαρούσι ἔχει γύρω δάση ἀπὸ πεῦκα. Λίγο παραπάνω, βορειότερα, εἶναι ἡ Κηφισσιὰ. Τὸ πιδεῖο περιποιημένο προάστειον τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖ

Λατομεῖα μαρμαροῦ στὴν Πεντέλη.

ὑψώνονται βίλλες ὡραῖες, μέσα σὲ χλοερῶτατους κήπους, μεγάλα ξενοδοχεῖα, κέντρα πολυτελέστατα, καὶ ἀνάμεσα τοὺς ξαπλώνονται πάρκα καὶ δασάκια . . .

Ἀποπάνω ὑψώνεται ἡ Πεντέλη. Ἀπὸ πολλὰ σημεῖα μπορεῖ κανεὶς ν' ἀνεβῆ σ' αὐτὸ τὸ βουνό. Εἶναι ὅμως πολὺ ἀπότομον. Σὲ διάφορα σημεῖα τοῦ ὑπάρχοντος καὶ λατομεῖα. Ἀπὸ κεῖ βγαίνει τὸ ἄσπρο μάρμαρον, πού

μ' αὐτὸ ἐφτειαστήσανε τόσα ἀριστουργήματα στήν ἀρχαιότητα!

Στὸ Νότιο μέρος τοῦ βουνοῦ εἶναι τὸ μοναστήρι τῆς Πεντέλης. Ἐκεῖ πήγαμε ἀπὸ τὸ Μαρούσι ἄλλες φορὲς πεζοί, κι ἄλλες μὲ τὰ ὑπομονετικὰ γαϊδουράκια. Καθὼς πᾶμε, περνοῦμε ἀπὸ τὰ Μελίτσια μὲ τὸ γοητευτικὸ καὶ πυκνὸ δάσος πεύκων. Περνοῦμε ἀκόμη ἀπὸ μερικὸς πευκῶνες καὶ φθάνομε στὸ μοναστήρι τῆς Πεντέλης, ὅπου ζοῦν μερικοὶ καλογέροι καὶ περιποιοῦνται τὸ μοναστήρι.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ἐκτείνεται ἄλλο δάσος ἀπὸ πεῦκα, ὠραῖο καὶ μεγάλο, καὶ κάτω φαίνεται ὁ κάμπος τῆς Ἀττικῆς πρὸς τὰ Μεσόγεια, ὅλος καλλιεργημένος. Ἀπὸ πάνω ὅμως πέρα πρὸς τὸ Βορῖά καὶ Ἀνατολικά ἐκτείνεται δάσος ἀπὸ πεῦκα.

Ἀνάμεσα στὰ φύλλα τῶν δένδρων, ἀσπρίζει ἓνα μεγάλο, μὰ μισογκρεμισμένο, χτήριο γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ποὺ τόχτισε μιὰ Γαλλίδα Δούκισσα τῆς Πλακεντίας, ποὺ ἔζησε στήν Ἀθήνα τὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα.

ΥΜΗΤΤΟΣ

Ἀνατολικά ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, πέρα ἀπὸ τὸ Ζάλπειο καὶ ἀπὸ τὸ Στάδιο, στὸ βᾶθος, ξαπλώνεται ὁ Ὑμηττός. Ἡ κορυφὴ του φαίνεται σὰ μιὰ ἀπαλὴ γραμμὴ, ποὺ καμπυλώνεται ἀλαφρὰ καὶ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ βορεινὰ καὶ καταλήγει κάτω πρὸς τὸ Φάληρο. Πιστεύει κανεὶς πὼς τὸ βουνὸ αὐτὸ εἶναι ὁμαλὸ καὶ χωρὶς καμιὰ ἀγριότητα καὶ πὼς, ξαπλωμένο πλάι στήν Ἀθήνα, γέρονει καὶ κουβεντιάζει μὲ τὴ θάλασσα τοῦ Φαλήρου. Κ' εἶναι ἀληθινὰ ὠραῖο τὸ βουνὸ αὐτό, μάλιστα καθὼς τὸ βλέπομε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ἄλλοῦ γυμνὸ κι ἄλλοῦ δασωμένο, ποὺ παρουσιάζεται μὲ γλυκὰ κι ἁρμονικὰ χρώματα κι ἀλλάζει τόσες λεπτὲς κι ἀνάερες ἀποχρώσεις μενεξεδένιες, τριανταφυλλιῆς καὶ γαλάζιες κατὰ τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἥλιος βυθίζεται πίσω ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα.

Κι ὅμως, ὅταν ἀνεβῆ κανεὶς σ' αὐτὸ τὸ βουνό, ἔχει ἄλλες ἐντυπώσεις. Δηλαδή τὰ πράματα δὲν εἶναι τόσο ἥμερα...

Ἀνεβήκαμε πολλὲς φορὲς στὸν Ὑμηττό.

Οἱ δρόμοι ποὺ τραβοῦν πρὸς τὰ Ἀνατολικά τῆς Ἀθήνας, πρὸς τὸ Παγκράτι, πρὸς τοὺς Ἀμπελοκήπους καὶ πρὸς τὸ Γουδί, μᾶς βγάζουν σ' ἓνα κεντρικὸ ἐξοχικὸ δρόμο. Αὐτὸς μᾶς φέρνει ὅλο ἀνατολικά, κατὰ τὸ βουνό. Περνοῦμε ἓνα κάμπο, τὸν περισσότερο ἄδεντρο. Μὰ παραπέρα ἀπαντοῦμε δεξιὰ κι ἀριστερὰ τοῦ δρόμου δασάκια ἀπὸ πεῦκα, ποὺ τὰ φύτεψαν οἱ πρόσκοποι μας.

Ἐπειτα ἀριστερὰ ἓνα ἐκκλησιδάκι μὲ μάντρα γύρω καὶ λίγα πεῦκα στολίζει τὴν κορυφὴ μικροῦ λόφου. Εἶναι ὁ Ἅη Γιάννης. Πλάι του τραβᾷ ἓνα ρέμα, ποὺ μόνο ὅταν βρέχει κατεβάζει νερό.

Προχωροῦμε ἀκόμη καμπόσο καὶ παύει πιά ἐκεῖ ὁ κάμπος. Ἀρχίζουν οἱ λόφοι... Γύρω μας ἐλιές καὶ πεῦκα μᾶς ζώνουν. Τέλος σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου παρουσιάζεται μπροστά μας, ἀνάμεσα σὲ κυπαρίσσια, πλατάνια καὶ κισσοὺς ἓνα μαντρογυρισμένο μοναστήρι. Εἶναι ἡ Καισαριανή. Ἦταν ἄλλοτε μοναστήρι, μὰ τώρα εἶναι μονάχα ἓνα καλλιτεχνικὸ μνημεῖο.

Μπαίνομε ἀπὸ τὸ πορτάκι του στήν αὐλὴ. Ἐκεῖ πολλὰ μάρμαρα μὲ ἐπιγραφὰς καὶ γλυπτὰ κοσμήματα βρίσκονται τοποθετημένα. Εἶναι παλιὰ συντοίμια ποὺ βρεθῆκανε γύρω, ἀπομεινάκια ἀπὸ ἀρχαῖες ἐκκλησίες.

Ἀπὸ τὴν αὐλὴ αὐτὴ μπαίνομε σ' ἄλλη αὐλὴ καὶ ἔχομε μπροστά μας τὴν ὠραία μικρὴ Βυζαντινὴ ἐκκλησιὰ τῆς Παναγίας τῆς Καισαριανῆς. Μπαίνομε μέσα καὶ βλέπομε πὼς ὁ ρυθμὸς τῆς εἶναι πολὺ ὁμορφος καὶ ὅλοι οἱ τοῖχοι τῆς εἶναι γεμάτοι ἀπὸ τοιχογραφίες.

Ἀφοῦ τὰ κοιτάξαμε ὅλα προσεκτικὰ, βγήκαμε ἔξω. Τώρα ἐτραβήξαμε ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ αὐλόγυρου τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου ὑπάρχει ἄλλη πόρτα. Καὶ βρεθῆκαμε σὲ μιὰ μικρὴ πλατεῖα, κάτω ἀπὸ τεράστια πλα-

τάνια. Ἐκεῖ στήν ἄκρη τρέχει διαρκῶς μιὰ βρύση μὲ τὸ περιφρημο νερὸ τῆς Καισαριανῆς.

Κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια καθίσαμε καὶ ἀναπαυτήκαμε.

Ἔπειτα τραβήξαμε γιὰ πιδὸ ἀπάνω. Ἐπήραμε τὸ μονοπάτι καὶ προχωρήσαμε ἀνάμεσα στὰ πεῦκα. Ἀποκάτω ὅλη ἡ καταπράσινη ἔκταση τῆς Καισαριανῆς καὶ τὰ μέρη ποὺ εἶναι γύρω τῆς ἐξαπλώνονταν πανοραμικά. Καὶ πέρα, ἀνάμεσα στοὺς λόφους, ξεπερόβαλε θαμπή, μὰ θεαματικὴ ἡ Ἀθήνα. Νά, νά, διακρίνεται ἡ Ἀκρόπολη, ὁ Λυκαβηττός, τὸ καταπράσινο Ζάππειο.

Προχωροῦμε λοιπὸν ἀνεβαίνοντας. Μὰ ἔπειτα τὸ μονοπάτι κατεβαίνει, στρίβει καὶ πέφτει μέσα στὸ ρέμα. Ἐκεῖ εἶναι μιὰ μικρὴ πηγὴ νεροῦ, ποὺ τὴ λένε Καλοπούλα.

Τὸ μονοπάτι ξανανεβαίνει. Προχωροῦμε ἀνάμεσα στοὺς θάμνους. Ἔπειτ' ἀπὸ λίγην ὥρα ἀπαντοῦμε ἓνα τετραγωνικὸ παλιὸ πύργο. Κι ὅταν τὸν περνοῦμε ἀντικρίζομε ἓνα ἄλλο παλιὸ μοναστήρι, ἔρημο τώρα. Σὲ λίγο τὸ φθάνομε. Ὑπάρχει ἐκεῖ μιὰ παλιὰ ἐκκλησοῦλα, μὰ πολὺ μικρὴ, μὲ παλαιῆς βυζαντινῆς εἰκόνες... Γύρω-γύρω τὰ πεῦκα ἀφθονα ζώνουν τὸ μικρὸ παλιὸ μοναστήρι.

Ἐκεῖ εἴμαστε σὲ ἀρκετὸ ὕψος. Μὰ ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ εἶναι ἀκόμα μακριά.

Γιὰ νὰ πᾶμε εὐκολώτερα ξεκινήσαμε μιὰν ἄλλη φορὰ ἀπὸ τὴν Καισαριανή. Ὁ δρόμος εἶναι πολὺ ἀνηφορικὸς καὶ γεμάτος ὀπὸ πέτρες. Κουραστήκαμε ἀλήθεια. Μὰ καθὼς ἀνεβαίναμε, τὸ θέαμα κάτω γινότανε ὠραιότερο, πλατύτερο, θεαματικώτερο.

Φτάσαμε τέλος στήν κορυφὴ, στήν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ὑμηττοῦ, ποὺ λέγεται Εὐζωνας. Τὸ ὕψος ἀπὸ τὴν θάλασσα εἶναι 1027 μέτρα. Ἀπὸ δῶ πιά ἡ θεὰ εἶναι πλατύτατη. Βλέπομε ἀπέραντη ἔκταση καὶ Δυτικὰ καὶ Ἀνατολικὰ. Δυτικὰ ἡ Ἀθήνα, ὁ Πειραιάς, τὰ Φάληρα καὶ ὅλη ἡ ἔκταση ὡς τὴν Πάρνηθα καὶ τὴν Πεντέλη. Ἐξαπλώνεται κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Ἀνατολικὰ πάλι βλέπομε ὅλη τὴν ἔκταση τῆς Ἀττικῆς, ποὺ λέγεται Με-

σόγεια καὶ πέρα ἀπὸ αὐτὴ τὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, ποὺ ἔξαπλώνεται ὡς τὴν Εὐβοία καὶ ὡς πέρα βαθειὰ ποὺ χάνεται μὲ τὸν οὐρανόν... Νοτιώτερα βλέπομε τὸ βουνὸ Ὀλυμπος τῆς Ἀττικῆς καὶ τὴν χερσόνησο τοῦ Σουνίου. Νά δεξιὰ μας τὰ χωριά τῶν Μεσογείων: Τὰ Σπάτα, τὸ Λιόπεσι, τὸ Κορωπί, τὸ Μαρκόπουλο.

«Πρὸς τὰ ἐκεῖ θὰ πᾶμε σ' ἄλλη ἐκδρομὴ μας», εἶπαμε.

ΜΕΣΟΓΕΙΑ ΚΑΙ ΣΟΥΝΙΟ

Γιὰ νὰ πᾶμε στὰ Μεσόγεια καὶ στὴ χερσόνησο τοῦ Σουνίου, πήραμε μιὰ μέρα τὸ σιδηρόδρομο Ἀττικῆς.

Πήγαινε σιγὰ καὶ μεῖς ἀνυπομονοῦσαμε. Μὰ σιγὰ-σιγὰ ἔφτασε στὸ Ἡράκλειο, στ' ὀλόδροσο Χαλάντρι καὶ προχώρησε ἀνάμεσα σ' ἐλιές καὶ ἀμπέλια πρὸς τὰ Μεσόγεια. Τώρα ἀφίνομε τὸν Ὑμηττὸ δεξιὰ μας καὶ τραβοῦμε μέσα σὲ κάμπο καταπράσινο. Τὰ πεῦκα καὶ δῶ δὲν λείπουν, μὰ οἱ ἐλιές εἶναι πιδὸ πολλές.

Ἀφήκαμε ἀριστερά μας τὸ χωριὸ Σπάτα, ὅπου παράγεται τὸ κρασί τὸ γνωστὸ μὲ τὸ ὄνομα «Σπά». κ' ἔπειτα φθάνομε στὸ Λιόπεσι, ἡσυχὸ ἐργατικὸ χωριό.

Ὁ ἄλλος σταθμὸς εἶναι στὸ Κορωπί καὶ ὁ κατοπινὸς στὸ Μαρκόπουλο. Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο χωριὸ καὶ ἔχει προοδέψει πολὺ μὲ τὴ βιομηχανία τῶν κρασιῶν, ποὺ παράγονται ἀπὸ τ' ἀμπέλια του καὶ ποὺ τὰ ξέρομε μὲ τ' ὄνομα «Μαρκό». Ἀριστερὰ μας, κοντὰ στὸ σταθμὸ, ἀντικρίζομε τὰ μεγάλα ἐργοστάσια τῶν κρασιῶν αὐτῶν.

Ἔπειτα φθάνομε στὰ Καλύβια Κουβαρᾶ, μικρὸ χωριό, πλάι σὲ δάσος ἀπὸ πεῦκα. Μὰ κ' οἱ ἐλιές εἶναι ἀφθονες ἐδῶ. Περνοῦμε ἀκόμη ἀπὸ τὴν Κερατιὰ, ἀπὸ τὸ σταθμὸ Δασκαλιὸ καὶ προχωροῦμε πρὸς τὸ Λαύρειο...

Τώρα ἀπαντοῦμε κάπου-κάπου τὸ ἔδαφος σαμμένο, τρουπημένο, ἀναστατωμένο. Ὑπάρχουν ἐκεῖ βαθειὲς τρύπες καὶ ὑπόγειες στοές. Ὅλη ἡ ἔκταση τοῦ Λαυρείου ἔχει μέσα στὸ ἔδαφός της μέταλλα. Κ' οἱ ἀρχαῖοι κ' οἱ

νεώτεροι άνοιγαν και άνοιγουν τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς αὐ-
τῆς και βγάζουν τὸ μετάλλευμα, πού τὸ καθαρίζουν και
παράγουν σίδηρο και πιδ πολὺ μολύβι, μέταλλα χρήσιμα
σὲ τόσες και τόσες ανάγκες.

Ὅταν φτάσαμε στὴν πόλη τοῦ Λαυρείου, βρεθή-
καμε στὴν πλατεία του. Ἐκεῖ κατεβήκαμε. Ἡ πλατεία
εἶναι εὐρύχωρη και ἡ πόλη ξαπλωμένη σὲ μεγάλην ἔκ-
ταση. Ἄλλὰ τὰ σπίτια τῆς εἶναι τὰ περισσότερα χα-
μηλά. Ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει σχηματιστῆ σιγά-σιγά ἀπὸ
τοὺς ἐργάτες τῶν μεταλλείων. Ἐδῶ κ' ἑκατὸ χρόνια δὲν
ὑπῆρχε ἐκεῖ οὔτε καλυβούλα.

Στενὲς σιδηροδρομικὲς γραμμὲς ἀκόμη και σήμερα
ὑπάρχουν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες μὲ μικρὰ βαγόνια μεταφέρον-
ται τὰ μεταλλεύματα στὴν πόλη. Κι ἀπὸ ἐδῶ, σὶς δυὸ
μεγάλες ἀποβάθρες τοῦ λιμένος φορτώνεται τὸ μέταλλο
σὲ μεγάλα κομμάτια, πού τὰ λένε «χελῶνες».

Ὅλοένα ὅμως τὸ μέταλλο βρίσκεται λιγώτερο και
γι' αὐτὸ κι ἡ πόλη τοῦ Λαυρείου χάνει ὀλοένα τὴν κί-
νησή τῆς.

Μείναμε μὰ νύχτα σ' ἓνα ξενοδοχεῖο τοῦ Λαυρείου,
μὲ τὸ σκοπὸ τὴν ἄλλη μέρα νὰ πᾶμε στὸ Σούνιο.

Ξεκινήσαμε τὸ πρωί. Καί, γιὰ νὰ ἰδοῦμε καλλίτερα
τὴν ὠραία παραλία, ἐπήγαμε πεζοί. Ἐκάμαμε τρεῖς ὥρες
μὲ ὀμαλὸ βῆμα. Μὰ ἔχει τόσες ὁμορφιὲς αὐτὸς ὁ δρόμος,
ὥστε δὲν καταλαβαίνει κανένας πῶς περνάει ἡ ὥρα.
Χιλιάδες πεῦκα γεμίζουν ὅλην τὴν ἔκταση και ἀνάμεσά
τους, ἀποκάτω ἢ θάλασσα γαλανὴ ξαπλώνεται. Μι-
κρὰ σπιτάκια, κομψά, χαριτωμένα δίνουν πιδ πολλὴ ποι-
κιλία στὸ δρόμο. Σ' αὐτὰ μένουν οἱ κυνηγοί, κατὰ τοὺς
μῆνες πού πέφτει ἐδῶ κυνήγι. Κάτω ὁ γιαλός, καθὼς
προχωροῦμε, παρουσιάζει ἓνα πλῆθος μικροῦς κόλπους,
βράχους, ἀμμουδιές, μὰ ποικιλία πού μαγεύει...

Κι ὅταν πιδ κοντεύαμε στὸ Σούνιο, ψηλά, ἀπάνω σ'
ἓνα βράχο, ἓνα ἄσπρο ὄραμα παρουσιάζεται. Εἶναι ὁ
ναὸς τοῦ Σουνίου, παλιὸς ναὸς τοῦ Ποσειδῶνα, πού σή-
μερα ἔχει τὸνομα «Κάβο-Κολόνες».

Γιὰ τὸ ναὸ αὐτὸ ἄκουσα και μιὰ παράδοση. Λένε
πῶς ἐδῶ ἦτανε μιὰ ὠραία ἄσπρη βασιλοπούλα και καθό-
τανε σ' ἓνα μαρμαρένιο παλάτι. Κι ἀντίκρου πέρα στὴν
Αἴγινα, πού ξεχωρίζει θαμπὰ μέσα στὴ θάλασσα, εἶχε
ἓνα ἄλλο παλάτι ἢ ἀδερφή τῆς, πού ἦτανε μαύρη. Κάθε
πρωὶ πῆγαινε ἢ μιὰ ἀδερφή ἀπὸ τὶς Κάβο-Κολόνες στὴν
Αἴγινα νὰ ἰδῆ τὴν ἀδερφή τῆς και τὸ βράδι πάλι ἢ βασι-
λοπούλα ἀπὸ τὴν Αἴγινα πῆγαινε σὶς Κάβο-Κολόνες.

Τώρα ὑπάρχουν ἀκόμη ἐρειπωμένα τὰ δυὸ μαρμαρέ-
νια παλάτια—οἱ δυὸ ναοὶ—κι ὅποιος ἀνεβαίνει στὴν
κορυφὴ τῆς Αἴγινας, βλέπει πῶς τὸ ἓνα ἀντικρύζει τ'
ἄλλο, ἐκεῖνο δηλαδὴ τοῦτο ἐδῶ.

Πλησιάσαμε στ' ἄσπρα ἐρείπια τοῦ ναοῦ. Δεκατέσ-
σερεις κολῶνες κάτωσπρες, τόσο κάτωσπρες πού δὲν φαί-
νονται σὰν ἀρχαῖες, ὑψώνονται μέσα στὸν οὐρανό, στη-
ριγμένες ἀπάνω στὸν περήφανο βράχο. Κάτω ἢ θάλασσα
γεμάτη γαλήνη, γελᾷ στὰ φιλιὰ τοῦ ἡλίου. Καὶ μόνο
τὸ κῦμα, πού ὅσο ἀδύνατο και νᾶναι, σπάει κάτω στοῦ
γιγαντένιου βράχου τὰ πόδια. μόνο τὸ κῦμα πού φλοι-
σβίξει, κόβει τὴν σιωπὴ.

Κοιτάξαμε και τὴ θάλασσα γύρω. Πρὸς τὸ μέρος τοῦ
Αἰγαίου, ἀνατολικά μας, φαίνεται τὸ Μακρονῆσι και κα-
τόπι οἱ Κυκλάδες ντροπαλὲς ξεπροβάλλουν, ἢ μιὰ μισο-
κρυμμένη πίσ' ἀπὸ τὴν ἄλλη. Καὶ πέρα βαθειά, στὰ με-
σημβρινά, δυὸ βουνὰ τῆς Μήλου θαμπὰ διακρίνονται.
Κοντίτερα φαίνεται ἓνα ἄλλο νησάκι, σχεδὸν ἔρημο, ὁ
Ἄη-Γιώργης.

Κοιτάξαμε και πρὸς τὸ βορεινὸ μέρος, πρὸς τὴν
ξηρά. Μέσα στὴν καταπράσινη ἔκταση, φαίνονται με-
ρικὰ σπιτάκια και μαγαζάκια σκορπισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Και πιδ πέρα ἀπὸ τᾶλλο μέρος, κατὰ τὴ θάλασσα, τὸ
σπιτάκι τοῦ φύλακα τῶν ἀρχαιοτήτων.

Ὅταν προσέξαμε καλίτερα τὸν κάτωσπρο ναὸ, εἶ-
δαμε πῶς δύο ἀπὸ τὶς κολόνες του εἶναι τετράγωνες.
κ' οἱ ἄλλες στρογγυλὲς μὲ χαράκια κάθετα. Οἱ τετρά-
γωνες κολόνες λέγονται «παραστᾶται».

Ὅλος ὁ ναὸς ἔχει ἓνα σύνολο ἐπιβλητικό, ἀξιοθαύμαστο! Ἀπάνω στὶς κολόνες τοῦ ἔχουν γράψει τὰ ὀνόματά τους ἓνα πλῆθος Ἑλληνες καὶ ξένοι. Ἀνάμεσα στὰ ὀνόματ' αὐτὰ διακρίνεται ἀπάνω σὲ μιὰ κολόνα καὶ τ' ὄνομα τοῦ Ἀγγλου ποιητῆ Μπαίρον, πού ἦρθε στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821 καὶ ἐβοήθησε τὸν ἀγῶνα μας, μὰ ἀρρώστησε καὶ πέθανε τὸ 1824 στὸ Μεσολόγγι.

Ο Ζ Α

Εἶν' ὠραῖες οἱ ἐκδρομὲς τὸ καλοκαίρι, μὰ πὺ ἐυχάριστες εἶναι τὸ χειμῶνα. Βέβαια τὸ καλοκαίρι δὲν φοβᾶται κανένας τόσο πολὺ τὴν ξαφνικὴ κακοκαιρία. Μὰ μὲ τὴ ζέστη πῶς νὰ περπατήσῃ κανένας τὴν ἡμέρα, πού ὁ ἥλιος εἶναι ἀνυπόφορος; Γι' αὐτὸ μιὰ μεγάλη καὶ ὠραία ἐκδρομὴ πού κάμαμε στὴν Ἀττικὴ προτιμήσαμε νὰ τὴν κ'ίμωμε χειμῶνα, Δεκέμβρη μῆνα.

Εἴμαστε πέντε παιδιά, ὅλοι καλοὶ πεζοπόροι, καὶ σκεφθῆκαμε ν' ἀνεβοῦμε στὸ Νότιο μέρος τῆς Ὀζᾶς (Πάρνηθα).

Σηκωθῆκαμε πολὺ πρωῖ καὶ πήραμε τὸ τρένο. Ἔτσι πρωῖ-πρωῖ φτάσαμε στ' Ἄνω Λίτσα. Ἐκεῖ βγήκαμε ἀπὸ τὸ τρένο καὶ πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὰ Χασά. Πίσω μας ὁ κάμπος, ὡς κάτω στὴν Ἀθήνα, ξσπλωνόντανε ἡσυχος. Ἀκόμη ἡ πρωῖνὴ ὀμίχλη δὲν εἶχε διαλυθῆ. Κι ὄλα χαμηλὰ καὶ ἡσυχὰ ἐκοιμόντανε... Μὰ μπροστά μας ἄρχιαν τὰ βουνά. Πρῶτα κάτι χαμηλοὶ λόφοι καὶ ἔπειτα ὑψωθῆκανε μπροστά μας τ' ἄγρια βουνά τῆς Ὀζᾶς, χιονισμένα στὶς κορφές.

Ὁ δρόμος ἔκαμε κατόπι μιὰ μεγάλη στροφὴ καὶ ἐτυλίχθηκε πίσω ἀπὸ ἓνα λόφο. Καὶ σὲ λίγο φτάσαμε στὴ Χασά. Καθὼς μπαίναμε στὸ χωριὸ μὲ τὰ μικρὰ σπιτάκια, ἀντικρίσαμε ἀπὸ κοντὰ πὰ τὰ πρῶτα χιόνια. Γύρω-γύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ καὶ στὶς χαράδρες τοῦ βουνοῦ

ἀντίκρου ἄφθονα τὰ χιόνια! Μερικὰ σημεῖα γύρω στὸ χωριὸ εἶναι κάτασπρα.

Καθίσαμε σ' ἓνα μαγαζάκι τοῦ χωριοῦ καὶ φάγαμε κάτι τι. Κι ἀμέσως ἔπειτα ξεκινήσαμε γιὰ τὰ βουνά.

Στὸ μεταξὺ ὁ ἥλιος, εὐχάριστος χειμωνιάτικος ἥλιος, εἶχε ξσπλωθῆ παντοῦ. Τ' ἄσπρα χιόνια ἐλάμπανε κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Προχωρήσαμε λοιπὸν καὶ σὲ λίγο εἴμαστε στὸ μονοπάτι τοῦ βουνοῦ. Ὁ περίπατός μας ἦτανε κάτι ἀπερίγραπτο! Ἀπὸ παντοῦ μᾶς ἔκλειναν βουνά, βράχοι, πεῦκα καὶ χιόνια. Πουθενὰ χωριὸ ἢ σπιτί δὲν ἀντικρύζαμε. Μία ἡσυχία παντοῦ καὶ ἡ φύση ὀλόχαρη κάτω ἀπὸ τὰ χάδια τοῦ ἥλιου. Μὰ τὸ κρύο ἦταν ἀρκετὰ γερό.

Κι ἀνεβαίναμε, ἀνεβαίναμε... Τὰ χιόνια παραπάνω γίνανε ἀφθονώτερα. Ἐκεῖ ἀρχίσαμε μὲ τ' ἄλλα παιδιά καὶ τὸ χιονοπόλεμο. Ταμπουρωθῆκαμε πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες καὶ τὰ σκίνα καὶ χιονοβολίζομαστε.

Μὰ ἔπρεπε νὰ μὴν ἀργοῦμε, γιὰ νὰ φθάσωμε τὸ μεσημέρι στὸ μοναστήρι τῶν Κλειστῶν. Καὶ προχωρήσαμε ἀπὸ τὸ μονοπάτι, πλάι στὸ μεγάλο ρέμα πού τὸ λένε Γιαννούλα, — καὶ κοντὰ στὸ μεσημέρι φτάσαμε στὸ μοναστήρι.

Σκαρφαλωμένο ἀπάνω στοὺς ἀπότομους βράχους, ἀνάμεσα στὰ πεῦκα, στὰ χεῖλια τοῦ γκρεμοῦ, πού χάσκει ἀποκάτω τετράβαθος καὶ τρομερός, στέκεται τὸ μοναστήρι τῆς Παναγίας τῶν Κλειστῶν. Ὅλες οἱ στέγες τῆς ἐκκλησιᾶς του, καὶ τῶν κελλιῶν εἶναι γεμάτες ἀπὸ χιόνι, πού καθὼς τὸ βλέπει ὁ ἥλιος, δακρύζει ἀπὸ τὶς ἄκρες κάθε στέγης.

Πατῶντας ἀπάνω σὲ ἄφθονα χιόνια, μπήκαμε στὸ μοναστήρι. Πήγαμε στὸ ἐκκλησάκι του καὶ εἶδαμε μιὰ πλάκα πού γράφει πῶς ἐχτίστηκε τὸ 1245. Παρατηρήσαμε ἀκόμη ἓναν ἀνάγλυφο Βυζαντινὸ Δικέφαλο ἀετὸ καὶ ἔπειτα κοιτάζαμε πὰ πολλὴ ὥρα καὶ θαυμάζαμε τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἄγρια γύρω θέα.

Μείναμε στὸ μοναστήρι κάμποση ὥρα. Ἀναπαυθῆ-

καμε και φάγαμε κ' ἔπειτα πάλι ξεκινήσαμε. Τώρα
ραμε ἓνα μονοπάτι ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τοῦ βουνοῦ. Π
βήξαμε μεσημβρινὰ και κατεβήκαμε τὸ βουνὸ και ἔ
νεβαίναμε ἀνάμεσα σὲ πεῦκα και σὲ χιόνια.

Εἶπαμε νὰ πᾶμε στὸ φρούριο τοῦ Θρασυβούλου
δρόμος ἦτανε δύσκολος, γιατί τὰ χιόνια κρύβανε τὰ
νοπάτια. Ὡστόσο ἓνα τσομπανόπουλο, πού τὸν ἤ
καλά, μᾶς ὠδήγησε. Κ' ἔτσι φτάσαμε μὲ πολὺ κόπο
φρούριο αὐτό. Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ἐκεῖ παρὰ
τοῖχος ἀπὸ μεγάλες κανονικὲς πέτρες, ἐρείπια πα
κάστρου, στημένα σὲ μιὰν ὁμορφη και ἄγρια κορφή
βουνοῦ. Μὰ ἔχουν τὰ ἐρείπια αὐτὰ ἱστορικὴ σημα
Ἐδῶ ἦταν τὸ φρούριο τῆς Φυλῆς, ὅπου εἶχε ὄχρω
ὁ Θρασύβουλος κ' ἀπ' ὅπου κατέβηκε στὴν Ἀθήνα.

Ἀπὸ κεῖ θελήσαμε νὰ κατεβούμε στὸν κάμπο
Ἐλευσίνας. Τὸ βουνὸ εἶναι πολὺ ἀπότομο και τὰ χιόν
ἄφθονα στὰ μονοπάτια. Ὡστόσο συχνὰ ἀπαντούσα
τσομπάνηδες, πού μᾶς ὠδηγοῦσαν. Κοπάδια γιδιών
σκανε ἀνάμεσα στὰ χιόνια, ἐκεῖ πού τὰ κλαριά δὲν εἶ
σκεπαστῆ.

Σὲ λίγο, καθὼς κατεβαίναμε σιγὰ-σιγὰ, χωρὶς
κρυφθῆ ὁ ἥλιος, ἄρχισε ἓνα λεπτὸ χιονόνερο. Καὶ τὸ
εἶδαμε ἓνα θαυμαστὸ θέαμα! Ἀνάμεσα σὲ δυὸ βου
τῆς Ὀζῆς, ἀπάνω στοὺς βράχους και στὰ πεῦκα πα
σιάστηκε ἓνα οὐράνιο τόξο μὲ χρώματα ζωηρότατα!
ταν κάτι τι μοναδικὸ αὐτὸ τὸ οὐράνιο τόξο ἀπάνω
πλάγια τοῦ βουνοῦ.

Προχωρώντας κατεβήκαμε κάτω στὸ ρέμα,
Γιαννούλα, πού ἔρχεται ἀπὸ τὰ βουνὰ και κατεβ
στὴν Ἐλευσίνα. Ἦταν ὅμως ξερό. Μόνον ὅταν
βρέξει πολὺ, τότες κατεβάζει... Μπήκαμε λοιπὸν σ
κοίτη του και, περπατώντας ἀπάνω στὰ χαλίκια
ἐπρόσπεραμε γιὰ τὰ Καλύβια τῆς Χασῆς. Δεξι
ἀριστερὰ τὸ ρέμα ἔχει μεγάλους βράχους, ἀπότομ
πελώριους, μὲ σπηλιές, μὲ λόγγους, μὲ ἄγρια δέν
Ἔτσι ἄγριο, μὰ γεμάτο ποικιλία, τὸ ρέμα αὐτὸ

βάει σὲ πολλὴ ἀπόσταση. Βαδίσαμε μέσα σ' αὐτὸ ὡς
μιάμιση ὥρα. Κ' ἔπειτα βγήκαμε στὸν κάμπο, στὸ «Θρι-
άσιον πεδίον».

Μπροστὰ μας ἀπλώνεται μιὰ ἀπέραντη ἔκταση κάμ-
που. Ἀπέναντί μας βαθεῖα τὰ Καλύβια τῆς Χασῆς
(Ἀσπρόπυργος) και πάρα πέρα ἢ Ἐλευσίνα κ' ἢ θάλασα,
ἢ Σαλαμίνα και μερικὰ πολεμικὰ πλοῖα στὸ βάθος.

Τώρα βαδίζομε τὸν μονότονο, τὸν ἀτελείωτο, τὸν
πληχτικὸ δρόμο τοῦ κάμπου. Πουθενὰ οὔτε ἓνα δένδρο!

Κατὰ τὸ κάθισμα τοῦ ἡλίου φθάσαμε στὰ Καλύβια
τῆς Χασῆς. Εἶναι κωμόπολη ἀρκετὰ περιποιημένη. Μὲ
σπίτια μικρά, μὰ μερικὰ ὠραῖα και μὲ κήπους πολλούς.

Ἀπὸ κεῖ τραβήξαμε γιὰ τὴν Ἐλευσίνα. Δρόμος
ὠραῖος φθάνει ὡς ἐκεῖ. Καὶ μάλιστα δεξιὰ και ἀριστερό
του εἶναι φυτευμένες δεντροστοιχίες. Στὴν Ἐλευσίνα
ἐφθάσαμε ἀπάνω-κάτω σὲ μιὰμιση ὥρα. Μὰ εἴμαστε
πολὺ κουρασμένοι και μείναμε κεῖ τὴ νύχτα.

ΕΛΕΥΣΙΝΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΡΑ

Στὴν Ἐλευσίνα εἶχαμε νὰ ἰδοῦμε ἀρκετὰ πράματα
Πρῶτ' ἀπ' ὅλα τ' ἀρχαῖα. Ἐκεῖ γινόντανε στὴν ἀρχαί
ἐποχὴ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, δηλαδὴ θρησκευτικὲ
τελετὲς τῆς λατρείας τῆς Δήμητρας, τῆς θεᾶς τῆς καρπο
φορίας τῆς γῆς.

Φαίνεται πὼς παρᾶσταναν στοὺς πιστοὺς τὸ μῦθ
τῆς Δήμητρας—τῆς γῆς μητέρας—και τῆς κόρης τη
Περσεφόνης. Ὁ Πλούτωνας, ὁ θεὸς τοῦ κάτω κόσμου
ἄνοιξε τὴ γῆ και ἄρπαξε τὴν Περσεφόνη τὴν ὥρα πο
πῆγε νὰ κόψη ἓνα θαυμάσιο ζουμπούλι (νάρκισσο). Ὅτα
τὸμαθε ἢ Δήμητρα μεταμορφώθηκε σὲ γριά, πῆγε στὴ
Ἐλευσίνα και βρήκε φιλοξενία στὸ παλάτι τοῦ βασιλι
ἐκείνου τοῦ καιροῦ Κελεοῦ. Ἐκεῖ γίνηκε νταντὰ τοῦ μ
κροῦ γιοῦ του Δημοφῶντα, πού τὴ νύχτα τὸν ἔκρυβε στ
φωτιὰ γιὰ νὰ τὸν κάμη ἀθάνατο. Μὰ ἢ μητέρα τοῦ Δι
μοφῶντα ξύπνησε κάποτες τὴ νύχτα νὰ ἰδῆ τί κάνει τ

παιδί της και, καθώς τὸ εἶδε κρυμμένο στὴ φωτιά, ἔβαλε τὶς φωνές. Ἡ γριά νιαντὰ τότε πήρε τὴ θεϊκὴ της μορφή και εἶπε στὴ βασίλισσα νὰ τῆς χτίσουν ναὸ γιὰ νὰ ἐξιλεωθοῦν ἀπέναντί της. Ὁ ναὸς ἐφτιάστηκε κ' ἡ θεὰ μπήκε και κάθισε μέσα, μὰ ἦταν πάντα λυπημένη γιὰ τὴν κόρη της. Ὁ πατέρας τῶν θεῶν ὁ Δίας ἔστειλε τότες τὸν Ἑρμῆ στὸν Ἄδη γιὰ νὰ πῆ τοῦ Πλούτωνα ν' ἀφήσῃ τὴν Περσεφόνη ν' ἀνεβῆ στὴ γῆ, νὰ τὴ δῆ ἡ μητέρα της, γιατί ἀπὸ τὴ λύπη της δὲν ἀφίνει τὴ γῆ νὰ δίνει καρποὺς και κινδυνεύουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἔτσι γύρισε ἡ Περσεφόνη στὴ μητέρα της και ἀνέβηκαν μαζί και οἱ δύο στὸν Ὀλυμπο μὲ τοὺς ἄλλους θεοὺς. Ἐκεῖ συμφωνήθηκε τέσσαρες μῆνες τὸ χρόνο νὰ μένη ἡ Περσεφόνη στὸν Ἄδη μὲ τὸν ἄντρα της και τοὺς ἄλλους ὄχτῶ μὲ τὴ μητέρα της. Ἔτσι κάθε ἀνοιξη, ποὺ ἀνταμώνονται μητέρα και κόρη, γελοῦν χαρούμενες κ' ἡ γῆ βλασταίνει και κάνει καρποὺς. Ὅταν πάλι φεύγη κλαίνει και θρηνεῖ μαζί τους κ' ἡ φύση ὀλόκληρη.

Ἡ θεὰ Δήμητρα, ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ φιλοξενία τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἐλευσίνας, χάρισε στὸν ἄλλο γιὸ τοῦ βασιλιᾶ Τριπτόλεμο σπόρους γεννημάτων. Κι αὐτὸς ἔδωκε ἀπὸ ἓνα ἀμάξι ποὺ τὸ σέρνανε φτερωτοὶ δρακόντοι σπείρει τοὺς σπόρους σ' ὅλη τὴ γῆ.

Στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας βρίσκεται ἐν ὄψει ἀνάγλυφο ἡ Δήμητρα ποὺ χαρίζει τοὺς σπόρους στὸν Τριπτόλεμο και ἡ Περσεφόνη ποὺ τὴ στεφάνωνει γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θὰ κάμῃ στὸν κόσμο.

Ὀλόκληρη ἡ λατρεία τῆς Δήμητρας ξανάρχεται στὸ πρῶτο μῆνα ὅταν βλέπουμε τ' ἀρχαῖα ἐρεῖπια τῆς Ἐλευσίνας. Κάτω στὴν παραλία ξαπλώνεται ἡ σημερινὴ πόλη και παραλία της, λίγο πρὸ πάνω, εἶναι τ' ἀρχαῖα αὐτὰ ἐρεῖπια.

Σὰν πῆγαμε ἐκεῖ, ἀντικρίσαμε μιὰν ἔκταση γεμάτη ἀπὸ ἀρχαῖα συντρίμια ναῶν και ἄλλων χτηρίων. Ἄλλοι φαίνονται θεμέλια, ἄλλοι κολόνες γκρεμισμένες, ἄλλοι σκαλοπάτια, ἄλλοι βωμοί... Ἐκεῖ ἦταν ὁ ναὸς τῆς Δήμητρας.

Λίγο παραπάνω ἀπὸ τ' ἀρχαῖα ὑπάρχει και μικρὸ μουσεῖο. Μέσα σ' αὐτὸ φυλάγονται πολλὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα και ἀνάγλυφα καλῆς ἐλληνικῆς ἐποχῆς, μὰ και ἄλλα Ρωμαϊκῆς. Τὰ κοιτάξαμε ὅλα μὲ προσοχή.

Ἔπειτα βγήκαμε ἔξω και ἀντικρύσαμε ἀπὸ ἐκεῖ τὸ θέαμα τῆς νέας πόλης τῆς Ἐλευσίνας.

Ψηλὸς καπνοδόχος ὑψώνονται κάτω πρὸς τὴν παραλία. Ἐκεῖ εἶναι μεγάλα ἐργοστάσια τσιμέντου και σαπουνιοῦ Πληθὺς ἐργάτας δουλεύουν σ' αὐτὰ.

Ἀποκάτω ἡ θάλασσα ξαπλώνεται και ἀντικρὺ διακρίνεται ἡ Σαλαμίνα. Ἐκρὶβὼς ἀντικρὺ, ἐκεῖ ποὺ κοιτάζομε, τώρα εἶναι τὸ μοναστήρι τῆς Φανερωμένης.

Ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα πήραμε τὸ τρένο και τήγαμε και στὴ Μέγαρα. Τὸ τρένο ἐμπῆκε τώρα σὲ ἄλλο κάμφο, στὸν Μεγαρίτικο. Δεξιά μας ξαπλώνονται ἀμπέλια ποὺ τραβοῦν πρὸς τὸ βορῖα και ἀριστερά μας ἐλιές ποὺ φτάνουν ὡς κάτω στὴ θάλασσα. Ἔτσι προχωρώντας τὸ τρένο ἔφτασε στὰ Μέγαρα.

Φαίνεται ἀρκετὰ μεγάλη πόλη. Καὶ ἡ θέση της εἶναι πολὺ ὁμορφη. Τὰ σπίτια της εἶναι χτισμένα ἀπάνω σὲ τρεῖς λόφους, τρία τέταρτα τῆς ὥρας παραπάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Κάτω στὴν παραλία ὑπάρχει μικρὸς συνοικισμός, ὅπου εἶναι και λιμανάκι γιὰ ν' ἀράουν τὰ πλοῖα, ὅσες φορὲς τύχη νὰ πᾶνε ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ λένε Πάχη.

Θ Η Β Α

Ἦταν Αὐγουστος μῆνας ποὺ κάμαμε μὰ ἐκδρομὴ μὲ τὸ σιδηρόδρομο ὡς τὴ Θήβα.

Σηκωθήκαμε πολὺ πρῶι και μπήκαμε στὸ τρένο τοῦ Λαρισσαϊκοῦ. Μόλις τὸ τρένο βγήκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ὁ κάμφος ἀπλώθηκε μπροστά μας. Καὶ σὲ λίγο ἄρχισαν νὰ περνοῦν μπροστά μας τὰ πεῦκα. Ὅμορφα, φουντωτά, ἰσκιερά. Μάλιστα κοντὰ στὰ Κιοῦρκα και

ἔπειτα στή Μαλακάσα πυκνὰ τὰ δάση τῶν πεύκων μᾶς τριγυρίζουν καὶ μᾶς στέλνουν τὴ δροσιά τους.

Περνοῦμ' ἔπειτα τὸ Κακοςάλεσι καὶ τὸ Σχηματάρι, ὅπου ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου χωρίζεται. Δεξιὰ ἢ γραμμὴ πάει πρὸς τὴ Χαλκίδα. Τὸ τρένο τὸ δικό μας πάει ἀριστερὰ καὶ προχωρεῖ τώρα μέσα σ' ἓνα κάμπο μὲ λίγα σκορπισμένα δέντρα. Ὁ κάμπος αὐτὸς εἶναι καλλιεργημένος· εἶχαν σπείρει σιτάρια. Μὰ τώρα ἔχουν θερίσει καὶ μένουν μόνο κίτρινα χόρτα καὶ ἀπομεινάρια σανοῦ.

Ἐδῶ ἀρχίζει ὁ Βοιωτικὸς κάμπος. Λίγο βορειότερα εἶναι ἡ ἀπέραντη ἔκταση, ὅπου ἦταν ἡ λίμνη Κωπαΐδα. Τώρα κι αὐτὴ σπέρνεται.

Σὲ λίγην ὥρα, ἀριστερὰ, ἀπάνω σ' ἓνα λόφο, πού εἶναι κατάφυτος κ' ἔχει μιὰ ράχη μαλακὴ καὶ ἤρεμη, διακρίνεται ἓνα πλῆθος σπίτια, πού προβάλλουν ἀνάμεσα στὰ δέντρα. Ἐκεῖ εἶναι ἡ Θήβα.

Μόλις σταματᾷ τὸ τρένο, κατεβαίνομε καὶ ἀνεβαίνομε στὴν πόλη. Ὅταν μπαίνομε μέσα βλέπουμε πὼς εἶναι ἀρκετὰ καλὴ πόλη. Δύο δρόμοι της εἶναι πλατιοὶ καὶ κεντρικοί, οἱ ἄλλοι στενώτεροι καὶ ἀκατάστατοι.

Ἀπὸ τὶς ἄκρες τῆς πόλης φαίνεται κάτω ὁ κάμπος. Ὁλόκληρος σταχτοκίτρινος. Εἶναι φανερὸ πὼς ὅλος ἦταν σπαρμένος μὲ σιτηρά, πού τᾶχουν πιά θερίσει...

Πέρα ἀνατολικά βλέπουμε τὰ μικρὰ βουνὰ τῆς Βοιωτίας καὶ βορειότερα τὸ ἀρχαῖο Πτῶον. Κάτω στὰ πόδια του διακρίνεται μιὰ ἔκταση νεροῦ ἀνάμεσα σὲ δέντρα, στὴν ἄκρη τοῦ Βοιωτικοῦ κάμπου. Εἶναι ἡ λίμνη Ὑλική. Δεξιώτερα, ἐκεῖ πού ἦταν ἡ Κωπαΐδα, διακρίνεται πάλι ὁ κάμπος, καὶ μονάχα ὁ κάμπος, μονότονος, ἀπέραντος, ἔρημος αὐτὴ τὴν ἐποχὴ.

ΛΕΙΒΑΔΙΑ.

Τὶς 15 Αὐγούστου ἐμάθαμε πὼς γίνεται στὴ Λειβαδιὰ μεγάλο ἐμπορικὸ πανηγύρι. Ἀποφασίσαμε λοιπὸν νὰ πᾶμε ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα στὴ Λειβαδιὰ κι ἀποκεῖ νὰ

κάμωμε μιὰ μεγάλη ἐκδρομὴ στὴ Χαιρώνεια, στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ στὴν Ἀράχωβα.

Ὁ καιρὸς ἦτανε καλός, μὰ εἶχε ἀκόμη ἀρκετὴ ζέστη. Ἀληθινὰ μέσα στὸ τρένο, καθὼς ἐπηγαίναμε, στενωχωρηθήκαμε ἀπὸ τὴ ζέστη, μὰ ἡ θεὰ πού βλέπαμε ὅλη τὴν ὥρα μᾶς εὐχαριστοῦσε πολὺ καὶ μᾶς ἔκανε νὰ ξενοῦμε τὸ τί ὑποφέραμε.

Ἀφθονα πεῦκα δεξιὰ κι ἀριστερὰ ἔφευγαν γρήγορα. Μὰ ἔπειτα ἔπαψαν τὰ πεῦκα, σὰν ἐμπήκαμε στὸ μεγάλο κάμπο τῆς Λειβαδιᾶς. Ὁλος ὁ κάμπος ξαπλωνότανε πιά μπροστά μας. Ἦταν σπαρμένος μὲ σιτηρά, μὰ εἶχανε θερίσει πιά... Καὶ πέρα βαθεῖα ἀραιὰ ἀραιὰ ἐφαίνοντο τὰ χωριά, τὰ ἤσυχὰ μικρὰ χωριουδάκια...

Ἐπειτα παρουσιάζεται μιὰ μεγάλη ἔκταση, πέρα ὡς πέρα ὅλη φυτεμένη μὲ μικρὰ φυτὰ, χιλιάδες, μυριάδες, ἑκατομμύρια μικρὰ φυτὰ. Τὸ ὕψος τους φτάνει λίγο πῖνω ἀπὸ τὸ γόνα. Ἐχουν λίγα σκοῦρα φύλλα καὶ στὴν κορφή της ξεπροβάλλουν κάτι μαυριδερὰ κεφάλια σὰν καρύδια στὸ μέγεθος. Εἶναι μπαμπάκι. Μέσα σ' ἐκεῖνα τὰ καρυδάκια εἶναι τὸ μπαμπάκι, πού τὸ μαζεύουν καὶ τὸ δουλεύουν καὶ φτιάχνουν τόσων καὶ τόσων εἰδῶν ὑφάσματα.

Τὸ περισσότερο μέρος τοῦ κάμπου εἶναι φυτεμένο μὲ μπαμπάκι. Κάπου-κάπου ὅμως ἀλλάζει τὸ χρῶμα τοῦ κάμπου. Ἐκεῖ ἦταν φυτεμένο σιτάρι ἢ καλαμπόκι.

Ἔτσι ταξιδεύομε μέσα στὸ μονότονο κάμπο, ὡς τὴ Λειβαδιὰ. Ἐκεῖ κατεβαίνομε ἀπὸ τὸ τρένο καὶ ἀνεβαίνομε στὴν πόλη. Τραβοῦμε μιὰ ὥρα δρόμο καὶ φτάνομε μέσα στὴ Λειβαδιὰ. Βλέπομε μπροστά μας σὲ λίγο νὰ ξετυλίγεται καὶ νὰ τρέχη ὀρηκτικὰ τὸ ποτάμι Ἐρκυνα. Δεξιὰ κι ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ ποτάμι ἀντικρῶζομε μεγάλα ἐργοστάσια. Μᾶς εἶπανε πὼς ὅλ' αὐτὰ τὰ κινεῖ ἡ δύναμη τοῦ νεροῦ τοῦ ποταμοῦ. Καὶ δουλεύουν ἀκατάπαντα. Σ' αὐτὰ καθαρῖεται ἀπὸ τοὺς σπόρους καὶ ἐτοιμάζεται τὸ μπαμπάκι κι ἔπειτα σ' ἄλλα ἐργοστάσια ἐκεῖ φτιάχνεται τὸ νῆμα καὶ ὑφαίνονται ὑφάσματα. Ἔτσι τὸ μπαμπάκι

πὸν παράγεται ἐκεῖ στὸν κάμπο βγαίνει ἀπὸ τὴ Λειβαδιὰ ἔτοιμο γινομένο πανί. Νά, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, δέματα μὲ μπαμπάκι, νά καὶ σωροὶ μπαμπακόσποροι, πὸν ἀπ' αὐτοὺς βγάζουν λάδι χρήσιμο γιὰ τὴν βιομηχανία.

Γυρίζουμε ἔπειτα ὅλη τὴν πόλη. Δὲν ἔχει μεγάλο-πρεπα μέγαρα, μὰ εἶναι ἀρκετὰ περιποιημένη.

Ἐπήγαμε καὶ στὸ πανηγύρι. Χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γύρω, μὰ καὶ τσομπάνηδες ἀπὸ τὸν Παρνασσό, χτηματίες ἀπὸ τὴ Θήβα καὶ χωριάτες ἀκόμη ἀπὸ μακρινότερα μέρη ἦταν μαζωμένοι ἐκεῖ. Εἶχανε πάει νὰ πουλήσουν τὰ ζῶα τους ἢ τὰ προϊόντα τους ἢ ν' ἀγοράσουν διάφορα εἶδη. Ἀπὸ δῶ πουλοῦσαν ἄλογα καὶ γίδια καὶ πρόβατα. Ἄλλος παραπέρα διαλαλοῦσε τὰ κουνούνια πὸν πουλοῦσε κι ἐπλησίαζαν οἱ τσομπάνηδες ν' ἀγοράσουν γιὰ τὰ κριάρια τους. Ἄντικρυ ἄλλος πουλοῦσε ὑφάσματα κάθε χρώματος καὶ κάθε ποιότητος. Ἄλλος πουλοῦσε τυριά καὶ γιαούρτια. Ἐνας θόρυβος ἀπὸ τὶς φωνὲς γινότανε, πὸν μᾶς ἔφερνε ζάλη. Καὶ λίγο παραπέρα ἕνας ταχυδακτυλουργὸς μὲ γιαλιὰ ἔκανε διάφορες ταχυδακτυλουργίες. Γύρω-γύρω πολὺς κόσμος ἐκοίταζε τὰ παιχνίδια του καὶ διασκέδαζε.

Περάσαμε ἔτσι ἀρκετὴ ὥρα μὲ τὸ ζωηρὸ αὐτὸ θέαμα. Εἶδαμε καλὰ κι ὅλη τὴ Λειβαδιὰ ὡς τὸ βράδι. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἀποφασίσαμε νὰ ξακολοιούμε τὴν ἐκδρομὴ μας, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο ποῦχαμε καταστρώσει.

ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ, ΟΣΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΑΡΑΧΩΒΑ

Ἀπὸ τὴ Λειβαδιὰ πήραμε μουλάρια, πὸν τὰ ὠδηγοῦσαν ντόπιοι ἀγωγάτες καὶ τραβήξαμε γιὰ τὴ Χαίρωνεια. Περάσαμε πάλι τὸν καταπράσινο κάμπο, πὸν ἦταν ξαπλωμένος μὲ ραχάτι κάτω ἀπὸ τὰ χάρδια τοῦ ἡλίου, πὸν ἔκαιε. . . Πλήθος ἔντομα πετοῦσαν χαρωπὰ γύρω. Τὰ χόρτα ἀφθονα κ' ἐλεύθερα ἐκεῖ, πὸν τελειώνει

ὁ καλλιεργημένος κάμπος. Ἐπειτα περνοῦμε κάτω ἀπὸ ἰσκιερὰ δέντρα καὶ φτάνομε στὴ Χαίρωνεια.

Στὴν ἄκρη τοῦ μεγάλου κάμπου, ἐκεῖ πὸν ἀρχίζουσι οἱ λόφοι, ἀγέρωχο ὑψώνεται τὸ πέτρινο πελώριο τὸ λεοντάρι τῆς Χαίρωνειας. Πίσω του ξαπλώνεται τὸ μικρὸ χωριό... Σ' αὐτὸν τὸν κάμπο γίνηκε ἡ μάχη τῆς Χαίρωνειας. Καὶ τὸ μνημεῖο πὸν ἐστήθηκε γιὰ νὰ τὴν θυμουνται ἦταν αὐτὸ τὸ λεοντάρι. Βρέθηκε γκρεμισμένο καὶ κομματιασμένο, μὰ τὸ ξαναστηλώσανε σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο μέρος. Πίσω του ἔχουν φυτέψει καὶ σκοῦρα φουντωτὰ κυπαρίσσια, πὸν τοῦ δίνουν ἕνα μεγάλοπρεπο φόντο.

Πίσω ἀπὸ τὸ λεοντάρι, πίσω ἀπὸ τὰ κυπαρίσσια, καὶ πίσω ἀπὸ μερικὰ ἄλλα δέντρα εἶναι καὶ τὸ μικρὸ Μουσεῖο τῆς Χαίρωνειας. Ἐνας γέρος εἶχε τὸ κλειδί τοῦ Μουσείου καὶ μᾶς τὸ ἀνοιξε. Μπήγαμε μέσα κ' εἶδαμε ἕνα πλῆθος ἀπὸ κομματιασμένα ἀγγεῖα διαφόρων ἀρχαίων ἐποχῶν. Μὰ καὶ ἀγαλματάκια καὶ πλῆθος χρήσιμα ἀντικείμενα τοῦ 5ου, 6ου καὶ 8ου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ ἐπιγοιῦράρι ἂν στὶς βιτρίνες του. Ὑπάρχουν ἀκόμα στὸ Μουσεῖο αὐτὸ καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ σπουραολίθου καὶ ἄλλα πέτρινα ἀντικείμενα, πὸν βρέθηκαν ἐκεῖ γύρω. Ὅλ' αὐτὰ τὰ φτιάνανε σὲ ἀρχαιότατη ἐποχὴ, πὸν δὲν ἤξεραν ἀκόμη νὰ μεταχειριστοῦν τὸ σίδηρο. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ λέγεται γι' αὐτὸ «Λιθικὴ». Ἐξω ἀπ' αὐτὰ τὸ Μουσεῖο ἔχει καὶ μερικὲς ἀρχαῖες Ἑλληνικὲς ἐπιγραφές.

Ἀφοῦ εἶδαμε καλὰ τὸ Μουσεῖο κι ἀναπαυτήκαμε ἐκεῖ κοντὰ σ' ἕνα μαγαζάκι, ξανανεβήκαμε στὰ μουλάρια καὶ ξεκινήσαμε. Τώρα πιά ἀφήσαμε τὸν κάμπο τῆς Βοιωτίας καὶ τραβούσαμε γιὰ τὰ βουνά.

Σὲ λίγο τὸ χωριὸ Ἄη-Βλάσης ἐφανερώθηκε μπροστά μας. Ταπεινὸ, μικρὸ καὶ ἡσυχό. Τὰ μπαλκονάκια τῶν μικρῶν σπιτιῶν κ' οἱ σκάλες ἦταν καταστόλιστες ἀπὸ γλάστρες μὲ ἄνθη. Ὁ βασιλικὸς καὶ τὸ γαρούφαλο ἐπρόβαλαν παντοῦ σφιχταγκαλιασμένα... Καὶ πλάι τους φλογάτα κόκκινα γεράνια κι ἄλλα διάφορα ἄνθη στολίζουν τὸ χωριουδάκι.

Φεύγει ἀριστερά μας τὸ χωριό, ἐνῶ δεξιὰ μας τὰ χωράφια, μὲ τὸ σιτάρι, θερισμένο πιά, ξαπλώνονται κατακίτρινα.

Μιά σκιαδα ξαναφανερώνεται κατόπι, φτιασμένη ἀπὸ ξερὰ χόρτα καὶ ἀποκάτω της ἀναπαύεται ἕνα κοπάδι κατὰμαυρα γίδια. Στριωγμένα τὸ ἕνα κοντὰ στ' ἄλλο ἀπολαβαίνουν τὸν ἴσκιο. Γιατὶ ὁ ἥλιος καίει, μᾶς ψένει καὶ μᾶς κοκκινίζει τὸ δέρμα... Σὲ λίγο ἄλλη ξερὴ στέγη μὲ ἄλλα μαῦρα γίδια ἀποκάτω ξεφανερώνεται. Καὶ πάλι βλέπομε στάνες κι ὄλο στάνες μέσα στὰ κατάξερα χωράφια, πού τὰ δέρνει ἄγρια ἢ πύρα τοῦ ἡλίου.

Μὰ ἔπειτ' ἀπὸ λίγο δρόμο ἀκόμα, ξεπροβάλλουν χλωροσιές. Χλωρὰ χόρτα, χωράφια μὲ μπαμπάκια. Ἀλιγαριές ἀφθονες σὲ σειρὰ ἀτέλειωτη καὶ κατόπι μεγάλα δέντρα, πλατάνια περὶήφανα, ὅλα κατάχλωρα ξεδιπλώνουν μπροστά μας τὴ χαρὰ.

« Ἐδῶ εἶναι νερό! μοῦ λέει ὁ ἀγωγιάτης. Ὅλα τὸ μολογᾶνε ».

Κι ἀληθινά, σὰν ἐπλησιάσαμε, εἶδαμε τὸ κατακάθαρο νερὸ πού ἔτρεχε στὴ μέση τῆς πρασινάδας. Ἐζητήσαμε νὰ βροῦμε τὴν πηγὴ καὶ τὴν εὗρήκαμε. Σ' ἕνα μέρος, ἀνάμεσα σὲ μερικὲς στρογγυλὲς πέτρες, μιὰ μικρὴ ἔκταση ἀπὸ ἄμμο ἐκόχλαζε, ἔβγαζε φυσαλίδες μέσα στὸ νερὸ κι ἀπὸ ἐκεῖ τὸ νερὸ προχωροῦσε. Ἡ πηγὴ τοῦ νεροῦ ἦτανε μέσα στὸν ἄμμο. Ἐσκύψαμε ἐκεῖ καὶ ἤπιαμε νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴ μὲ τὴ χούφτα.

Ἐπροχωρήσαμε κι ἀπὸ ἐκεῖ κι ἀπαντήσαμε ἀκόμη λίγα ἀμπέλια. Ἐπειτ' ἄρχισαν τὰ βουνά, τ' ἄγρια, τ' ἀπότομα. Σκίνα καὶ ἄγριοι θάμνοι, πρινάκια μικρὰ σὰ θάμνοι καὶ μεγάλα σὰ δέντρα σκεπάζανε τὸ κάτω μέρος τῶν βουνῶν. Καὶ ἀποπάνω τεράστια ἔλατα ἐσκεπάζαν τὶς κορφές. Βράχοι τεράστιοι καὶ πέτρες γυμνὲς ξεπροβάλλανε ἀνάμεσα στοὺς θάμνους.

Ὅλοένα περνούσαμε ἀνάμεσα στ' ἄγρια βουνά... Ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται ἀντικρῦ μας. Μὰ οἱ κορυφές του δὲν φαίνονται ἀπὸ δῶ. Ἀπάνω στὰ πρῶτα του βουνάκια

διακρίνομε ἕνα δασάκι. Ἐκεῖ εἶναι ἕνα παλιὸ καὶ ὁμοροφοναστήρι, πού τὸ λένε Ἱερουσαλήμ.

Παραπέρα τὰ χαμηλότερα ἀπότομα βουνά, οἱ πλαγιές μὲ τοὺς ἀπάνω της βράχους σφίγγουν τὸ δρόμο. Καὶ σχηματίζεται ἕνα στενό. Ἀπὸ κεῖ μέσα περνάει μιὰ ρεματιά καὶ τὸ στενὸ μονοπάτι, ἀπ' ὅπου διαβαίνομε τώρα.

« Ἐδῶ, μοῦ λέει ὁ ἀγωγιάτης, ὁ Καραϊσκάκης ἐτσάκισε μὲ τὰ παλληκάρια του τοὺς Τούρκους στὴν ἐπανάστη τοῦ 1821... ».

Ἀφοῦ περάσαμε ἕνα πλῆθος βουνάκια κι ἀπόκρημα βράχια πού βρίσκονται ἀνάμεσα στὸν Παρνασσὸ καὶ στὸν Ἐλικῶνα, ἀφοῦ ἀφήσαμε δεξιὰ τὸ δρόμο πού πάει στὴν Ἀράχωβα, κ' ἔπειτα πάλι δεξιὰ τὸ δρόμο γιὰ τὸ Δίστομο καὶ ἀφοῦ περάσαμε καὶ τὸ χωριὸ Στύρι (ἢ ἀρχαία Τῦρις), ἐφτάσαμε ἀργὰ τὸ ἀπόγεμα στὸ μοναστήρι τοῦ Ὁσίου Λουκά.

Εἶναι ἀρχαῖο Βυζαντινὸ μοναστήρι, χτισμένο στὴ νότια πλαγιὰ ἐνὸς λόφου κ' ἔχει ἀντίκρου του μιὰ μεγάλη βαθειὰ κοιλάδα, πού τὴν κλείνουν ἀντίκρου τὰ τελευταῖα κάτω βουνάκια τοῦ Ἐλικῶνα. Μιὰ βοή ἀνέμου ἔρχεται ἀπὸ τὴν κοιλάδα, ἐνῶ τὸ μοναστήρι ἤσυχο καὶ σιωπηλὸ φαίνεται σὰ νὰ δέεται ὀλόκληρο...

Μπήκαμε στὸ μοναστήρι, πού ἔχει μεγάλη ἀρχαιολογικὴ σημασία. Οἱ δυὸ μεγάλες ἐκκλησιές του εἶναι τῆς καλλίτερης Βυζαντινῆς τέχνης, χτισμένες τὸν 11ον αἰῶνα μ. Χ. καὶ φημισμένες σ' ὄλο τὸν κόσμο. Οἱ ψηφιδωτὲς εἰκόνες τους, ἢ πλούσια διακόσμησή τους σ' ὅλες τὶς μεριές, τὰ λεπτότατα κοσμήματα πού βρίσκονται παντοῦ, ἢ ὁμορφιὰ τῆς Βυζαντινῆς τους τέχνης εἶναι κάτι τι ἀφάνταστο!

Μὰ ὁ χρόνος καὶ οἱ βάρβαροι ἔχουνε βάλει παντοῦ τὸ καταστρεπτικὸ τους χέρι. Ὅστοςο εἶναι γενικὰ ἀξιοθαύμαστο καὶ ὅ,τι ὑπάρχει σήμερα στὸν Ὁσιο Λουκά.

Τὴν ἄλλη μέρα φύγαμε ἀπὸ τὸ μοναστήρι. Περάσαμε πάλι μὲ τὰ μουλάρια τοὺς λόφους καὶ τὸ μονοπάτι. Μὰ τώρα στρίψαμε ἀριστερὰ γιὰ ν' ἀνεβροῦμε στὴν Ἀ-

ράχωβα. Ἀπάνω ψηλά, στους πρόποδες τοῦ Παρνασοῦ, σ' ἓνα διάσελο εἶναι τὸ χάνι τοῦ Ζεμενοῦ. Ἐκεῖ ξεκουραστήκαμε λίγο. Καὶ πάλι προχωρήσαμε. Ἀνεβήκαμε ξερὰ βουνὰ μὰ καὶ λόφους κατάφυτους ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σὲ πέντε ὥρες δρόμο ἀπὸ τὸ μοναστήρι, φτάσαμε στὴν Ἀράχωβα.

Τὸ μεγάλο αὐτὸ χωριὸ εἶναι χτισμένο στὴν πλαγιά τοῦ Παρνασοῦ. Ἐδῶ ἀπάνω δὲν μᾶς καίει πιά ὁ ἥλιος. Ἔχει δροσιὰ σὰ νᾶναι ἄνοιξη ἢ φθινόπωρο.

Ἀπολαύσαμε ἀπὸ κεῖ τὴ θεὰ τοῦ κάμπου ποὺ ξαπλώνεται κάτω, μὰ εἶδαμε καὶ τὸν ὄγκο τοῦ Παρνασοῦ ποὺ ὀρθὸς στέκεται ἀπὸ πάνω.

Ὅταν γυρίσαμε ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα πάλι μὲ μουλάρια εἶπαμε νὰ τραβήξουμε πρὸς τὴ Δαύλεια, δηλαδὴ βορειότερα ἀπὸ τὴ Χαιρώνεια. Περάσαμε κι ἀπὸ τὸ χωριὸ Κασνέσι καὶ σὲ ἕξι ὥρες ἀπὸ τὴν Ἀράχωβα φτάσαμε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Δαύλειας.

Ἀπ' ἐκεῖ περνᾷ ὁ Μέλας ποταμὸς (Μαυρονέρι), μὲ τὰ ἄφθονα κατακάθαρα νερά, του. Ἐκεῖ γύρω του εἶδαμε νὰ ξετυλίγεται μιὰ ἄφθονη ζωὴ ἀπὸ ὑδρόβια φυτὰ καὶ ζῶα. Πλάϊ καὶ μέσα στὰ νερά, βοῦρλα καὶ ἄλλα χόρτα τοῦ νεροῦ ξεπροβάλλουν καὶ γεμίζουν τὸν τόπο. Κι ἀνάμεσά τους χιλιάδες βατράχια καὶ νεροχελῶνες ζοῦνε καὶ βγαίνουν νὰ λιαστοῦνε. Μὰ τὸ π' ἴτημά μας καθὼς κοντεύουμε, τὰ τρομάζει καὶ τρέχουνε κοπαδιαστὰ νὰ βουτήξουν μέσα στὸ νερό...

Καθίσαμε λίγην ὥρα ἐκεῖ γιὰ νὰ ἰδοῦμε αὐτὸ τὸ θέαμα. Μὰ μόλις ἔφτασε τὸ τρένο μπήκαμε μέσα καὶ γυρίσαμε στὴν Ἀθήνα.

ΛΑΜΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Ὅλες οἱ ὁμορφες τοποθεσίες ὡς τὴ Δαύλεια μᾶς εἶναι γνωστές. Ἀπὸ κεῖ ξεκολουθήσαμε τὸ ταξίδι μας γιὰ νὰ πᾶμε στὴ Λαμία.

Μόλις ξεκίνησε τὸ τρένο ἀπὸ τὴ Δαύλεια, ἐνῶ τὰ

βατράχια φωνάζανε στὸ Μαυρονέρι, εἶδαμε πὼς ἐδῶ τελειώνει ὁ κάμπος τῆς Λειβαδιάς. Ἀριστερά μας ὁ Παρνασσὸς ὑψώνεται ἐπιβλητικὸς καὶ καθὼς τὸ τρένο προχωρεῖ, τὸ βουνὸ φαίνεται ν' ἀλλάζει θέση, μὰ οἱ ὄγκοι του εἶναι πάντα τεράστιοι, ἐπιβλητικοί. Σὰν νὰ κρέμονται ἀποπάνω μας.

Ὅταν φθάνουμε στὸ σταθμὸ τοῦ Δαδιοῦ, ὁ Παρνασσὸς φαίνεται ἀπὸ πῶς κοντὰ καὶ στὴν πῶς τρανὴ του μεγαλοπρέπεια κ' ἐπιβλητικότητα. Πέρα ἀριστερά μας, κάτω στὰ πόδια τοῦ Παρνασοῦ, φαίνεται ξαπλωμένο τὸ Δαδί. Ἐνα πλῆθος μικρὰ σπίτια, ὅμως ὅλα σχεδὸν ὁμοιόμορφα, συμμα εμένα κοντὰ κοντὰ.

Τὸ τρένο προχωρεῖ κατόπιν ἀρκετὰ σὲ μιὰν ἔκταση ὁμαλή. Ἄλλος μικρὸς κάμπος ἐδῶ. Ἔτσι φτάνει ὡς τὸ σταθμὸ τῆς Γραβιάς. Ἐδῶ ἦτανε καὶ τὸ χάνι ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοῦς ἔκαμε τὴν ἡρωϊκὴ του ἀντίσταση στὴν Ἐπανάσταση. Τώρα βρίσκονται μονάχα λίγες πέτρες ἀπὸ τὸ παλιὸ χάνι, περιφραγμένες καὶ στὴ μέση μιὰ προτομὴ τοῦ Ἀνδρουτσοῦ.

Ἀπὸ τὴ Γραβιά ἀρχίζουν τὰ βουνὰ ν' ἀγριεύουν. Τεράστιοι βράχοι, ὄγκοι τρομεροὶ ὑψώνονται μπροστά μας. Τὸ τρένο προχωρεῖ μέσα στὴν καρδιά τῶν βουνῶν, μέσα ἀπὸ τοῦνελ καὶ περνᾷ ἀπάνω ἀπὸ τὶς χαράδρες καὶ τὶς ρεματιές μὲ μεγάλα σιδερένια γεφύρια... Ἐδῶ μπορεῖ νὰ θαυμάση κανένας τὴ δύναμη τῆς ἐπιστήμης, ποὺ κατῴρθωσε νὰ δώση αὐτὴ τὴ συγκοινωνία μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴν κακοτοπία!

Καὶ καθὼς φεύγει τὸ τρένο ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ βουνά, κι ἀπάνω σὲ γεφύρια, βλέπομε ἀριστερά μας τεράστια βουνά, μὰ δεξιὰ ξεπροβάλλει ἓνας μεγάλος καὶ ἥσυχος κάμπος. Ἀνάμεσά του σὰ φίδι γλιστράει ἓνα ποτάμι, πλατὺ καὶ ἤρεμο. Εἶναι ὁ Σπερχειός. Καὶ λίγο πῶς πέρα ἢ Λαμία στὰ πόδια ἑνὸς μακρinoῦ βουνοῦ. Τὸ βουνὸ αὐτὸ εἶναι ἡ Οἶτη.

Ἀπὸ τὴ Γραβιά ὡς τὸ Λιανοκλάδι τὸ θέαμα εἶναι ἔξοχο γιὰ τὴ μεγαλόπρεπη ἀγριότητά του. Μὰ στὸ Λια-

νοκλάδι τ' ἀφίνομε, γιατί ἀλλάζομε και τή γραμμή τοῦ σιδηροδρόμου. Μπαίνομε στο τρένο τῆς γραμμῆς τῆς Λαμίας και σέ λίγο φτάνομε στή Λαμία.

Ἡ πόλη εἶναι χτισμένη στο μέρος ὅπου τὸ βουνό ἀνοίγει πρὸς τὸν κάμπο. Εἶναι περιποιημένη κ' ἔχει δρόμους ἴσιους και καθαρούς. Κ' εἶναι πολὺ εὐχάριστο πὺ μῆσα στήν πόλη ὑπάρχουν πολλοὶ κῆποι. Τὸ πρῶτο σινο δίνει μιὰ δροσερὴν ὄψη στο σύνολο.

Στήν κεντρικὴ πλατεία τῆς Λαμίας εἶδαμε οἰκοδομῆς ὡραῖες και μεγάλες. Και πλαί τους, στή μικρὴ πλατεία τοῦ Διάκου, στέκει περήφανο τὸ κατάσπρο ἄγαλμα τοῦ ἥρωα τῆς Ἀλαμάνας μὲ τὴ φοιτανέλλα του και μὲ τὸ σπασμένο σπαθὶ σὺν χέρι!

Ἐδῶ ἡ θύμησις τῆς ἀναστάσεως τοῦ 21 ἀνταμώνεται μὲ τὴν ἀρχαία μεσαιωνικὴ πόλιν. Τὰ ὀνόματα τοῦ Διάκου και τοῦ Λεωνίδα συναντιῶνται, γιατί λίγο νοτιώτερον ἀπὸ τὴ Λαμία εἶναι ἡ Ἀλαμάννα, ὅπου κ' οἱ δυὸ, μαζί μὲ τὴν παλληκάρια τους, σκοτώθηκαν γιὰ τὴν ἰδέα τῆς πατρίδας.

Πῆραμε ἕνα ἀμάξι και πήγαμε ὡς ἐκεῖ. Ἀνάμεσον ἀπὸ ἀμπέλια και δέντρα φτάσαμε στο μέρος ὅπου ἦταν τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας και ὅπου ὁ Θανάσης Διάκος ἔκαμε τὴν τελευταία ἀντίστασι στὸς Τούρκους. Λίγο παραπέρα εἶναι οἱ Θερμοπύλες, ὅπου ἔκαμε τὸ ἴδιο Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακόσιους του πολλοὺς αἰῶνες πρὶν στήν ἐποχὴ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν.

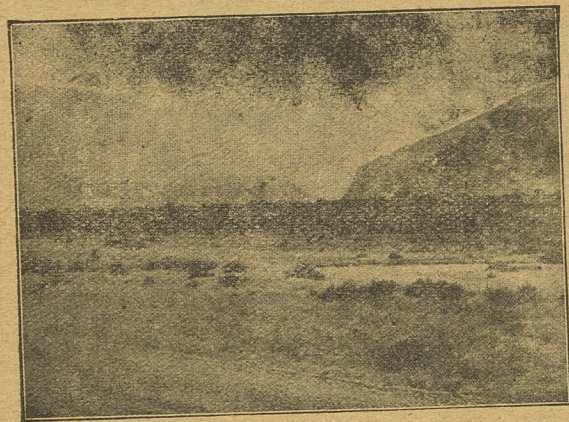
Σὲ κείνο τὸ σημεῖο ὑπάρχουν και θερμὰ νερά. Τὴν ἐποχὴ πὺ πήγαμε ἔμειναν ἐκεῖ σὲ κάτι μικρὲς καλὲς βοῦλες μερικοὶ πὺ ἔπασχαν ἀπὸ ρεματισμούς. Μὲ εἶπαν πὺ τὰ νερά αὐτὰ εἶναι θεραπευτικά.

Α Μ Φ Ι Σ Σ Α

Γιὰ νὰ πάμε στήν Ἀμφισσα, κατεβήκαμε σ' ἄλλο σταθμὸ τοῦ σιδηροδρόμου : στο Μπράλο. Ἐκεῖ ἐπρόκειτο νὰ ἀναβῆμε τ' αὐτοκίνητο πὺ κάνει τὸ ταξίδι στήν Ἀμφισσα.

Μπήκαμε μέσα και πητήσαμε νὰ κλείση καλά, γιατί ἦταν χειμῶνας. Και μόλις ξεκίνησε τὸ αὐτοκίνητο ἐκοίταξα ἀπὸ τὸ τσάμι κ' εἶδα πέρα τὸν Παρνασσὸ κατὰσπρο σ' ὅλες τὶς κορφές του. Ἦταν καταχιονισμένο. Ἐδῶ κάτω ὅμως δὲν εἶχε κατεβῆ τὸ χιόνι... Ὁ καιρὸς ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι χιονιάς.

Μέσα στο αὐτοκίνητο ἐταξίδευαν μαζί και μερικοὶ ἀπὸ τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Ρούμελης. Και γιὰ νὰ περνῆ ὡρα ἤρχισαν νὰ τραγουδοῦν τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου και ἄλλα λαϊκά μας τραγούδια...

Ὁ κάμπος τῆς Ἀμφισσας.

Ἐτσι φτάσαμε στήν Τοπόλια. Ὅμορφο χωριό, ἀφθονὰ νερά, πὺ κατεβαίνουν γάργαρα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ βουνό, ἀπὸ τὴ Γκιόνα.

Ἐπει' ἀπὸ τὴν Τοπόλια, μπήκαμε στο μεγάλο ἐλαιῶνα τῆς Ἀμφισσας (Σάλωνα). Ἐδῶ γίνονται περίφημες Σαλωνίτικες ἐλιές.

Μῆς στο σουρούπωμα φτάσαμε στήν Ἀμφισσα.

Τὴν ἄλλη μέρα ἐγυρίσαμε ὅλη τὴν πόλη. Εἶναι χαμηλὴ και τριγυρίζεται ἀπὸ βουνά. Μόνο πρὸς τὰ νοτιοανατολικά ἀνοίγεται ὁ μεγάλος κάμπος τῆς

έλαιωνα. Ἔχει κι ώραία σπίτια, μὰ καὶ μικρὰ παλιὰ **χτι-**
σμένα μὲ ὦμες πλίθες.

Στὰ βορεινὰ τῆς πόλης εἶναι ἕνας καταπράσινος **λό-**
φος, ὁ λόφος τοῦ Κόφωνα, καὶ πὺ δυτικὰ εἶναι τὸ παλιὸ
κάστρο τῆς Ἀμφισσας μὲ τοὺς κόκκινους πύργους του...
Ἔρημο καὶ παράξενο. Πίσω ἀπὸ τὸ κάστρο εἶναι τὰ **πό-**
δι τῆς Γκιόνας καὶ δυτικώτερα ὑψώνεται τὸ βουνὸ
Ἔλατος.

Τὰ σπίτια καὶ τὰ σπιτάκια τῆς Ἀμφισσας εἶναι **χτι-**
σμένα ἀνάμεσα ἀπὸ βουνὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἀνεβαί-
νουν λίγο τὸν ἀνήφορο πρὸς τὸ κάστρο... Ἐκκλησίαι
ἔχει μεγάλες καὶ ώραϊες ἢ Ἀμφισσα: τὴν Εὐαγγελί-
στρια, τὸν Ἀη-Νικόλα κι ἄλλες.

Στὴν κεντρὴ κὴ πλατεία τῆς πόλης ἡ κίνηση εἶναι
ἀρκετὰ ζωηρὴ τὴν ἡμέρα. Μὰ τὸ βράδυ ἡ πλατεία ἐρη-
μώνει, γιὰ τὸ κρῦο πὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ γύρω **χιο-**
νισμένα βουνὰ δὲν χορατεύει!

Στὴν Ἀμφισσα εἶδα γιὰ πρώτη φορὰ κ' ἕνα **ζῶο**
πὺ δὲν ὑπάρχε· σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας: τὴν **κα-**
μήλα. Ἐδῶ ἔχουν ἀρκετὲς τέτοιες καὶ τὶς μεταχειρί-
ζονται γιὰ νὰ κουβαλοῦν τὶς ἐλιές καὶ γιὰ ἄλλες γεωρ-
γικὲς ἐργασίες.

Ὅταν βγαίναμε σὲ περίπλοκο λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀμ-
φισσα, στὸν ἐλαιῶνα ἀπαντούσαμε κάθε τόσο σειρὲς
ἀπὸ πέντε ὡς δέκα τέτοια ζῶα, πὺ περπατούσανε φορ-
τωμένα καὶ ὑπομονητικά, μὲ ὀμαλὸ καὶ σιγανὸ βῆμα...

ΙΤΙΑ ΚΑΙ ΔΕΛΦΟΙ

Ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε νὰ ἰδοῦ-
με καὶ τ' ἀρχαῖα στοὺς Δελφοὺς. Σὲ τρεῖς ὥρες μὲ
ἀμάξι πάει κανεὶς ὡς ἐκεῖ. Μὰ ἀφοῦ εἶχαμε καιρὸ εἶπα-
με νὰ πᾶμε καὶ στὴν Ἰτιά.

Ἔτσι μιὰ μέρα, πολὺ πρωί, μόλις ἄρχισε νὰ ξημε-
ρῶνη, ξεκινήσαμε μ' ἀμάξι γιὰ τὴν Ἰτιά.

Ὁ δρόμος περνάει μέσα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐλαιῶνα,
πὺ γεμίζει ὅλο τὸν κάμπο τῆς Ἀμφισσας.

Πόσο παράξενες καὶ πόσο μυστηριώδεις πὺ εἶναι
οἱ ἐλιές καθὼς φεύγουνε μέσα στὸ θαμπὸ φῶς τῆς αὐ-
γῆς! Πῶς φεύγουνε οἱ κορμοὶ τους μὲ τὰ παράξενα σχή-
ματα! Φαίνεται σὰ νὰ κρατοῦνε καὶ νὰ κρύβουνε κάποιο
μυστήριο. Πυκνὲς καὶ φουντωτὲς μᾶς περικυκλώνουν
καὶ φεύγουν καθὼς φεύγει τ' ἀμάξι γιὰ νὰ ἐρθοῦν ἄλλες
καὶ πάλι ἄλλες... Μόνο κάπου-κάπου ἀνάμεσά τους ξε-
προβάλλει στὸ πλάι τοῦ δρόμου κανένα σπιτάκι, ἔρημο
καὶ μικρούλι.

Κι ὅταν τελειῶνη ὁ ἐλαιῶνας φανερώνονται μπρο-
στά μας κάτι μεγάλοι βράχοι λουσμένοι στὸ ἀπαλὸ φῶς
τῆς αὐγῆς, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς παίρνει τὰ πρωῖνά του ρόδινα
χρώματα. Κι ὅταν περνοῦμε ἀπὸ τοὺς βράχους αὐτοὺς,
ἀντικρύζομε τὸν κόλπο. Σὲ λίγην ὥρα κατεβαίνομε ἀπὸ
τ' ἀμάξι στὴν παραλία τῆς Ἰτιάς.

Μιὰ μακριά, πολὺ μακριὰ σειρὰ ἀπὸ σπίτια, πλάι
στὸν παραθαλάσσιο δρόμο, ξανοίγομε νὰ στέκονται κα-
μαρωτά, μικρὰ καὶ μεγάλα, ὁμορφα κι ἀπλά. Καὶ πίσω
ἀπ' αὐτὰ ὁ συνοικισμὸς τῆς Ἰτιάς, ἀπὸ σπιτάκια μικρὰ
καὶ ἡσυχά.

Κόσμος ἀρκετὸς κινεῖται στὴν παραλία. Εἶναι φα-
νερὸ πὺς ἐδῶ γίνεται ζωηροτάτη ἐμπορικὴ κίνηση. Ἀπ'
ἐδῶ γίνεται ἡ ἐξαγωγή ἀπὸ τὸ λάδι καὶ τὶς ἐλιές τῆς
Ἀμφισσας, κ' ἐδῶ ἔρχονται καὶ οἱ ξένοι πὺ φτάνουν
ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου γιὰ ν' ἀνεβοῦν στοὺς
Δελφοὺς.

Ὁ δρόμος ἀπὸ τὴν Ἰτιά στοὺς Δελφοὺς εἶναι ἀρ-
κετὰ ἀνηφορικὸς. Μὰ τώρα ἀνεβαίνουν καὶ αὐτοκίνητα.
Ἔτσι πήγαμε κ' ἐμεῖς. Πῆραμε τὸν ἴδιο δρόμο, πὺ τὸ
πρωὶ μᾶς ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἀμφισσα, καὶ κεῖ πὺ ἀρχίζει
τὸ βουνό, τραβήξαμε τὸ δεξιὸ δρόμο κι ἀρχίσαμε ν' ἀνε-
βαίνομε.

Ἐδῶ οἱ ἐλιές εἶναι ἀραιότερες. Τώρα ξαπλώνονται
μπροστά μας πράσινα χωράφια καὶ ἀμπέλια, καὶ τὰ

καλλιεργημένα αὐτὰ κτήματα ἔξακολουθοῦν ὡς τὸ Χρισό. Τὸ Χρισὸ αὐτὸ εἶν' ἓνα ἀρκετὰ μεγάλο χωριό. Αὐτὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια λεγόταν Κρίσσα. Στέκεται σὲ ὠραία τοποθεσία, πλάι στοὺς πρόποδες τοῦ βουνοῦ καὶ φαίνεται σὰ νὰ κοιτάζῃ ἀπὸ κεῖ τὸν κάμπο.

Ἀπὸ πάνω φαίνεται σὰν κρεμασμένο στὸ βουνὸ τὸ χωριὸ Καστρί καὶ πλάι του τὰ εἰρεπία τῶν ἀρχαίων Δελφῶν.

Ἄμα φτάσαμε ἐκεῖ ἀπάνω, εἶδαμε πὼς ἀπὸ πάνω μας στέκονταν τρομεροὶ καὶ πανύψηλοι βράχοι καὶ ὁ Παρνασσὸς ὀλόκληρος μὲ τίς δυὸ κορυφές του, ποὺ φαίνονται σὰν κομμένες.

Τὸ παλιὸ Καστρί ἦτανε πρὶν ἐκεῖ ἀκριβῶς ποὺ εἶναι τὰ ἀρχαῖα. Γιὰ νὰ γίνουν οἱ ἀνασκαφές τὸ γκρέμισαν καὶ τὸ ἔχτισαν ἐδῶ ποὺ εἶναι σήμερα.

Λίγα μικρούλια σπιτάκια ἀποτελοῦν τὸ νέο χωριό. Μὰ πλάι τους ξεχωρίζουν καὶ τὰ μεγάλα χτήρια τῶν ὠραίων ξενοδοχείων.

Σὲ δυὸ λεπτὰ τῆς ὥρας φτάνομε περὶ ἀπὸ τὸ Καστρί στὸ Δελφικὸ Μουσεῖο. Ἐκεῖ μέσα ἔχουν μαζευτῆ ἓνα πλῆθος ἀξιόλογα ἀρχαῖα, ποὺ βρεθῆκανε στὴν περιοχὴ ἐκείνη, ποὺ ἦταν τὸ ἀρχαῖο Μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ ὁ ὠραῖος ναὸς του. Μόλις μπήκαμε στὸ Μουσεῖο ἀντικρύσαμε ἓνα χάλκινο ἄγαλμα σὲ φυσικὸ μέγεθος, τέχνης ἀρχαϊκῆς. Παρασταίνει («ἠνίοχο»), δηλὴ ἄνθρωπον ποὺ κρατᾷ τὰ γέμια τῶν ἀλόγων ποὺ σέρνουν ἀμάξι. Αὐτὸ θεωρεῖται πὼς εἶναι τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀπ' ὅσα βρεθῆκανε στοὺς Δελφούς.

Προχωρήσαμε μέσα στὸ μουσεῖο κ' εἶδαμε διάφορα κομμάτια ἀπὸ μαρμαρένια ἀγάλματα, ἀγαλυατάκια, ἀγγεῖα κ' ἐπιγραφές. Ἀνάμεσα στ' ἀγγεῖα διακρίναμε δυὸ ἀπ' αὐτὰ μὲ παραστάσεις ἀνάγλυφες καὶ χρωματισμένες. Μᾶς εἶπαν πὼς ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος τ' ἀρχαῖα ἀγγεῖα ἔχουν βρεθῆ πολὺ λίγα καὶ γι' αὐτὸ ἔχουν μεγάλη ἀξία. Προχωρόντας ἔπειτα στ' ἄλλα διαμερίσματα τοῦ μουσεῖου, εἶδαμε ἀνάγλυφα τῆς Ἑλληνικῆς

τέχνης, κομμάτια ἀπὸ ἀγάλματα ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, κομμάτια ἀπὸ κοσμήματα κ' ἓνα πλῆθος ἄλλα καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα. Στὸ τέλος κοιτάξαμε προσεχτικὰ καὶ μιὰ γύψινη ἀναπαράσταση τοῦ «Θησαυροῦ τῶν Κνιδίων» μὲ τίς ἀρχαϊκῆς Καρυάτιδες του κι ὀλόγυρα ἐδῶ κ' ἐκεῖ, κομμάτια ἀπὸ τ' ἀρχαῖο πρωτότυπο. Στὴν ἴδια αἴθουσα τοῦ μουσεῖου εἶδαμε καὶ τὴ «Σφίγγα τῶν Λοξίων».

Ἐνα ἄλλο ἀντικείμενο σπουδαίας σημασίας μᾶς εἶδειξαν μέσα στὸ μουσεῖο. Εἶναι μιὰ πλάκα ποὺ ἔχει ἀπάνω σκαλισμένο τὸν Ὑμνο τοῦ Ἀπόλλωνα. Τὸ ἀξιοπαρατήρητο εἶναι πὼς ἀνάμεσα στὰ γράμματα εἶναι χαραγμένα καὶ μουσικὰ σημεῖα, ποὺ οἱ σοφοὶ μπορέσανε μὲ πολλοὺς κόπους νὰ τὰ ἐξηγήσουν. Κ' ἔτσι ἔχει ἀποδειχθῆ πὼς κι οἱ Ἀρχαῖοι ἤξεραν νὰ γράφουν τὴ μουσικὴ μὲ ἰδιαιτέρα σημεῖα.

Εἶδαμε ἀκόμα μέσα στὸ Μουσεῖο κομμάτια ἀπὸ ὅλα τὰ ἀρχαῖα κτίρια, ποὺ βρεθῆκανε στοὺς Δελφούς καὶ πιὸ πολὺ προσέξαμε τὸ μέρος ποὺ βρίσκεται ἀπὸ τὸ στρογγυλὸ Ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἐκεῖ κοντὰ ἀντικρύζομε καὶ κομμάτια ἀπὸ τὴ στήλη τῶν χορευτριῶν, ποὺ μᾶς δείχνουν ὅλη τὴν ἀρμονικὴ ὁμορφιὰ ἀρχαίων χορευτῶν ποὺ χορεύουν.

Εἶδαμε κι ἀγάλματα Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, μὰ καὶ τὸν «ὄμφαλὸ τῆς γῆς», δηλαδή μιὰ πέτρα ποὺ σημείωνε τὸ κέντρο τῆς γῆς, ποὺ, ὅπως πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι, βρισκότανε στοὺς Δελφούς!

Ἀφοῦ γυρίσαμε ὅλο τὸ Μουσεῖο, βγήκαμε καὶ τριγυρίσαμε ἀπάνω στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ, ποὺ ἀρχίει ἀπὸ τὸ Μουσεῖο καὶ προχωρεῖ σὲ πολλὴν ἔκταση. Ὅλη ἡ πλαγιὰ αὐτὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀρχαῖα κτίρια. Ἐνα στάδιο σχεδὸν ὀλότελα γερό, ἓνα ἀρχαῖο θέατρο, εἰρεπία ἀπὸ ἀρκετοὺς ἀρχαίους Ναοὺς καὶ πολλοὶ «θησαυροὶ» βρίσκονται σ' ὅλη τὴν ἔκταση. «Θησαυροὶ» εἶναι χτήρια ποὺ εἶχαν χτίσει διάφορες πολιτεῖες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ποὺ εἶχαν συχνὴ ἐπικοινωνία μὲ τὸ Μαντεῖο

τῶν Δελφῶν. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀναστηλωθήκανε μὲ τὰ κομμάτια τους, ποὺ βρεθῆκανε σκορπισμένα γύρω-γύρω

Ἐκεί μὲσα εὗρισκαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν Πυθία, ποὺ τοὺς ἔδινε γνῶμες γιὰ ὅλες τὶς δύσκολες περιστάσεις τους, ἢ τὶς ἀτομικὲς τους ἢ τῆς πατρίδας τους.

Λίγο παρακάτω εἶδαμ' ἓνα μεγάλο τοῖχο φτιαγμένο ἀπὸ μεγάλες πέτρες, γιομάτο ὄλο ἀπὸ ἀρχαῖες ἐπιγραφές. Φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἔγραφαν τὶς συμφωνίες καὶ τὰ συμβόλαια ποὺ ἔκαναν μεταξύ τους οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλης μὲ τοὺς κάτοικους ἄλλης.

Ἀνάμεσα στὰ ἀρχαῖα μάρμαρα, ποῦναι σπαρμένα ἐκεῖ πάνω παντοῦ, βλέπουμε καὶ μάρμαρα μὲ σταυροὺς καὶ ἄλλα Χριστιανικὰ σύμβολα. Εἶναι φανερὸ πῶς ἐδῶ οἱ Ἕλληνες, σὰν ἔγιναν χριστιανοί, ἔχτισαν ἐκκλησιᾶς χριστιανικὲς ἀπάνω στ' ἀρχαῖα ἐρείπια. Μὰ καὶ παντοῦ ὅπου ἦταν ἀρχαῖοι ναοὶ εἰδωλολατρικοί, οἱ χριστιανοὶ ἔχτισαν ἀπάνω στὰ ἴδια θεμέλια ἐκκλησιᾶς.

Ἀφοῦ εἶδαμε ὅλ' αὐτὰ, κατεβήκαμε λίγο πρὸ κάτω ἀπὸ τὸν ἀμαξιτὸ δρόμο. Ἐκεῖ δυὸ μεγάλοι βράχοι φαίνοντανε σὰν κρεμασμένοι ἀποπάνω μας. Καὶ στὸ κάτω μέρος τοῦ ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς ἔτρεχε λίγο νεράκι.

Ἐδῶ εἶναι ἡ Κασταλία, μᾶς ἐξηγοῦν. Ἐδῶ ἡ μυθολογία λέει ὅτι κατέβαιναν οἱ Μοῦσες ἀπὸ τὸν Παρνασσὸ κ' ἔκάνανε τὸ λουτρό τους καὶ ἡ Πυθία λουζόταν πρὶν νὰ καθίση στὸν τρίποδα νὰ δώση τοὺς χρησμούς.

Εἶχαμε κουραστῆ πιά! Μᾶς εἶπανε πῶς παρακάτω εἶναι ἓνα καφεενδάκι. Καὶ ἀληθινὰ τὸ βρήκαμε σὲ λίγο. Ἦταν ἀποκάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιο ἐνὸς μεγάλου πλάτανου. Καθῆσαμε κεῖ καὶ ξεκουραστήκαμε. Κοιτάξαμε ἀπὸ κεῖ καὶ τὸν κάμπο κάτω. Τὸ Χρῖσὸ ἦταν ἀποκάτω μας. Παραπέρα καὶ πρὸ κάτω τὰ πράσινα χωράφια, καὶ κάτω

καὶ πέρα ὡς τὰ πόδια τῶν ἀντικρουῶν βουνῶν τὸ πρασινόμαυρο θέαμα τοῦ ἀπέραντου ἑλαιῶνα...

Τ' ἀπόγιομα, εὐχαριστημένοι ἀπ' ὅσα εἶδαμε καὶ μάθαμε, πήραμε τὸ αὐτοκίνητο καὶ γυρίσαμε στὴν Ἀμφίσσα.

ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΚΑΙ ΛΙΔΩΡΙΚΙ

Γιὰ νὰ πᾶμε στὸ Γαλαξίδι κατεβήκαμε στὴν Ἰτιά καὶ μπήκαμε στὸ βαπόρι. Σὲ λίγην ὥρα εἴμαστε φτασμένοι.

Ἀπὸ τὸ βαπόρι φάνηκε μπροστά μας πῶς εἶναι ὁμορφη πόλη, καθὼς τὴν ἀντικρύσαμε ξαπλωμένη πανοραμικὰ πλάι στὸ γιαλό. Ἡ ἐκκλησιά του, ὁμορφη καὶ μεγάλη, ξεχωρίζει καὶ τὰ σπίτια γύρω καὶ πέρα ἀνεβαίνουν, ἀνεβαίνουν στὰ γύρω βουνάκια.

Ὅταν βγήκαμ' ἔξω, καταλάβαμε πῶς εἴμαστε σὲ πόλη εὐτυχημένη. Κ' ἀληθινὰ οἱ κάτοικοί της εἶναι ναυτικοὶ καὶ πάντα ἔχουν οἰκονομικὴ ἄνεση. Σήμερα ἀπὸ κεῖ βγαίνουν διαλεχτοὶ ναυτικοί, καπεταναῖοι καὶ ναῦτες.

Ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι, ἔπειτα ἀπὸ δυὸ ὥρες φτάσαμε στὴν Ἐρατεινή. Κι ἀπὸ κεῖ πήραμε τὸ δρόμο ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Τρίκορφο καὶ στὴ Γκιόνα. Ἔτσι φτάσαμε στὸ Λιδωρίκι. Ἡ πόλη δὲν εἶναι μεγάλη οὔτε ἐξαιρετική. Μὰ ἐκεῖ, κατὰ τὰ Δυτικὰ, ἀνοίγει μικρὴ κοιλάδα ὁμορφη καὶ κατάφυτη. Ἀπ' αὐτὴ περνάει ὁ ποταμὸς Μόρνος. Πολλὰ ποταμάκια τὴ σχίζουν καὶ πέφτουν στὸ μεγάλο αὐτὸ ποτάμι, ποὺ κατεβαίνει ὀρμητικὸ γιὰ νὰ χυθῆ στὸν Κορινθιακὸ κόλπο.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΥΟΝΕΡΙ ΩΣ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Πῶς θὰ πηγαίναμε στὸ Μεσολόγγι;

Τὸ ἴδιο βαπόρι ποὺ πιάνει στὴν Ἰτιά καὶ στὸ Γαλαξίδι, πιάνει καὶ στὴν Πάτρα. Ἐκεῖ βγήκαμε τὸ βράδι

καὶ τὸ πρῶτ' ἐμὲ τὴν «Καλυδῶνα», τὸ μικρὸ βαπόρι τῆς ἑταιρείας τῶν Βορειοδυτικῶν Σιδηροδρόμων, περάσαμε τὸν κόλπο τῆς Πάτρας καὶ τραβήξαμε γιὰ τὸ Κρουονέρι.

Καθὼς κοντεύουμε, ἀντικρὺ τὸ τραχὺ καὶ ἄγριο, ὄλο πέτρα, βουνὸ τῆς Βαράσοβας γίνεται ὄλοένα πιὸ τραχὺ καὶ πιὸ ψηλό. Ἐνα τεράστιο μόνοκόμματο λιθάρι εἶν' ἀλάκερο!... Ἀπὸ κάτω του σὲ μὴν ἄκρη, ὅπου ἡ ἀπαλὴ γῆ κατάφυτη ἐνώνεται μὲ τὸ βράχο, εἶναι τὸ Κρουονέρι. Λίγα σπιτάκια, λίγα δεντράκια, ἄφθονα καλάμια μέσα στὰ βαλτόνερα καὶ πρασινάδα γύρω. Καὶ μπροστὰ ἡ θάλασσα ἄγρια. Ἐκεῖ πλησιάζουμε μὲ τὴν «Καλυδῶνα» καὶ βγαίνομ' ἔξω.

Ἡ ἀγριότητα τοῦ βουνοῦ ἐδῶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐνώνεται μὲ τὴ μαλακὴ καὶ ἡσυχὴ φύση, πού ἀνοίγει ἀριστερὰ, πρὸς τὰ Δυτικά.

Καθίσαμε σ' ἕνα μαγαζάκι γιὰ λίγην ὥρα. Μπροστὰ μας εἶναι ἡ ἄκρη τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδας. Φτάνει ὡς τὴν ἄκρη τοῦ γιαιλοῦ. Καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶναι τόσο ἀνοιγμένο στὸν ἄνεμο, πού λένε πὼς κάποτε ο ἄγέρας πέταξε τὸ τρένο στὴ θάλασσα.

Προσμένουμε στὸ μαγαζάκι ὡς νὰ ἐτοιμαστῆ τὸ τρένο. Στὸ μεταξὺ λίγοι ἡσυχὸι ἄνθρωποι μπαίνουν στὸ μαγαζάκι. Εἶναι οἱ κάτοικοι τοῦ Κρουονεριοῦ, οἱ Κρουονερίτες, πού τοὺς παρουσιάζει ὁ ποιητὴς Μ. Μαλακάσης ἔτσι:

Θεοσεβούμενοι ἄνθρωποι, φτωχοί, λησμονημένοι,
ἀνέλπιδοι κ' ὑπομονετικοί,
ποτέ σας δὲν ξετάσατε στὸν κόσμον τί συμβαίνει,
τί γίνεται, οὔτε ἀπ' ἔδω ἴσα μ' ἐκεῖ...

Τὴν Κυριακὴ καὶ τὴ γιορτὴ, τὴν πῆση ὅποια μέρα,
στῆς Ἐκκλησίας ἀπ' ἔξω στὴν αὐλὴ
τὰ μικροντερέσα σας τὰ φέρνατε ἀπὸ πέρα,
μπονόρα, καὶ τὸ βράδυ, πιὸ καλοί,

παίρνατε πόλε ἀπ' τὸ χωριό, τὴ στράτα τοῦ ἔξωμάχου,
στὸν κάμπο, σ' ἀκρογιάλι, στὸ βουνό,
κάτ' ἀπ' τὸ δέντρο ὃ ἴσκιος σας ἐστοίχειωνε, ἀπ' τοῦ
[βράχου
φαντάζατε τὸ ξάγναντο, ὡς τὸν οὐρανό.

Ἡ στουρναρόπετρα, βαριὰ Βαράσοβα, ὅπου κρύβει
ὄρνια κὶ αἰτοὺς καὶ κίπρους, μιὰ φορὰ,
τὸ λυγαροπλεγμένο σας, στὸ φρύδι τῆς, καλύβι,
τόχε ἀνοιγμένο πάντα, νὰ σᾶς καρτερᾷ.

Σὲ λίγο τὸ τρένο σφυρίζει νὰ φύγη. Μπαίνομε μέσα. Ἀφίνομε τοὺς ἡσυχὸς Κρουονερίτες, τὰ σπιτάκια τους, τὰ καλάμια καὶ τὴ Βαράσοβα, πού στέκεται ἀπὸ πάνω ἄγρια καὶ περήφανη καὶ τραβοῦμε πρὸς τὸ Μεσολόγγι.

Περνοῦμε ἕνα κάμπο γεμάτο ἀπὸ βάλτους καὶ βοτῆρα, πού ξεπετοῦν τὰ σουβλερὰ τους κλώνια σὰν ἀκτίνες... Ἐδῶ φυτρώνει καὶ τὸ σκουπόχορτο.

Δεξιότερα εἶναι καὶ χωράφια πού σπέρνουν σιτηρὰ κὶ ἀριστερὰ ὁ κόλπος τῆς Πάτρας ἀνοίγει ὀποκίτω καὶ ξαπλώνεται ὡς πέρα, ὅπου ἐνώνεται μὲ τὸ Ἴονιο πέλαγος.

Ἔτσι φτάσαμε στὸν ποταμὸ Φίδαρη (Εὐήνον) πού ἡ κοίτη του πλατιὰ ξαπλώνεται στὴν ἐκβολὴ του πρὸς τὴ θάλασσα, κὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἕνας κάμπος γεμάτος βάλτους. Τώρα δεξιὰ μας βλέπομε τὸν Ἀρχύνθο, βουνὸ χαμηλό, μὰ ἀρκετὰ δασωμένο. Σὲ λίγο φθάνομε στὸ Εὐήνοχώρι, μικρὸ χωριὸ μὲ ἡσυχὸς κατοίκους, γεωργοὺς καὶ ψαράδες. Ἀριστερὰ ξαπλώνεται ἡ θάλασσα πάντα... Μὰ τώρα δὲν εἶναι ἡ ἀνοιχτὴ θάλασσα ὁ κόλπος ὁ καταγάλανος καὶ ταραγμένος. Εἶναι ρηχὴ καὶ ἡσυχὴ θάλασσα καὶ τὰ νερά της θολωμένα. Ἀρχίζει ἐδῶ ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγιοῦ, πού τραβᾷ σ' ἀνοικτὰ σὲ μεγάλη ἔκταση. Μπροστὰ μας πέρα — δυτικὰ — φαίνονται τὰ σπῖτια τοῦ Μεσολογγιοῦ. Ἡ λί-

μνη ξαπλώνεται και μπροστά από την πόλη και προχωρεί, προχωρεί πέρα, ως την αντικρύ ξηρά, ως τις εκβολές του Ἀχελώου (Ἀσπροπόταμου), ως εκεί πού ἀρχίζει τὸ Ἰόνιο Πέλαγος...

Καθὼς κοντεύει τὸ τρένο, διακρίνομε τώρα μιὰ γραμμὴ μέσα στὴ θάλασσα. Εἶνε ἕνας δρόμος στερεωμένος ἀπάνω σὲ μὲλο, πού προχωρεῖ βαθειὰ στὴ λιμνοθάλασσα. Ἐκεῖ εἶναι ἡ Τουρλίδα.

Τέλος φτάνομε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Μεσολογγίου και κατεβαίνομε ἀπὸ τὸ τρένο. Μικρὰ σπιτάκια βλέπομε γύρω, ἀρχετὰ δέντρα και χωράφια καλλιεργημένα.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τραβήξαμε πρὸς τὴν πόλη τοῦ Μεσολογγίου.

Τὰ σπίτια τοῦ εἶναι τὰ περισσότερα μικρά, μὰ περιποιημένα. Οἱ δρόμοι στενοί, μὰ καθαροί.

Ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει κάτι τὸ παλαικό. Θυμίζει πὼς πέρασαν ἀπ' αὐτὴ ἱστορικὰ γεγονότα, πὼς ἐδῶ ἐζήσανε ἄνθρωποι μὲ ἀξιοπρόσεχτη ἱστορία. Κανεὶς δὲν ξεχνάει πόσο τὸ Μεσολόγγι ἐκράτησε τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ὡς τὸ 1826, πού γίνηκε ἡ ἡρωϊκὴ ἔξοδος και πὼς ἡ πόλη αὐτὴ ἦταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ διανοητικὸ κέντρο τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδας.

Καθὼς προχωροῦμε ἀπὸ τοὺς ἡσυχους δρόμους τῆς ἱστορικῆς πόλης, φθάνομε στὴν κεντρικὴ πλατεῖα της. Γύρω γύρω δεντροστοιχία ὁμορφὴ τὴ ζῶνει. Καὶ μερικὰ κέντρα ὑπάρχουν στὶς πλευρὲς της. Ἐκεῖ γίνεται ὁ περιπάτος τῶν Μεσολογγιτῶν. Εἶναι τὸ κέντρο τῆς σημερινῆς ζωῆς τῆς πόλης.

Μὰ ἡ παλιὰ ζωὴ, μὰ ἡ ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἄλλου. Κοντὰ στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ εἶναι τὸ Ἡρώο. Ἐκεῖ ζοῦν οἱ παλιὲς ἀναμνήσεις. Πήγαμε λοι-

πὸν κ' ἐκεῖ. Μιὰ ἔκταση μεγάλη, πέντε στρέμματα ἀπάνω κάτω, εἶναι ὅλη ἕνα ἱερὸ προσκύνημα. Μπαίνομε μέσα. Δέντρα και ἄνθη γεμίζουν ὅλη τὴν ἔκταση. Κι ἀνάμεσα στὴν πρασινάδα ξεπροβάλλουν ἕνα πλῆθος ἄσπρα μαρμαρένια μνημεῖα. Τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἀγγλου ποιητῆ Λόροδου Μπαῖρον, πού θυσιάσε τὰ πάντα γιὰ τὴν Ἐπανάστασή μας και στὸ τέλος πέθανε στὸ Μεσολόγγι, ὑψώνεται στὸ κέντρο τοῦ Ἡρώου. Μὰ γύρω του και πὸ μπροστὰ και πὸ πέρα, κάτω στὸ ἴσωμα κ' ἀπάνω σὲ μικροὺς λόφους ὑψώνεται ἕνα πλῆθος ἄλλα μαρμαρένια μνημεῖα: τοῦ στρατηγοῦ Μακοῆ, τοῦ Γρίβα, τοῦ Π. Στάικου, Ν. Στουρνάρα, τοῦ Κ. Μαυρομιάλη κ' ἄλλα κ' ἄλλα... Καὶ οἱ Μεσολογγίτες, σὰν εὐλαβητικοὶ προσκυνητὲς περιτριγυρίζουν τὸν κῆπο, κοιτάζουν τὰ μνημεῖα, θυμοῦνται και θαυμάζουν ὅλους τοὺς ἥρωες αὐτοὺς, τοὺς ἀπελευθερωτὲς και εὐεργέτες.

Τὸ Ἡρώο μαθαίνομε πὼς βρίσκεται στὸ σημεῖο πού ἔγινε ἡ ἡρωϊκὴ ἔξοδος τῶν πολιορκημένων κατὰ τὴν Ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὸ Ἡρώο ξαναγυρίσαμε στὴν πλατεῖα κ' ἔπειτα τραβήξαμε δυτικώτερα πρὸς τὴ λιμνοθάλασσα. Καθὼς προχωροῦμε, ἀπέξω ἀπὸ ἕνα παλιὸ σπίτι εἶναι στημένο ἕνα μνημεῖο τοῦ Μπαῖρον. Στὸ σημεῖο ἐκεῖνο ἦταν τὸ σπίτι, ὅπου πέθανε ὁ ποιητής.

Ἀριστερὰ μας τώρα ξαπλώνεται ἡ λιμνοθάλασσα. Κατεβήκαμε στὴν παραλία της. Τὰ νερὰ ὡς πέρα εἶναι ρηχὰ και θολὰ. Ὁ δρόμος πού τὴν διασχίζει εἶναι τώρα ἐδῶ μπροστὰ μας. Προχωροῦμε ἀπάνω στὸ δρόμο αὐτό. Δεξιὰ και ἀριστερὰ ἡ λιμνοθάλασσα εἶναι χωρισμένη μὲ καλάμωτὲς. Αὐτὰ εἶναι τὰ διβάρια, δηλ. τὰ ἰχθυοτροφεῖα, ὅπου εἶναι κλεισμένα τὰ ψάρια. Σκύβομε ἀπὸ τὸ δρόμο και διακρίνομε μέσα στὸ νερὸ τὰ ψάρια πού τρέχουν κοπαδιαστά. Τρέχουν και ξαναγυρίζουν και ξανατρέχουν... Ἄλλα εἶναι μεγάλα, καλοθερμμένα, παχιὰ και ἄλλα μικρὰ και ἄπλερα.

Ἀπάνω στὰ ἡσυχὰ νερὰ γλιστροῦν τὰ πριάρια. Εἶ-

να μικρὸς βαρκούλης, πού μέσα σ' αὐτὲς στέκεται ἕνας ἄνθρωπος καὶ τὶς διευθύνει μ' ἕνα μόνο κοντάρι. Κουπιὰ δὲν χροιάζονται, γιατί τὸ κοντάρι φτάνει τὸ βυθὸ τῆς θάλασσας κ' ἔτσι ἡ βάρκα σπρώχγεται καὶ διευθύνεται μόνο μ' αὐτό.

Ἡ λιμνοθάλασσα εἶναι ὄλη ρηχὴ. Πουθενὰ δὲν ἔχει βάθος μεγαλύτερο ἀπὸ δυὸ μέτρα.

Ἀπὸ τῆ λιμνοθάλασσα αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὰ διβάρια τῆς βγαίνουν ἄφθονα ψίγια. Ἄλλα πουλοῦνται φρέσκα ἐδῶ, στὴν Πίτρα καὶ στὴν Ἀθήνα, ἄλλα τ' ἀνοίγουν καὶ τ' ἀλατίζουν—κι αὐτὰ τὰ λένε «πετάλια»—κι ἄλλα τὰ παστῶνουν μὲ ἀλίτι γιὰ νὰ διατηροῦνται πολὺν καιρὸ. Ὅλα τὰ ψάρια τῆς λιμνοθάλασσας εἶναι παχιά καὶ νόστιμα.

Ἀπὸ τὰ ψίγια τῆς λίμνης βγαίνει καὶ τὸ περίφημο αὐγοτάραχο τοῦ Μεσολογγιοῦ, πού ἐτοιμάζεται μὲ πολλὴ τέχνη καὶ πουλιέται σὲ ἀκριβώτατη τιμῆ.

Τὸ ψίγεμα γίνεται τὴν ἡμέρα μὲ τὰ πριάρια. Μὰ γίνεται καὶ τὴ νύχτα μὲ πυροφάνι. Ἀνάβουν δηλ. ἕνα δυνατὸ φῶς μέσα στὴ βάρκα ἢ στὸ πριόρι καὶ τὰ ψίγια ξαφνισμένα ἀπὸ τὸ φῶς πλησιάζουν. Τότες οἱ ψαράδες τὰ χτυποῦν μὲ καμίκι καὶ τὰ πιάνουν.

Προχωρήσαμε ἀρκετὰ ἀπάνω στὸ δρόμο πού διασχίζει τὴ λιμνοθάλασσα. Καὶ καθὼς προχωρούσαμε βλέπαμε τὰ διβάρια καὶ τὰ πριάρια νὰ τρέχουν ἐδῶ κ' ἐκεῖ καὶ νὰ πλέουν ἀθόρυβα ἀπάνω στὰ ρηχὰ νερά. Μὰ μέσα στὴ λιμνοθάλασσα, σὲ μακρινὰ σημεῖα ἐβλέπαμε καί... καλύβες. Μάλιστα, καλυβοῦλες ἀπὸ ψαθὶ καὶ ἀπὸ ξηρὸ χόρτο φτιασμένες, πού εἶναι στηριγμένες μὲ πασσάλους μέσα στοὺς βάλτους τῆς λιμνοθάλασσας.

Ἔτσι φτίσαμε ὡς τὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Ἐδῶ, καθὼς εἴπαμε, λέγεται Τουρλίδα.

Ἀριστερὰ μας εἶδαμε ἀπὸ τὴν ἄκρη αὐτὴ τὶς ἀλυκές. Σὲ ρηχὰ χωρίσματα μαζεύεται τὸ νερὸ τῆς λιμνοθάλασσας καὶ σιγὰ—σιγὰ ἐξατμίζεται. Ἔτσι στὸ τέλος μένει μόνο τὸ ἀλάτι, πού οἱ ἐργάτες βλέπομε τώρα νὰ τὸ μα-

ζεύουν μὲ βαγονάκια καὶ νὰ τὸ κάνουν σωροὺς στὴν παραλία. Ἀπὸ κεῖ θὰ τὸ στείλουν στὶς ἀποθήκες τοῦ Κράτους γιὰ νὰ πουληθῆ.

ΝΑΥΠΑΚΤΟΣ

Στὸν Ἐπαχτο, ὅπως λένε τὴ Ναύπακτο, πήγαμε ἀπὸ τὸ Γαλαξίδι μὲ τὸ ἴδιο βαπόρι τοῦ γύρου.

Μόλις βγήκαμε στὴν παραλία, μὰ ἡσυχὴ περικυκλωσιὰ μᾶς δέχτηκε. Κόσμος λίγος ἐφάνηκε ἐκεῖ πού βγήκαμε. Μπροστὰ ὁ Κορινθιακὸς κόλπος ἐκτείνεται καὶ ἀντίκρου ὁ Μοριάς. Ὁ Ἐπαχτος ἔχει μικρὰ σπιτάκια μ' ἕνα σύνολο πού μοιάζει μὲ νοικοκυρεμένο χωριό. Μερικοὶ ναυτικοὶ παρέες-παρέες συζητοῦν καὶ καπνίζουν μὲ ἡσυχία...

Στὴν ἄκρη τῆς πόλης ἀπάνω ψηλά, σ' ἕνα ἄγριο λόφο ὑψώνεται τὸ παλιὸ Βενετσιάνικο κάστρο τοῦ Ἐπαχτου, πού τὸ ζώνει ἕνα τεῖχος μὲ πολεμίστρες σὰ δόντια. Τὸ τεῖχος αὐτὸ κατεβαίνει καὶ περιζώνει τὶς πλευρὲς τοῦ λόφου.

Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τοῦ Ἐπαχτου, ἀνατολικά, ἀνοίγει μικρὸς κάμπος, καλλιεργημένος, καταπράσινος. Μέσα ἀπ' αὐτὸν διαβαίνει ὁ ποταμὸς Μόρνος, πού γίνεται στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡσυχος, ὡς πού χύνεται στὴ θάλασσα.

Ἀπὸ τὸν Ἐπαχτο μ' ἕνα δρόμο ἀρκετὰ ὁμορφο, πού περνὰ πλάι στὸ γιολό, φθάνομε στὸ Ἀντίρριο. Ἐκεῖ βρίσκεται ἕνα παλιὸ φρούριο, ἀφισμένο ἔρημο. Ἀντίκρου, στὸ Μοριά, εἶναι τὸ Ρίο μὲ τὶς τρομερὲς φυλακὲς του.

ΑΙΤΩΛΙΚΟ ΚΑΙ ΑΓΡΙΝΙΟ

Ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι σὲ μισὴ ὥρα μὲ τὸ τρένο φτάνομε στὸ Αἰτωλικό. Ἀριστερὰ πάντα ξαπλώνεται ἡ λιμνοθάλασσα μὲ τὰ διβάρια καὶ τὶς ἀλυκές τῆς. Σ' ἕνα σημεῖο ἡ λιμνοθάλασσα στενεύει κ' ἔπειτα πάλι πλαταίνει.

Στὴ μέση αὐτοῦ τοῦ στενοῦ ἀπάνω σ' ἓνα νησάκι εἶναι χτισμένο τὸ Αἰτωλικό. Μιὰ διακλάδωση τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς φθάνει μέσα στὴν πόλη καὶ πρὸ πέρα ἀκόμα. Ἡ γραμμὴ διαβαίνει ἀπάνω ἀπὸ ἓνα χαμηλὸ γεφύρι καὶ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη, πού εἶναι ἤσυχη καὶ χωρὶς κανένα ἐξαιρετικὸ κτίριο. Τὸ τρένο βγαίνει ἀπὸ τὴν πόλη περνώντας ἄλλο γεφύρι στὴ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς λιμνοθάλασσας. Ἐκεῖ ἡ θέα εἶναι ὡραία καὶ ἁρμονικὴ. Ἐλιές κι ἀμπέλια ξαπλώνονται γύρω κ' ἡ βλάστηση εἶναι ζωηρὴ καὶ πυκνὴ. Τὸ τρένο φτάνει ἔτσι στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου (Ἀσπροπόταμου), πού προχωρεῖ λίγο παρακάτω καὶ χύνεται στὴ θάλασσα.

Ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου τελειώνει ἐκεῖ στὴν κατάφυτη ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, μέσα στὴν ἀφθονή τεράστια βλάστηση.

Ἐκεῖ εἶδαμε πῶς κατεβαίνει μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ Ἀσπροπόταμου ἡ ξυλεία κάτω στὴ θάλασσα. Μεγάλοι κορμοὶ κατεβαίνουν πλέοντας ἀπάνω στὸ νερό. Τοὺς ἔχουν ρίξει οἱ ὑλοτόμοι, πού κόβουν τὰ ξύλα ἀπάνω στὰ βουνά, κι ἔτσι τὸ νερὸ τοὺς κατεβάζει χωρὶς κανένα ἔξοδο στὴ θάλασσα. Ἐκεῖ τοὺς μαζεύουν καὶ τοὺς μεταφέρουν γιὰ νὰ τοὺς πουλήσουν στὶς πόλεις.

Ἀντίκρου σ' ἓνα λόφο φαίνεται ἀπὸ δῶ τὸ χωριὸ Κατοχὴ καὶ ἀριστερὸί μας—νοτιοδυτικὰ—ξαπλώνεται ἓνας μεγάλος καταπράσινος κάμπος, πού προχωρεῖ ὡς ἐκεῖ ὅπου χύνεται τὸ βλέμμα μας καὶ φαίνεται νὰ ἐνώνεται μὲ τὴ θάλασσα, πού διακρίνεται στὸ βάθος.

Μὲ τὸ ἴδιο τρένο, πού φτάσαμε ὡς ἐκεῖ, ξαναγυρῶσαμε στὸ Αἰτωλικὸ καὶ προχωρήσαμε πάλι μὲ τὸ τρένο βορεινὰ, ἀνάμεσα σ' ἐλαιῶνα. Κατόπι ἀπαντοῦμε βαλανιδιές, καὶ ἄλλα ἀγριόδενδρα. Εἴμαστε στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀρακύνθου. Σὲ λίγο φτάνομε στὸ χωριὸ Σταμνὰ.

Ἀπὸ δῶ κάτω ξαπλώνεται ἡ λιμνοθάλασσα. Μιὰ ἔκταση ἀπὸ γαλάζιο χρῶμα πού στεφανώνεται ἀπὸ τὴν καταπράσινη ἔκταση τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελώου ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐήνου ἀπὸ τὸ ἀνα-

τολικό. Στὴ μέση τὸ Αἰτωλικὸ καὶ κάτω βαθειὰ καὶ ἀχνὰ διακρίνεται τὸ Μεσολόγγι καὶ ὁ κάμπος γύρω καὶ ἡ Τουρλίδα, πού τραβᾷ βαθειὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Ἀπὸ τὰ Σταμνὰ τὸ τρένο κατηφορίζει καὶ σκίζει τὸν κάμπο τοῦ Ἀγρινιοῦ, τοῦ Βραχωριοῦ. Πολλὲς λεῦκες παρουσιάζονται μπροστὰ μας στὴν ἀρχὴ τοῦ κάμπου καὶ ἀνάμεσά τους ἀσπρίζει καὶ γιालίζει τὸ νερὸ μιᾶς λίμνης. Εἶναι ἡ Λυσιμαχία.

Ἐπειτα δεξιὰ κι ἀριστερὰ ξαπλώνεται ὁ κάμπος, ὅπου καλλιεργεῖται ὁ καπνός, ὁ περίφημος «καπνὸς τοῦ Ἀγρινιοῦ». Φτάνομε τέλος καὶ στὴν πόλη. Ἐδῶ ἡ κυριώτερη ἐργασία εἶναι φανερὸ πὼς εἶναι ἡ καλλιέργεια καὶ συσκευασία τοῦ καπνοῦ. Τὰ σπῖτια τοῦ Ἀγρινιοῦ εἶναι τὰ περισσότερα μικρά, μὰ οἱ ἀποθήκες τῶν καπνῶν τοὺς μεγάλες. Σ' αὐτὲς εἶδαμε πῶς ξεχωρίζουν τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ σὲ ποιότητες, πῶς τὰ ἀρμαθιάζουν μὲ μιὰ καρφοβελόνα καὶ μὲ σπάγγο, πῶς τὰ κάνουν δέματα καὶ πῶς τὰ ἐτοιμάζουν γιὰ νὰ τὰ στείλουν στὸ ἐμπόριο. Ἐτσι ὁ τόπος ἐδῶ μαζεύει ἀπὸ τὴν καπνὸ τόσο χρῆμα πού πετάει ὁ κόσμος γιὰ νὰ καίη τὰ καπνόφυλλα αὐτά.

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ

Γιὰ νὰ πᾶμε στὸ Καρπενήσι ὑπάρχει δρόμος κι ἀπὸ τὴ Λαμία κι ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο. Πήραμε λοιπὸν τὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο καὶ τραβήξαμε μὲ μουλᾶρι. Ἐλευινὸς ὁ δρόμος καὶ γεμάτα γκρεμοὺς ὄλα γύρω.

Καθὼς προχωροῦμε περνοῦμε μέσα ἀπὸ δάση, ἀπὸ ἔλατα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δέντρα μεγάλα καὶ πυκνά... Καὶ τώρα διακρίνομε ἀριστερὰ μας νὰ ξαπλώνεται ὁ κάμπος πού σκίζεται στὴ μέση ἀπὸ τὸν Ἀχελῶο (Ἀσπροπόταμο). Δεξιὰ βουνὰ πολλὰ σταματοῦν τὸ μάτι. Στὸ βάθος ἡ Οἶτη δείχνει τὴν πρὸ ψηλὴ ράχη τῆς.

Ἀνεβαίνομε τώρα στὸ Παναιτωλικὸ καὶ κατεβαίνομε πάλι καὶ προχωροῦμε. Γοητευτικὴ καὶ ἄγρια ἡ φύση ξαπλώνεται τώρα. Δάση καὶ βράχια καὶ βουνά. Φτάνομε

στο Μπρουσό. Κ' ἔπειτα κι ἄλλα δάση. Καί στο τέλος, νά, φάνηκε τὸ Καρπενήσι, ἡ καρδιά τῆς Ρούμελης. Σκαρφαλωμένο στὴ μεσημβρινή ἄκρη τοῦ βουνοῦ Βελουχιοῦ (Τυμφορηστοῦ) κρέμεται καὶ κοιτάζει πρὸς τὶς δασωμένες πλαγιές. Μπαίνομε στὴν πόλη. Τὰ σπίτια του μικρὰ καὶ ἀπλά. Αὐτὴ ἡ πόλη μοιάζει μὲ χωριό.

Κ' εἶχαμε τύχη ποὺ πήγαμε καλοκαίρι, γιατί, ἂν ἐπιχειρούσαμε νὰ πᾶμε χειμῶνα, θὰ μᾶς κλείνανε τὰ χιόνια καὶ δὲ θὰ φτάναμε ὡς ἐδῶ. Μὰ μὰ καὶ φτάσαμε, καθίσαμε νὰ θαυμάσωμε καὶ νὰ χαροῦμε τὴν ἄγρια καὶ ἀπλὴ καὶ φυσικὴ ὁμορφιὰ τῆς φύσης ἐκεῖ πάνω.

Ο ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΣ ΚΑΜΠΟΣ

Μιὰν ἀνοιξη—κατὰ τὸ Μάη—πῆγα μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Λάρισα. Μὲ τὸ ταξίδι αὐτό, ποὺ διαρκεῖ ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ, βλέπομε ὅλη τὴν ποικιλία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, τὶς μύριες μορφές τῆς Ἑλληνικῆς φύσης. Ἡ λεπτὴ καὶ ξερὴ Ἀττικὴ, ἡ παχειὰ καὶ ὀκνὴ Βοιωτία, ἡ ὄρεινὴ Φωκίδα, ὁ Φθιωτικὸς κάμπος, τ' ἄγρια βουνὰ τῆς Οἴτης καὶ στο τέλος ὁ Θεσσαλικὸς κάμπος, ξεφανερώνονται μπροστά μας, τὸ ἓνα κατόπι στο ἄλλο, καθὼς κοιτάζομε ἀπὸ τὸ παραθύρι τοῦ βαγονιοῦ.

Ὅταν περνοῦμε τὴ Φθιώτιδα, ἡ ἄγρια Ρούμελη μ' ὅλη της τὴν μεγαλοπρέπεια μᾶς ἀγκαλιάζει. Τὸ τρένο ἐκεῖ πετιέται ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό. Περνᾶ ἀπάνω ἀπὸ σιδερένια γεφύρια καὶ χωνεύεται μέσα σὲ κατασκότεινες σήραγγες, κάτω ἀπὸ τὰ βουνά. Θαρρεῖ κανεὶς πὼς πετιέται πότε ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ πότε στὰ βάρη τῆς γῆς. Τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι κυνηγοῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο. Μιὰ χαρὰ κ' ἓνας τρόμος διαδοχικὰ μᾶς κυριεύουν. Καὶ γύρω πόση μεγαλοπρέπεια τῆς φύσης! Βουνὰ καὶ βράχια, χαράδρες, ἄγρια δέντρα, ποταμάκια κάτω, γεφύρια ἀπάνω, σκοτεινὲς σήραγγες: ὅλ' αὐτὰ παρουσιάζονται μαζί.

Ἐπειτα περνοῦμε ἀπὸ τὴ χαμηλὴ ράχη τῆς Ὀρθρης

καὶ παίρνοντας τὸν κατήφορο πρὸς τὴ Θεσσαλία ἀπαντοῦμε μιὰ λιμνοῦλα, ποὺ ξαπλώνεται κάτω, δεξιὰ ἀπὸ τὸ τρένο. Εἶναι ἡ λίμνη τοῦ Δομοκοῦ. Μιὰ θολούρα τὴ ζώνει. Μιὰ πηχτὴ μελαγχολία σὰ νὰ εἶναι χυμένη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μέσα στὸ θολὸ νερό. Στὶς ἄκρες τῆς λιμνοῦλας, μέσα στὸ νερό, στηριγμένες σὲ πασσάλους, στέκονται μερικὲς καλύβες, φτιασμένες ἀπὸ καλάμια καὶ σανό. Ἐκεῖ μέσα ζοῦνε ἄνθρωποι, κατοικοῦν οἱ φτωχοὶ ψαράδες τῆς λίμνης...

Πλάι στὴ λίμνη κάμπος καταπράσινος ξαπλώνεται. Κοπίδια ἀπὸ βόδια βόσκουνε ἤσυχα στὴν πρασινάδα.

Ἀπαντοῦμε μερικὰ βουνάκια ἀκόμη κ' ἔπειτα καθὼς τὸ τρένο προχωρεῖ, ξεπροβάλλει μπροστά μας ἓνας ἀνοιχτὸς τεράστιος, ἀτέλειωτος κάμπος, ὁ Θεσσαλικός.

Στὸ βᾶθος δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀχνά, μισοσβυσμένα, μακρινὰ διακρίνονται κάποια βουνά. Στὴ μέση ξαπλώνεται ὁ κάμπος, μονάχα ὁ κάμπος!... Μεγάλα ὀρθογώνια χωρίζονται, σὰν κομμάτια γαλατόπητα σ' ἓνα μεγάλο μεγάλο ταψί. Ἄλλα κομμάτια εἶναι καστανά, γιατί ἔχουν τὸ χρῶμα ἀπὸ τὸ νωπὸ χῶμα, κι ἄλλα εἶναι πράσινα, γιατί τὰ σκεπάζουν τὰ σπαρτά. Καὶ τὰ πράσινα αὐτὰ ἔχουν ἓνα πλῆθος ἀποχρώσεις. Ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ χλωρὸ πράσινο καὶ φτάνουν στὸ κίτρινο. Ἄλλου, τὰ σπαρτά εἶναι πιὸ πρῶιμα κι ἔχουν ὠριμάσει πιὰ, κι ἄλλου εἶναι πιὸ ὕψιμα καὶ μόλις τώρα ξεφυτρώνουν χλωροπράσινα.

Τὸ τρένο προχωρεῖ μέσα στὸν κάμπο. Τὸ θέαμα εἶναι μονότονο πιὰ. Περνοῦμε ὅλο χωράφια μὲ σπαρτά. Οὔτε δένδρα δὲν ὑπάρχουν γιὰ νὰ δώσουν κάποια ποικιλία στὸν κάμπο...

Ἐρχεται ἡ δύση, τὸ σούρουπο, τὸ βράδι.. Περνοῦν πέρα βαθειὰ στὴν ἄκρη τοῦ ὀρίζοντα τὰ κόκκινα, τὰ μενεξελιά, τὰ τριανταφυλλιά, τὰ κίτρινα καὶ τὰ πορτοκαλιά. Καὶ ὁμως κάτω ὁ κάμπος μένει ὁμοιος πάντα. Ἀμετάβλητος. Μὲ ὀρθογώνια ἄλλα καστανὰ κι ἄλλα πράσινα...

Τέλος σκοτινιάζει κι ὅλα γύρω γίνονται σὰ μαύρη ἀκίνητη θάλασσα.

Σὲ λίγο πέρα βαθειὰ παρουσιάζονται φῶτα, πολλὰ φῶτα. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κούραση τοῦ ταξιδιοῦ μᾶς ὀλόκληρης μέρας, τὰ φῶτα αὐτὰ μᾶς δίνουν μιὰν ἐλπίδα. Μαθαίνομε ὅτι εἶναι τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα τῆς Λάρισας. Ἐπὶ τέλους φτάνομε στὴ Λάρισα. Βγαίνομε ἀπὸ τὸ τρένο καὶ μ' ἓνα ἀμάξι τραβοῦμε ἀπὸ τὸ σταθμὸν ἀπέναντι στὴν πόλη.

ΛΑΡΙΣΑ

Καθίσαμε λίγες μέρες στὴ Λάρισα καὶ τὴν εἶδαμε μὲ τὴν ἡσυχία μας.

Εἶν' ὁμορφο πὺ μῆσα στὴν πόλη αὐτὴ τὰ περισσότερα σπίτια ἔχουν κήπους καὶ ὅλοι οἱ δρόμοι στολίζονται μὲ δεντροστοιχίες. Ἐτσι ἡ Λάρισα εἶναι μιὰ καταπράσινη πόλη. Βρίσκεται κανεὶς μῆσα στὴν πόλη καὶ πιστεύει πὺς βρίσκεται σ' ἐξοχή! Ἡ δροσιά τῆς πρασινάδας, ἡ εὐωδιὰ τῶν λουλουδιῶν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, ἡ γοητεία τῶν κήπων μᾶς ζώνουν....

Οἱ δρόμοι τῆς εἶναι ἴσοι καὶ τὰ σπίτια τῆς οἰκοδομημένα σὲ κανονικὰ τετράγωνα. Ἡ κεντρικὴ πλατεία τῆς Λάρισας εἶναι εὐρύχωρη καὶ ὠραία. Γύρω-γύρω τὰ πὺ περιποιημένα κέντρα καὶ ξενοδοχεῖα εἶναι παραταγμένα.

Ἐκεῖ στὴν πλατεία καθίσαμε κ' εἶδαμε πολλὰς φορὰς καὶ τὸ ὠραῖο καὶ παράξενο θέαμα τῶν λελεκιῶν. Τὰ μεγάλα αὐτὰ πουλιὰ μὲ τὰ ψηλὰ πόδια καὶ τὴ μεγάλη μύτη εἶναι ἄφθονα σ' αὐτὴ τὴν πόλη. Γύρω ἀπὸ τὴν πλατεία, ἀπάνω στὶς στέγες τῶν ψηλῶν σπιτιῶν, ἔχουν πλέξει τίς μεγάλες φωλιές τους καὶ στέκονται μῆσα σ' αὐτὰς στηριγμένα στὸ ἓνα μόνον πόδι, ἢ πετοῦν γύρω-γύρω.... Τὰ κοιτάξαμε πολλὴν ὥρα... Ὅλα ἔχουν ἄσπρα φτερὰ καὶ μονάχα τὰ φτεροῦγια τους εἶναι ὡς τὴ μέση μαῦρα. Ἀπὸ δῶ ἓνας λελέκας σηκώνει τὸ κεφάλι του καὶ ὁ λαιμὸς του σὰ φίδι στριφογυρίζει στὸν

ἄερα, ἄλλος ἀπὸ κεῖ χτυπάει τὸ ράμφος του καὶ κάνει ἓναν ξηρὸ κρότο, κρὰκ—κρὰκ!—ἄλλος σὰν νὰ σιγοκουβεντιάζη μὲ τὴ συντρόφισσά του... Σὲ μερικὰ σπίτια ἀκόμα φτιάνουν τίς φωλιές τους ἀπὸ κλαδιὰ δέντρων καὶ σ' ἄλλες μικρὰ λελεκόπουλα ξεπροβάλλουν τὰ κεφαλάκια τους ἀπὸ τίς φωλιές. Τὰ λελέκια εἶναι πουλιὰ ἀποδημητικά. Τὴν ἀνοιξη ἤρθανε, καὶ τὸν Αὐγουστο θὰ φύγουν πάλι γιὰ τὰ νότια μέρη... Θὰ πᾶνε στὴ γῆ τῶν Φαραῶ, στὴν Αἴγυπτο. Αὐτὸ γίνεται κάθε χρόνο.

Καὶ νά! γύρω-γύρω ἀπὸ τίς φωλιές τῶν λελεκιῶν τριγυρίζουν πετώντας κ' οἱ κάργες, τὰ μαῦσα αὐτὰ, χοντρά καὶ ἄσχημα πουλιὰ, πὺ μοιάζουν μὲ ἡμερα κοράκια. Τόσο τὰ λελέκια ὅσο κ' οἱ κάργες δίνουν στὴ Λάρισα κάποια ιδιαίτερη μορφὴ. Καὶ ζοῦνε τὰ πουλιὰ αὐτὰ—καὶ τὰ λελέκια καὶ οἱ κάργες—ἡσυχά γιατί κανεὶς δὲν τὰ πειράζει. Καθαρίζουνε τὸν τόπο ἀπὸ τὰ ψοφίμια κ' ἀπὸ τὰ βλαβερὰ ζῶα καὶ γι' αὐτὸ ὁ κόσμος τ' ἀγαπᾷ...

Ἀπὸ τὴν πλατεία ἀνεβήκαμε καὶ πρὸς τὸ Φρούριο. Μὰ μόνον τ' ὄνομα ἔχει μείνει, γιατί δὲν εἶναι πιά ἐκεῖ φρούριο. Εἶναι μόνον ἓνα ψηλὸ μέρος ὅπου ὑπάρχουν καφενεῖα, θέατρα καὶ ἄλλα κέντρα. Ἀπὸ κεῖ κάτω ξαπλώνεται ὁ κάμπος καὶ στὴ μέση περνᾷ τὸ ποτάμι, ὁ Πηνειὸς.

Κατεβήκαμε καὶ ὡς ἐκεῖ. Λίγο πὺ πέρα εἶναι ἡ γέφυρα τοῦ Πηνειοῦ. Τὴ διαβήκαμε καὶ κοιτάξαμε γύρω. Τί ὁμορφες εἰκόνες ξετυλίγονται. Μάλιστα κατὰ τὸ βραδάκι ἐκεῖ κάτω εἶναι μαγεία! Πέρα ἀπὸ τὸ ποτάμι, ἡ τοποθεσία πὺ λέγεται Ἀλκαζάρ, στολισμένη μὲ τεράστιες λεῦκες καὶ μὲ ἄφθονη πρασινάδα, μᾶς γεμίζει χαρὰ. Κάτω τὸ ποτάμι θολὸ καὶ ἀπλόχωρο. Κατεβαίνουν κοπάδια ἀπὸ βόδια καὶ ἄλογα νὰ ποτισθοῦν στὸ ποτάμι. Ἐδῶ πάλι γυναῖκες πλένουν καὶ παρακάτω παιδάκια κολυμποῦν στὸ ποτάμι.

Πέρα ἀντίκρου κορυφὲς καταχιονισμένες προβάλλουν ψηλά. Ἐκεῖ εἶναι ὁ Ὀλυμπος. Καὶ λίγο δεξιότερα, μιὰ κορυφὴ σουβλερὴ, ἀγέρωχη. Ὁ Κίσσαβος. Τὸ λαϊκὸ τραγούδι λέει:

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος
τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν.

Καὶ ὅμως ὄχι, δὲ μαλώνουν. Μονάχα εἰρηνικώτατα
συμπληρώνουν τὸ βάθος στὴν εἰκόνα τοῦ ποταμοῦ, τοῦ
Ἀλκαζάρ καὶ τοῦ Φρουρίου.

ΤΕΜΠΗ

Ἀπὸ τὴ Λάρισα κάμαμε μιὰ ἐκδρομὴ στὰ Τέμπη,
Ἔτυχε νὰ γίνεταί μιὰ ἐκδρομὴ μ' ἕκτακτο τρένο κ' ἔτσι
θὰ μπορούσαμε νὰ πᾶμε στὴν ωραία αὐτὴ τοποθεσία,
νὰ τὴν ἰδοῦμε ἤσυχα καὶ νὰ ξαναγυρίσωμε τὸ βράδυ στὴ
Λάρισα.

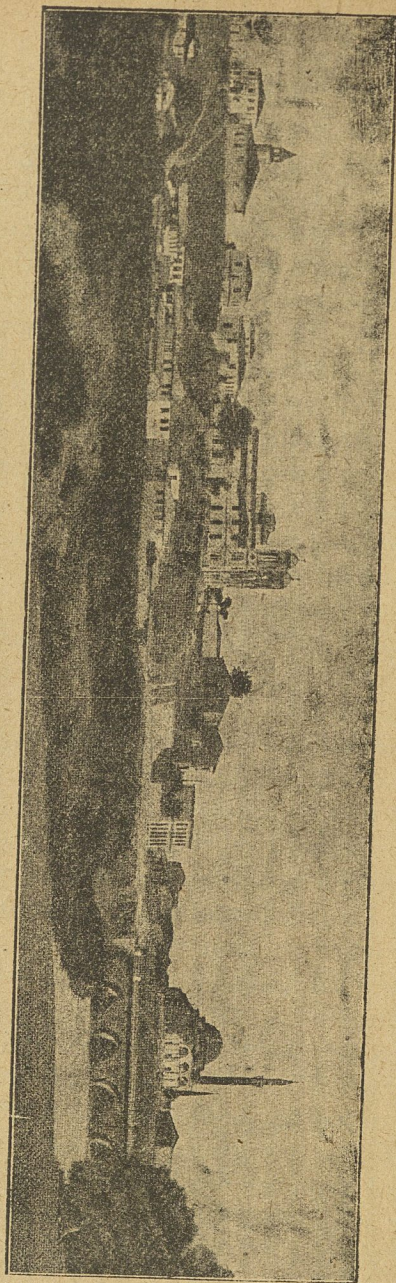
Τὸ τρένο προχωρεῖ τώρα βορεινὰ ἀπὸ τὴ Λάρισα,
πάλι μέσα σὲ κάμπο. Μὰ ἐδῶ ὑπάρχουν κάπου-κάπου
καὶ δέντρα.

Ἔτσι φτῆσαμε ὡς τὸ σταθμὸ τοῦ σιδηροδρόμου ποῦ
εἶναι κοντὰ στὰ Τέμπη, στὸν Πυργετὸ. Ἐκεῖ κατεβήκαμε.

Πλαί ὁ Πηνειὸς κατεβαίνει μὲ ἄφθονα καὶ φου-
σκωμένα τὰ νερά του καὶ τρέχει νὰ χυθῆ στὴ θάλασσα
περνώντας ἀπὸ τὰ Τέμπη. Προχωροῦμε ἀπὸ κεῖ ἀκολου-
θώντας τὴ φόρα τοῦ ποταμοῦ καὶ μπαίνομε στὴ μικρὴ
κοιλιάδα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν Ὀσσα καὶ τὸν Ὀλυμπο.
Ἐκεῖ εἶναι τὰ Τέμπη.

Τὶ ὁμορφιὲς ἀντικρῶζαμε κεῖ κάθε στιγμὴ! Ἡ φύση
γύρω ἄφθονη, γεμάτη ἀπὸ ρωμαλέα βλάστηση, ἀπὸ πρα-
σινάδα καὶ ἀπὸ ὁμορφιὲς κάθε εἴδους, μᾶς ἔζωνε. Περά-
σαμε μέσα ἀπὸ τὸ πράσινο αὐτὸ θαῦμα μὲ μεγάλο θαυ-
μασμό. Οἱ διάφορες εἰκόνες ἐπερνοῦσαν ἢ μιὰ κατόπι
ἀπὸ τὴν ἄλλη. Τὸ ποτάμι κάτω κοιμώντανε πίσω ἀπὸ
τὰ κλαδιὰ τῶν ἰτιῶν. Κι ἀμέσως κοντὰ του ἐπρόβαλε
μιὰ ψιλὴ πέτρινη ὄχθη. Κι ἀντίκρυ καὶ ἄλλη ὄχθη μᾶς
μάγευε ἔξαφνα μὲ τὰ πράσινα χαλιά της. Μὰ δὲν πρό-
φθαναν τὰ μάτια μας νὰ ξεκουραστοῦν ἀπάνω στὸ ἤσυχο

Λάρισα καὶ Πηνειός.

αὐτὸ πράσινο, πού πάλι βράχοι φοβεροὶ ἐπρόβαλαν ἀποπάνω σὰ μαῦροι γίγαντες. Καὶ πάλι ὁμως ἤσυχες ἱπιές γυρμένες πρὸς τὸν ποταμὸ ἐκοίταζαν σὰ λυπημένες μέσα στὸ νερό... Ὅλα γύρω ἀλλάζουν, πότε γίνονται ἤρεμα καὶ πότε ἄγρια καὶ μεγαλόπρεπα, μὰ ὁ Πηνειὸς περνᾷ πάντα πλάι μας ἀργὰ καὶ ράθυμα, σὰν ν' ἀδιφορῇ καὶ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὶς γύρω ὁμορφιές τῆς φύσης.

Ἔτσι φθάνομε ὡς τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ Μπαμπά, στὴν ἄλλη ἄκρη τῶν Τεμπῶν. Ἐκεῖ βρίσκεται ἓνα μικρὸ ἐκκλησάκι μ' ἓνα κυπαρίσσι στὸ πλάι του. Καὶ γύρω ἤσυχια. Λίγο παρατέρα περνᾷ ὁ Πηνειὸς καὶ τρέχει νὰ χαθῇ πιά στὸ Θεωμαϊκὸ κόλπο.

Στὸ σταθμὸ αὐτὸ μῆκαμε τὸ βράδυ στὸ τρένο καὶ ξαναγυρίσαμε στὴ Λάρισα γεμάτοι ἀπὸ γοητευτικὰς ἐντυπώσεις.

ΒΟΛΟΣ

Ἐνα πρωί, ἐνῶ οἱ κῆποι τῆς Λάρισας μοσκοβολοῦσαν, — γιὰτι ἦτανε Μάης, — μῆκαμε στὸ τρένο τῶν Θεσσαλικῶν Σιδηροδρόμων γιὰ νὰ πάμε στὸ Βόλο.

Πάλι περάσαμε ἀπὸ τὸν κάμπο μὲ τὰ καστανὰ καὶ πράσινα ὀρθογώνια. Γιὰ μιὰμιση ὥρα δὲν βλέπουμε παρὰ τὰ χωράφια. Μὰ ἔπειτα πολλὰ δέντρα ξεφανερώνουνται καὶ ἀριστερὰ ἀρχίζει μιὰ ἐπιφάνεια γυαλιστερή, σὰν ἀσημένια, νὰ λάμπη. Μιὰ μεγάλη ὑγρὴ ἐπιφάνεια στὴ μέση τῶν πράσινων χωραφιῶν καὶ τῶν δέντρων. Ἐκεῖ εἶναι ἡ λίμνη Κάρλα (Βοιβηίς). Ἀπὸ πίσω τῆς τὸ βουνὸ Πήλιο ὑψώνεται ἤρεμο.

Φθάνομε κατόπι σ' ἓνα σιδηροδρομικὸ σταθμὸ πούναι χωμένος μέσα σ' ἓνα κῆπο μὲ ἄνθη καὶ μὲ ἄφθονα φουντωτὰ δέντρα. Βρισκόμαστε στὸ Βελεστίνο. Ἀπὸ δῶ ἦταν ὁ Ρήγας, ὁ Δημοκράτης, πρωτεργάτης τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1821.

Τὸ τρένο περνᾷ κατόπι ἀνάμεσα σὲ μερικὸς λό-

φους καὶ σὲ λίγο προβάλλει μπροστά μας ἡ πόλη τοῦ Βόλου καὶ πλάι τῆς ἡ θάλασσα, ὁ Παγασητικὸς κόλπος.

Ὅταν φτάσαμε στὸ σιδηρ. σταθμὸ τοῦ Βόλου, ἡ ἐντύπωσή μας δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐχάριστη. Μὰ σὲ λίγο, πού βγήκαμε καὶ κατεβήκαμε πρὸς τὸ κέντρο τῆς πόλης, ἄλλαξε ἡ πρώτη ἐντύπωση.

Ἐδῶ ἡ κίνηση εἶναι ζωηρὴ, τὰ οἰκοδομήματα ὠραῖα, οἱ δρόμοι καθαροὶ καὶ περιποιημένοι.

Κατεβαίνομε στὴν παραλία. Μία πλατεῖα καθαρῶτατη, ἤσυχη καὶ γοητευτικὴ ἀπλώνεται πέρα-πέρα πλάι στὴν παραλία. Μπροστά μας, ὡς πέρα, μιὰ ἤρεμη θάλασσα λάμπει κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Πολλὰ βαπόρια καὶ καΐκια προσμένουν. Ἡ ἐμπορικὴ κίνηση πέρα δεξιὰ στὸ βάθος φαίνεται ζωηρὴ. Μὰ ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο τῆς παραλίας, ὅπου εἶναι τὰ κέντρα γι' ἀνάπαυση καὶ γιὰ διασκέδαση, δὲν φτάνει ὁ θόρυβος κ' ἡ ἀνησυχία ἐκείνη... Καὶ ἀντίκρου στὴ θάλασσα, στὸ ἄλλο μέρος τῆς πλατείας εἶναι στὴ σειρά τὰ ὠραιότερα κέντρα, τοῦ Βόλου. Καφενεῖα, ζαχαροπλαστεῖα καὶ μπίρες, ὅλα μεγάλα, γεμάτα μὲ φῶς καὶ ἀέρα.

Ἀπὸ τὴν παραλία, κοιτάοντας ἀντίθετα πρὸς τὴ θάλασσα, βλέπομε τὸ βουνό, τὸ Πήλιο, μὲ τὰ χωριουδάκια του πού κρέμονται σὰν ἄσπρες φωλίτσες μέσα στὸ καταπράσινο φόντο.

Ἀνάμεσα στὴν παραλία καὶ στὸ βουνὸ ξαπλώνεται ἡ πόλη τοῦ Βόλου.

Πίσω ἀπὸ τὴν παραλία ἀρχίζει ἡ ἐμπορικὴ πόλη, μὲ τὴν κίνησή της τὴ ζωηρὴ, μὲ τὰ πολλὰ μαγαζιά της, μὲ τὰ ἐργοστάσιά της. Καὶ παραπάνω ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους καὶ δρόμοι ἴσιοι καὶ δεντροστοιχίες προχωροῦν βορινὰ πρὸς τὸ βουνό.

Ἀνεβαίνομε πρὸς τὰ ἐκεῖ. ὦ, πῶς εὐωδιάζει αὐτὴ ἡ πόλη! Ἐνῶ εἶναι ἐμπορικὴ, δὲν μυρίζεται ἀπὸ κατράμι, ἀπὸ κάρβουνα, ἀπὸ ἀτμό. Μυρίζεται ἀπὸ τριαντάφυλλα καὶ ἀπὸ ὄλων τῶν ἀνθῶν τὶς εὐωδιές.

Μόνο κάτω, στοὺς δρόμους πού πλησιάζουν πρὸς τὴν

παραλία, τὰ σπίτια δὲν ἔχουν πολλοὺς κήπους. Παραπάνω ὁμοῦς κάθε σπίτι βρίσκεται μέσα στὸν κήπο του! Ὅλος ὁ Βόλος παρουσιάζει τὸ θέαμα ἐνὸς κήπου.

ΚΑΡΔΙΤΣΑ

Ἀπὸ τὸ Βόλο ἀποφασίσαμε νὰ πάμε στὴν Καρδίτσα. Πήραμε τὸ Θεσσαλικὸ σιδηρόδρομο. Ἡ γραμμὴ του σκίει τὸν κάμπο ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴ Δύση. Καὶ πάλι τὸ θέαμα τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου ξαπλώνεται μπροστά μας.

Στὸ Δεμερλί ἡ γραμμὴ αὐτὴ διασταυρῶνεται μὲ τὴν ἄλλη, ποὺ πάει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὴ Λάρισα. Ἀποπάνω, ἀπὸ μιὰ ψηλὴ γέφυρα περνᾷ ἐκεῖνο τὸ τρένο καὶ ἀποκάτω περνᾷ αὐτό, ποὺ ταξιδεύουμε.

Μέσα ἀπὸ τὸ μονότονο κάμπο τὸ ταξίδι εἶναι πάντα μονότονο. Καὶ τὸ τρένο προχωρεῖ. Μόνο σ' ἓνα σημεῖο βλέπομε μερικoὺς λόφους μέσα στὸν κάμπο. Ἐκεῖ εἶναι οἱ Σοφάδες. Ἀντικρίζουμε καὶ τὸ χωριὸ ποὺ ἔχει αὐτὸ τὸνομα.

Ἐπειτα ξαναρχίζει τὸ θέαμα τοῦ κάμπου κι ἐξακολουθεῖ, ὥσπου φτάνομε στὴν Καρδίτσα.

Κατεβήκαμε κεῖ ἀπὸ τὸ τρένο καὶ μπήκαμε στὴν πόλη. Ἡ Καρδίτσα εἶναι ἀρκετὰ καλὰ περιποιημένη. Ἐχει ἴσιους δρόμους καὶ φωτισμὸ ἠλεκτρικό. Ὁ κόσμος τῆς ἡσυχος καὶ ἐργατικός. Χτίρια μεγάλα καὶ ἐξαιρετικὰ δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ πολλά, μὰ ὑπάρχει πλοῦτος καὶ εὐτυχία. Τὰ σιτάρια τοῦ κάμπου εἶναι μιὰ μεγάλη πηγὴ πλοῦτου γιὰ τὴν ἡσυχὴ αὐτὴ πόλη.

ΤΡΙΚΚΑΛΑ

Μὲ τὸ τρένο τοῦ Θεσσαλικοῦ σιδηροδρόμου πήγαμε ἀπὸ τὴν Καρδίτσα στὰ Τρίκκαλα.

Πάλι περάσαμε ἀπὸ τὸ μονότονο κάμπο. Μὰ ἀνά-

μεσα στὸν κάμπο, εἶδαμε σὰ φεΐδια νὰ περνουν καὶ νὰ φεύγουν δυὸ ποτάμια, παραπόταμα τοῦ Πηνειοῦ. Ἐπειτα περάσαμε ἓνα ἄλλο ποτάμι, πλατύτερο καὶ ὀρητικώτερο. Εἶναι ὁ Πηνειός.

Κάτω-κάτω τὸ θέαμα τοῦ πράσινου κάμπου, ποὺ ξαπλώνεται ἡσυχος σὰ θάλασσα, κόβεται ἀπὸ μερικὰ δέντρα μαζεμένα μαζὶ σὰν ἓνα μπουκέτο. Τέτοια μπουκέτα δέντρων ξεπροβάλλουν συχνὰ μέσα στὸν κάμπο. Στὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι τὰ ὠραῖα χωριουδάκια τῶν γεωργῶν. Ἐκεῖ, γύρω στὰ δέντρα καὶ στὰ φτωχικὰ σπιτάκια ποὺ εἶναι χτισμένα ἀπὸ ὠμὲς χωματένιες πλίνθες, βλέπομε νὰ βίσκουν βόδια, ἄλογα καὶ μουλάρια. Σὲ μερικὰ σημεῖα βλέπομε καὶ πρόβατα.

Τέλος φτάσαμε στὰ Τρίκκαλα. Καὶ ἡ πόλη αὐτὴ εἶναι χτισμένη μέσα στὸν κάμπο, ποὺ ξαπλώνεται γύρω της ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα.

Μπήκαμε μέσα στὴν πόλη. Εἶναι μεγάλη, μὲ πολὺν πληθυσμὸ, μὲ ζωηρὴ κίνηση. Ἐχει μιὰ μεγάλη πλατεῖα, ἴσιους δρόμους καὶ ἠλεκτροφωτισμὸ. Φτάσαμε στὴ μεγάλη πλατεῖα τῆς. Ἀπὸ κεῖ περνᾷ καὶ ἓνα ποταμάκι, ἀνάμεσα σὲ δέντρα καὶ σὲ ἄφθονη πρασινάδα. Εἶναι ὁ Ληθαῖος, παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ.

ΚΑΛΑΜΠΑΚΑ

Μὲ τὸ τρένο τοῦ Θεσσαλικοῦ σιδηροδρόμου ἐπήγαμε ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα στὴν Καλαμπάκα.

Ἀριστερά μας ὑψώνεται ἡ βουνοσειρὰ τοῦ Πίνδου. Βουνὰ ἄγρια, ράχες ψηλὲς καὶ ἀπότομες ποὺ χάνονται πέρα, ποὺ ὀλοένα ἀλλάζουν σχήματα,φεύγουν—φεύγουν ἀριστερά μας, καθὼς προχωροῦμε. Ἡ βουνοσειρὰ ὅλη τὴν ὥρα εἶναι πλάι μας καὶ μᾶς κλείνει τὸν ὀρίζοντα ἀριστερά. Μὰ δεξιὰ ξαπλώνεται ὁ κάμπος. Καθαρὰ ξεχωρίζουν καὶ ἐδῶ καστανὰ καὶ πράσινα καὶ κίτρινα ὀρθογώνια, σὰν φελιά σὲ ταψί. Μὰ πέρα δεξιὰ στὸ βάθος

ἀχνίζον ὄλα ἀπὸ τὴν ἀπόσταση καὶ κάποια θαμπὰ βου-
νὰ ξεχωρίζουν.

Ἀργὰ τὴ νύχτα φτάνομε στὴν Καλαμπάκα. Τὴν
ἄλλη μέρα εἶδαμε τὴν πόλη αὐτὴ μὲ τὴν ἡσυχία μας. Εἶ-
ναι ἡσυχὴ σὰ χωριό, μὲ σπίτια τὰ περισσότερα μικρά.
Γύρω στὴν Καλαμπάκα καὶ μέσα στοὺς δρόμους τῆς
πολλὲς μουριῆς μὲ πλατεῖα καταπράσινα φύλλα ξεπρο-
βάλλουν. Καὶ ἀπὸ πάνω, στὰ βορεινὰ τῆς Καλαμπάκας
μεγάλοι ὄρθοι τεράστιοι γυμνοὶ βράχοι ὑψώνονται. Εἶναι
τὰ Μετέωρα. Θὰ πάμε κ' ἐκεῖ.

Πήραμε ὥραϊα μεγαλόσωμα μουλάρια καὶ ξεκινήσα-
με ἕνα πρωί. Καθὼς προχωρούσαμε καὶ τὰ μουλάρια ἀ-
νέβαιναν στὸν ἀνήφορο, τόσο πιδ ὄμορφη καὶ πιδ πλα-
τεῖα θέα ξαπλώνονταν ἀποκάτω μας!

Ὁ Πηνεῖός, πὸ οἱ χωρικοὶ στὰ μέρη αὐτὰ τὸν λέ-
νε Σαλαμπριά—σὰν ἕνα πελώριο ἀσημένιο φεῖδι τρέχει
μέσα στὸν ἀπέραντο κάμπο καὶ τὸν χωρίζει στὴ μέση
μὲ μιὰ γραμμὴ ἀνώμαλη, στριφογυρισμένη, ὄλη καμπύ-
λες. Στὰ Δυτικὰ τὰ βουνὰ κορνι ὠνουν τὸν κάμπο μὲ
ἀμέτροτες κορυφὲς καὶ ἄγριους βράχους. Ἐκεῖ πέρα πρὸς
τὴν Ἠπειρο στὶς ἀρχὲς τοῦ βουνοῦ τῆς Χασιάς, βγαί-
νει περήφανο τὸ κεφάλι τοῦ Κοζιακιᾶ, κάτασπρο ἀπὸ
τὰ χιόνια—καὶ ἄς εἶναι Μάης μῆνας καὶ λὲς πὼς κοιτά-
ζει γύρω. Στὰ πέτρινα στήθια αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ εἶναι
ἀκουμπισμένο ἕνα μικρὸ χωριό, ἡ Πραβάντα, πὸ τὰ
σπιτάκια του μοιάζουν σὰ μικροὶ σβῶλοι ζάχαρη.. Ἀρι-
στερώτερα τὸ ξωκλήσι τ' Ἀη-Λιᾶ καμαρώνει.

Ἐκεῖ πὸν ἀνεβαίνομε ἀκοῦμε ἕνα θροῖσμα ἀπὸ με-
γάλα φτερά. Κοιτάζομε ἀπάνω καὶ βλέπομε δυὸ ἀετοὺς
πὸν πετοῦν σὲ μεγάλους κύκλους ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια
μας. Φαίνεται πὼς τὸν ἀνησυχίσαμε καὶ βγήκανε ἀπὸ
τοὺς βράχους, ὅπου κατοικοῦν, γιὰ νὰ ἰδοῦν τί τρέχει.

Κι ὄλο ἀνεβαίνομε στὴ βουνοπλαγιά. Κάθε λογῆς
ἀγριόδεντρα μᾶς τριγυρίζουν. Πεῦκο ὅμως καὶ ἔλατο δὲν
ὑπάρχει ἐδῶ. Ὑπάρχουν ὄλα τ' ἄλλα.

Ἔτσι, καὶ ἔπειτα ἀπὸ τριῶν ὥρῶν ἀνήφορο, τὰ μου-
λάρια μᾶς ἔφεραν στὸ πρῶτο μοναστήρι τῶν Μετεώρων,
στὸν Ἅγιο Στέφανο.

ΜΕΤΕΩΡΑ

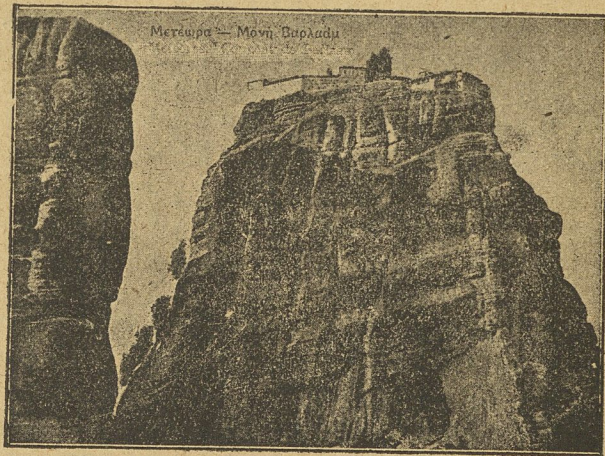
Ὁ κοντινότερος στὴν Καλαμπάκα βράχος τῶν Με-
τεώρων εἶναι αὐτός, πὸν ἀπάνω στὴν κορυφὴ του εἶναι
τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Κατεβαίνομε κεῖ ἀπὸ τὰ μουλάρια καὶ προχωροῦμε
πρὸς τὴν σιδερένια ἐξώπορτα τοῦ μοναστηριοῦ, πὸν
μοιάζει σὰ φρούριο. Ἀπὸ κάτω μας ἀνοίγεται μιὰ σχι-
σμάδα σκοτεινὴ. Ἐνα χάος, γεμάτο τρόμο!... Μᾶς
ἀνοίγει ἕνας καλόγερος τὴν πόρτα καὶ μπαίνομε σκυ-
φτοὶ μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι... Στρίβομε δεξιὰ καὶ
φθάνομε στὴν πορτούλα, πὸν μᾶς φέρνει στὴν αὐλὴ
τοῦ μεγάλου μοναστηριοῦ. Γύρω-γύρω τώρα βλέπομε
χαγιάτια καὶ κελιά. Στὸ μεταξὺ ἕνα ζαρκάδι καὶ καμ-
πόσες χῆνες μᾶς περιτριγυρίζουν.

Ἐπισκεφθήκαμε τὰ πολλὰ κελιά τοῦ μοναστηριοῦ,
τὴν παλιὰ ἐκκλησίαισα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τὴ νέα
τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου. Ὁ Ἅγιος Στέφανος ἔχει
χριστῆ, ὅπως ἐμάθαμε, ἀπὸ τὸν Ἀντώνιο Καντακουῆνὸ
κ' ἔχει πολλὲς τοιχογραφίες τοῦ 16ου αἰῶνα. Ἐκεῖ ὀλό-
κληρος ὁ «Ἀκαθίστος ὕμνος» εἶναι ζωγραφισμένος σὲ
σειρὰ ἀπὸ τοιχογραφίες μὲ ποικιλώτατες μορφὲς καὶ
πλούσια κοστοῦμια... Φοροῦν τὰ πρόσωπα τῶν εἰκό-
νων αὐτῶν ὄμορφες μεσαιωνικὲς στολές. Ἐχει ἀκόμη
αὐτὴ ἡ ἐκκλησίαισα καὶ ξυλογλυπτικὰ ἔργα ἀξία πολλῆς
προσοχῆς. Ἡ ἄλλη ἐκκλησίαισα, τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπου,
ἔχει χριστῆ πρὸ ἑκατὸ χρονῶν, γιὰτὶ εἶχε πρὶν κατῆ.
Ἐχει κι αὐτὴ ἀξιοπαρατήρητα ξυλογλυπτικὰ ἔργα.

Ἀφοῦ τὰ εἶδαμε ὄλα αὐτὰ, ξεκινήσαμε γιὰ τὸ μονα-
στήρι τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἐκεῖ φτάσαμε σὲ μισὴ ὥρα.
Δηλαδή φτάσαμε στὴ βάση τοῦ τεράστιου βράχου, πὸν

ἀπάνω στην κορυφή του είναι τὸ μοναστήρι. Κοιτάζομε πρὸς τὰ πάνω καὶ μᾶς πιάνει τρομάρα! Ὁ μαῦρος βράχος γυμνὸς καὶ ὀλόρθος ὑψώνεται σὲ μεγάλο ὕψος. Στὴν κορυφή φαίνονται δυὸ καλογέροι, σὰν κοράκια. Ἀπὸ κεῖ πῖνω μ' ἓνα μηχανήμα κρεμιέται ἓνα δίχτυ, — ἓνα σακκοῦλι ἀπὸ δίχτυ — πού τὸ λένε «τριζόνι». Μέσα σ' αὐτὸ μπαίνει ὁποῖος θέλει ν' ἀνεβῆ στὸ μοναστήρι καὶ μὲ τὸ μηχανήμα τὸν τραβοῦν ἀπάνω. Μὰ ὑπάρχει καὶ μιὰ στενὴ καὶ ἐπικίνδυνη σκάλα. Εἶναι ξύλινη καὶ παλιά...

Μετέωρα. — Μονὴ Βαρλαάμ.

Προτιμοῦμε τὸ δίχτυ. Μπαίνομε μέσα καί, σὰν τὴ γαρίδα πού βρῖσκεται μέσα στὴν ἀπόχη, μᾶς τραβοῦν ἀπὸ πάνω. Ἔτσι ἀνεβαίνομε στὴν κορυφή, ὄχι βέβαια χωρὶς φόβο. Οἱ καλόγεροι μᾶς ὑποδέχονται καὶ μᾶς δείχνουν τὴν ἐκκλησία καὶ ὅλα τ' ἀξιοθέατα. Ἐπειτα ξαναμπαίνομε στὸ δίχτυ καὶ μᾶς κατεβᾶει πάλι κάτω.

Ἐκινήσαμε κατόπι γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Βαρλαάμ. Ἐκεῖ πάλι ἀνεβήκαμε μὲ τὸ δίχτυ καὶ εἶδαμε τὴν ἐκκλησία καὶ ὅλα τὰ ἀξιοθέατα. Πήγαμε καὶ στὸ «σκευοφυλάκιο» τοῦ

μοναστηριοῦ. Εἶν' ἓνα ὑγρὸ καὶ ἀποπνικτικὸ ὑπόγειο, πού μόλις φωτίζεται ἀπὸ ἓνα φεγγίτη. Ἐκεῖ φυλάγονται παλαιότατα κειμήλια, χρυσὲς Βυζαντικὲς πορφύρες, ἄμφια καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ὠραῖα πράματα.

Τὴν ὥρα πού ἡλιος χανότανε πίσω ἀπὸ τὸ βουνὸ τῆς Χασιάς, ξεκινήσαμε ἀπὸ κεῖ γιὰ τὴ μονὴ τῆς Μεταμορφώσεως. Ὅταν φτάσαμε κοντά, εἶδαμε πὼς τὸ μοναστήρι αὐτὸ ἦταν ἀπάνω στὸν πιὸ ψηλὸ καὶ ἄγριο βράχο, πού φαντάζει μέσα στὸ παράξενο σύμπλεγμα τῶν καθέτων μαύρων καὶ γυμνῶν βράχων, σὰ γίγαντας ἀνάμεσα σὲ νάνους, ἐνῶ καὶ οἱ νάνοι αὐτοὶ εἶναι τεράστιοι γίγαντες... Στεκόμαστε καὶ κοιτάζομε τὴν παράταξη τῶν τεράστιων βράχων, μιὰ παράταξη γεμάτη ἀνακάτωμα καὶ σύγχυση. Καὶ τ' ἀνοιχτὰ στόματα τῶν χαραδρῶν ἀνάμεσα στοὺς μαύρους βράχους μᾶς τρομάζουν. Καὶ ὁμως ἐκεῖ μέσα κατοικοῦσαν κάποτε οἱ ἐρημίτες.

Ὅλη ἡ ὄψη τῆς γύρω φύσης εἶναι ἄγρια καὶ σκυθρωπή. Καὶ μιὰ σιωπὴ χύνεται σ' ὅλη τὴν ἔκταση.

Ἀπάνω ἢ κορυφή, ὅπου εἶναι τὸ μοναστήρι, σκεπάζεται ἀπὸ σύγγεφα, πού διαβαίνουν, ὁ οὐρανὸς φαίνεται μόνο πιὸ πέρα. Καὶ ἄγρια πουλιὰ κάνουν γύρους ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μας.

Τὸ ὕψος ἀπὸ τὴ βάση τοῦ βράχου στὴν κορυφή εἶναι 250 μέτρα! Κ' ἐδῶ ἀνεβαίνομε μὲ δίχτυ. Ὑπάρχει ὁμως καὶ κρεμαστὴ σκάλα, πολὺ ἐπικίνδυνη.

Δὲν καθίσαμε πολὺ στὸ μοναστήρι τῆς Μεταμορφώσεως, γιὰτὶ ἐνύχτωνε πιά. Καὶ κατεβήκαμε στὴν Καλαμπάκα γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Μ' ἓνα βαπόρι τῆς γραμμῆς πήγαμε ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ στὴ Θεσσαλονίκη.

Μόλις μπήκαμε στὸ εὐρύχωρο λιμάνι της, εἶδαμε νὰ ξαπλώνεται ἀντίκρου σὲ μεγάλην ἔκταση ἡ πόλη.

Ἄληθινὰ ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι μιὰ μεγάλη πόλη! Εἶν' ἡ δεύτερη πόλη τῆς Ἑλλάδας στὸν πληθισμὸ, στὴν κίνηση καὶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ ἀπὸ τὸ βαπόρι ἀκόμα, μὰ πιδ πολὺ μόλις βγήκαμ' ἔξω, εἶδαμε πὼς ἡ Θεσσαλονίκη ἔχει ὄλα τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς μεγάλης πόλης. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησή της εἶναι ζωηρότατες. Τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία καὶ κάθε κίνηση εἶναι ἐδῶ σ' ὄλη τὴν ἀκμὴ. Ἐπειτα ἡ Θεσσαλονίκη εἶναι καὶ ἡ πρωτεύουσα ὅλης τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ ἐμπορικώτερο κέντρο της.

Ἀφοῦ ἀναπαυτήκαμε λίγο, ἀρχίσαμε νὰ γυρίζουμε στὴν πόλη. Βγήκαμε στὸν μακρύτερο παραλιακὸ δρόμο της, τὸ λιθόστρωτο, πὸν περνάει σ' ὄλο τὸ μᾶκρος του διπλὴ γραμμὴ ἠλεκτρικοῦ τραμ, πὸν τὰ βαγόνια του εἶναι πάντοτε γεμάτα ἀπὸ κόσμο.

Στὴ μέση τοῦ παραλιακοῦ δρόμου, ὁ ὄγκος τοῦ Λευκοῦ πύργου στέκεται πλάϊ στὴ θάλασσα, στὴ μέση ἐνὸς πράσινου κήπου. Εἶν' ἓνας βαρὺς, ὀγκώδης, κυλινδρικός πύργος, χτισμένος ἐπὶ τουρκικῆς ἐποχῆς, ἄλλον αἰῶνα, πὸν ἐχρησίμευε γιὰ φυλακὴ. Στὰ πόδια του φτάνει τὸ κῦμα τοῦ λιμανιοῦ. Τὸ πράσινο καὶ τ' ἀνοιχτόχρωμο μπλὲ παίουν τόσο χαριτωμένα καὶ ἡσυχα. Καὶ πέρα μακριὰ στὴ θάλασσα βλέπομε καίτια νὰ πλέουν μ' ἀνοιχτὰ τ' ἄσπρα τους πανιά.

Καὶ πιδ κοντὰ μας βλέπομε τὸν καθαρὸ λιθοστρωμένο δρόμο, πὸν δὲν ἔχει μήτε ἴχνος σκόνη. Ἀπ' αὐτὸν περνᾷ κόσμος, πολλὸς κόσμος. Ἀνάμεσα στὸν κόσμο διακρίνονται οἱ Ἑβραῖες μὲ τὶς ἰδιότυπες φορεσιὰς τους καὶ μὲ μιὰ πράσινη οὐρὰ ἀπὸ ὕφασμα στὸ κεφάλι, πὸν καταλήγει σὲ χροσὴ φούντα.

Στὸν παραλιακὸ δρόμο, τραβήξαμε ἀνατολικά ἀπὸ τὸ Λευκὸ Πύργο. Ἀριστερὰ σὲ λίγο εἶδαμε τοὺς ἀπεραντοὺς στρατῶνες καὶ τὸ πεδίο τοῦ Ἄρως, ὅπου γυμνάζεται ὁ Στρατός. Προχωρήσαμε καὶ εἶδαμε τὸ ὠραῖο κτίριο τοῦ Κυβερνεῖου. Πρὶν φτάσωμε ἐκεῖ, εἶδαμε στὴ σειρὰ ξύλινα μαγαζάκια, ἐλεεινὲς παράγκες, καὶ πλάϊ

τους ὠραῖα σπίτια, μέγαρα μεγαλόπρεπα... Ἐπειτα εἶδαμε καὶ σπίτια μὲ ὠραίους κήπους, πὸν φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα. Καὶ ὅσο προχωροῦμε πέρα πρὸς τὴν ἔπαυλη Ἀλατίνη, ἀπαντοῦμε ὠραῖες βίλες, καὶ κήπους κατάχλωρους καὶ ὀλανθισμένους.

Πήραμε κατόπι ἀπὸ τὸ Λευκὸ πύργο καὶ τὸ δυτικὸ δρόμο. Δηλαδή ἀντίθετα ἀπὸ πρὶν. Ἐκεῖ πὸν ἡ πόλη εἶχε κατῆ—δηλαδή στὸ κέντρο της—τώρα ἔγιναν καὶ γίνονται σπίτια ὠραῖα, μέγαλα, καμαρωμένα.

Ἐπειτα πήραμε τὸ δρόμο πὸν τραβᾷ βορεινὰ—τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης—καὶ εἶδαμε μιὰ παράταξη ἀπὸ ὠραῖα σπίτια. Ἀριστερὰ ὄλα εἶναι δημόσια γραφεῖα καὶ δεξιὰ διάφορα μαγαζιά. Στρέφομε ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ἀριστερὰ. Ἐδῶ ἀρχίει ἡ Ἐγνατία ὁδός.

Προβάλλει τότες ἀντίκρυ μας μιὰ ἀρχαία καμάρα, δηλαδή μιὰ πύλη πλούσια διακοσμημένη μὲ ἀνάγλυφα καὶ γλυπτὰ κοσμήματα. Εἶν' ἓνα μνημεῖο τῆς Θεσσαλονίκης πολὺ ἀξιοπαρατήρητο.

Καθὼς προχωροῦμε στὸ δρόμο αὐτὸν, ἀπαντοῦμε τουρκικά σπίτια, πὸν πλαταίνουν ἀπάνω, μαγαζιά ἑβραϊκά παλιὰ καὶ μαυρισμένα καὶ παλιὰ σπίτια μὲ βαρειοὺς παλιοὺς ρυθμούς.

Κατόπι ἡ Ἐγνατία ὁδὸς πλαταίνει. Εἶναι ἐκεῖ πὸν ἡ πόλη ἐκάηκε. Μὲ τὸ νέο σχέδιο ὁ δρόμος γίνηκε πλατύτερος.

Ἡ Ἐγνατία φτάνει ὡς τὸ δυτικώτερο μέρος τῆς πόλης καὶ ἀπαντᾷ τὴν ὁδὸ Βενιζέλου. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα εἶναι τὸ πιδ ἐμπορικὸ τμῆμα τῆς Θεσσαλονίκης. Μετὰ μιὰ-δυὸ στροφῆς τῶν δρόμων φτάνομε στὸ κέντρο τῆς ἐμπορικῆς τῆς ἀγορᾶς. Ἐκεῖ εἶναι τὰ παλιὰ κτίρια τῶν τραπεζῶν, τὰ παμπάλαια Ἑβραϊκά ἐμπορικὰ καταστήματα, ὄλη ἡ κίνηση τοῦ ἐμπορίου.

Λίγα βήματα πιδ κάτω, στὴν παραλία, ἄλλη ζωὴ πάλι ἐκεῖ. Κάρα, φορτηγὰ αὐτοκίνητα, ἀμάξια πηγαινοέρχονται ἀδιάκοπα φορτωμένα. Εἶναι ἡ ἐμπορικὴ κί-

νηση τοῦ λιμανιοῦ. Ἐκεῖ κυκλοφορεῖ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ χονδρῶν ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ κίνηση καὶ ὁ θόρυβος τέλος μᾶς ἐκούρασαν. Πῆραμε λοιπὸν τὸ τραίμ καὶ ξαναγυρίσαμε στὸ Λευκὸ πύργο. Μπήκαμε στὸν κῆπο του καὶ ξεκουραστήκαμε. Ἡ θάλασσα, ποὺ ξαπλώνοντανε μπροστά μας, μᾶς ἔστειλε ἓνα γλυκὸ ἀεράκι.

ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Ἐκάμαμε κ' ἓνα ταξιδάκι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη στὴν Κατερίνη μετὰ τὸ σιδηρόδρομο.

Σὰν μπήκαμε μέσα στὸ τρένο, γλυτώσαμε ἀπὸ τὸ θόρυβο τῆς ἐμπορικῆς παραλίας τῆς δυτικῆς ἄκρης τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπὸ τὶς φωνὲς καὶ ἀπὸ τὸ θόρυβο τῶν κάρων καὶ τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων.

Ἀπὸ δῶ τὸ θέαμα εἶναι ἀπλὸ καὶ μονότονο. Μιὰ ἀπέραντη γυμνὴ ἔκταση ξαπλώνεται μπροστά μας. Δυτικὰ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη ἀνοίγει ἓνας μεγάλος κάμπος, σὰ μιὰ πρασινοκίτρινη θάλασσα. Πάλι κάτι τι ποὺ μοιάζει μετὰ τὸν Θεσσαλικὸ κάμπο παρουσιάζεται μπροστά στα μάτια μας...

Τὸ τρένο φεύγει καὶ σκίσει αὐτὴ τὴν πράσινη θάλασσα. Συχνὰ-συχνὰ ποτάμια καὶ ποταμάκια περνοῦν... Ἐνα πλήθος ποτάμια! Καὶ ἀνάμεσά τους, πολλὲς μεγάλες ἐκτάσεις εἶναι πλημμυρισμένες ἀπὸ νερά.

Ἐπειτα περῶμε τὸ μεγάλο ποτάμι, τὸν Ἄξιό, καὶ ἐξακολουθεῖ τὸ τρένο νὰ κυλᾷ μέσα στὸν κάμπο. Δεξιὰ στὸ βάθος διακρίνονται κάποια βουνά, καὶ ἀριστερὰ πρὸς κοντὰ μας ἡ θάλασσα, ὁ κόλπος τῆς Θεσσαλονίκης.

Δεξιὰ μας σὲ λίγο ἀφήνομε τὸ Πλατὺ καί, πρὸς πέρα δεξιώτερα, βλέπομε τὴν ἴδιαν ὥρα μιὰ μεγάλη ἔκταση ἀπὸ ἡσυχὰ νερά. Ἐκεῖ εἶναι ἡ λίμνη τῶν Γιαγνιτσῶν ὅπου γίνηκε τὸ 1912 ἡ μεγάλη νικηφόρα μάχη τοῦ στρατοῦ μας μετὰ τοὺς Τούρκους.

Προχωρεῖ τὸ τραῖνο κ' ἐξακολουθεῖ ὁ κάμπος. Πολλὲς ἐκτάσεις εἶναι ἀκαλλιέργητες. Βόδια καὶ πρόβατα βόσκουν σὲ διάφορα σημεῖα, μέσα στὴν πράσινη ἔκταση.

Κ' ἔπειτα κι ἄλλα νερά, κι ἄλλα ποτάμια, κι ἄλλες λίμνες. Φθάνομε ἔτσι ὡς τὸ Γιδᾶ, ὅπου χωρίζεται σὲ δύο ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ: ἡ μιὰ πάει πρὸς τὴ Νιά-

Ἡ γέφυρα τοῦ Ἄξιου.

ουσα καὶ στὰ Βοδενὰ καὶ τελειώνει στὸ Μοναστήρι καὶ ἡ ἄλλη εἶναι αὐτὴ ποὺ πάει πρὸς τὴν Κατερίνη. Ἀπάνω σ' αὐτὴ ξακολουθοῦμε τὸ ταξίδι μας...

Σὲ λίγο ἀπαντοῦμε τὸν Ἀλιάκμονα, τὸ μεγάλο ποτάμι ποὺ ἔρχεται Βόρεια ἀπὸ τὰ Πιέρια βουνὰ καὶ τρέχει νὰ χυθῆ στὴ θάλασσα. Περνοῦμε καὶ ἀπὸ τὸ Ἐλευθεροχώρι καὶ τώρα ἔχουμε δεξιὰ μας τὰ Πιέρια καὶ ἀριστερὰ, πολὺ κοντὰ, τὴ θάλασσα.

Τέλος φθάνομε στὴν Αἰκατερίνη. Ἐδῶ ὁ κάμπος κάπως πλαταίνει. Ἡ ἔκταση ἀνάμεσα στα Πιέρια βουνὰ καὶ στὴ θάλασσα, εἶναι πλατύτερη. Καὶ κεῖ βρίσκεται ἡ Αἰκατερίνη. Γύρω της ἡ βλάστηση εἶναι μικροτάτη, τὰ

δάση ἄφθονα, τὰ νερὰ πλημμυρίζουν πολλά σημεῖα τοῦ κάμπου.

Ἡ πόλη αὐτὴ εἶναι μικρὴ καὶ ἤσυχη. Δὲν ἔχει δρόμους καλὰ χαραγμένους, οὔτε καὶ σπίτια μεγαλόπρεπα. Εἶναι ἀπλὴ καὶ εἰρηνικὴ.

Καὶ ἀντίκρου πέρα, πρὸς τὰ νότια, διακρίνεται ἀγέρωχος ὁ ὄγκος τοῦ Ὀλύμπου, πού ξεπροβάλλει ἀνάμεσ' ἀπὸ ἀπέραντα πυκνὰ δάση.

ΚΙΛΙΚΙΣ ΚΑΙ ΔΟ·Ι·ΡΑΝΗ

Ἐνα πρωὶ μπήκαμε στὸ σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης Κωνσταντινουπόλεως γιὰ νὰ πάμε πρὸς τὰ Βόρεια καὶ πρὸς τ' Ἀνατολικά τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας.

Ἀφίνουμε τὰ τελευταῖα σπίτια τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μπαίνουμε στὸ μεγάλο της κάμπο. Τὸ τρένο προχωρεῖ μέσα στὴν καταπράσινη ἔκταση καὶ φτάνει κοντὰ στὴν ὄχθη τοῦ Ἀξιοῦ. Μόλις πλησιάσαμε εἶδαμε τὸ μεγάλο ποτάμι νὰ προχωρῇ μέσα στὴν πλατειά του κοίτη, στὴ μέση τοῦ κάμπου. Ἐπειτα καταλάβαμε πὼς ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου ἔστριψε βορεινὰ.

Μὰ ξακολουθοῦσαμε νὰ διαβαίνωμε πάντα μέσα σὲ κάμπο. Ἀριστερά μας κατεβαίνει τὸ ποτάμι. Ἐμεῖς πᾶμε τώρα ἀντίθετα μὲ τὸ ρέμα του. Τὸ θέαμα τοῦ κάμπου ἀρχίζει νὰ γίνεται μονότονο. Τέλος βλέπομε μερικoὺς λόφους δεξιὰ. Ἀνάμεσά τους ἕνας ψηλότερος ἔχει σχῆμα κωνικό. Ἀπάνω στὰ πλάγια τοῦ λόφου διακρίνομε σπίτια καὶ στὴν κορυφῇ ἕνα κάτασπρο πιδεγάλο κτίριο. Ἐκεῖ εἶναι τὸ Κιλκίς, ὅπου γίνηκε ἡ ἡρωϊκὴ μάχη στὸ 1923, πού στεραιώθηκε μὲ ὠραία νίκη τοῦ στρατοῦ μας.

Τὸ τρένο προχωρεῖ. Τώρα ὁ κάμπος ἔχει τελειώσει καὶ οἱ λόφοι παρουσιάζονται ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἐτσι πίσω ἀπὸ μερικoὺς λόφους ξεπροβάλλει καὶ τὸ χωριὸ Κιλινδρί.

Προχωροῦμε ἀπὸ κεῖ ἀκόμα μὲ τὸ τρένο εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ φτάνομε σὲ μιὰ λίμνη. Στὴν ὄχθη τῆς εἶναι ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Δοϊράνης. Λίγο δυτικώτερα εἶναι καὶ ἡ πόλη, μὰ αὐτὴ εἶναι Σερβικὴ. Μπροστά μας ξαπλώνεται ἡ ὁμορφὴ λίμνη μὲ τὰ ἤσυχὰ νερά, γύρω γύρω κατάφυτη καὶ στὸ βάθος, πέρα ἀπὸ τὴ λίμνη ὑψώνονται τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ τοῦ Μπέλες. Ἀριστερά μας πάνω ἀπὸ τὴν ἀριστερὴν ἄκρη τῆς λίμνης φαίνεται ἡ πόλη τῆς Δοϊράνης...

Μόλις στάθηκε τὸ τρένο, ἤρθανε ἀρχετοῖσαφάδες.
— Ψάρια, κύριοι...

Οἱ ἐπιβάτες ἐπαζάρευαν γιὰ ν' ἀγοράσουν ἀπ' τὰ ὠραῖα χοντρά ψάρια τῆς λίμνης τῆς Δοϊράνης. Ὅσοι τὰ εἶχαν δοκιμάσῃ ἄλλῃ φορὰ, μᾶς ἔλεγαν ὅτι εἶναι νοστιμότατα.

ΧΑΛΚΙΔΙΚΗ

Ἀπὸ τ' ἀνατολικὸ μέρος τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου ὁ δρόμος εἶναι γεμάτος ὠραῖες ἐπαύλεις καὶ ὅλα σκεπάζονται ἀπὸ κήπους, βγήκαμε πρὸς τὸ δρόμο τοῦ Καραμπουρνοῦ καὶ πήγαμε ὡς ἐκεῖ. Ἦταν ἄλλοτε κάστρο ἐκεῖ πέρα, μὰ τώρα εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ μαγευτικὲς ἐξοχὲς τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀπὸ κεῖ περάσαμε καὶ ὅταν πήγαμε νὰ περὶτριγυρίσουμε καὶ τὴ Χαλκιδική, τὴ μεγάλη χερσόνησο πού εἶναι νοτιοανατολικά τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἐπειτ' ἀπὸ τὸ Καραμπουρνοῦ ἀπαντήσαμε τὸ μικρὸ χωριὸ Σέδες, πού κοντὰ του εἶναι θεομὲς πηγὲς καὶ λουτρό. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἀρχαία πόλη Θέρμη, πού ἀπὸ τὸνομά της ὁ κόλπος τῆς Θεσσαλονίκης ἐπῆρε τ' ὄνομα: Θερμαϊκός.

Περνοῦμ' ἔπειτα ἀπὸ τὰ χωριὰ Καπουτζῆδες, Βασιλικὰ, Γαλατίστα καὶ ἄλλα, ἀφίνοντας δεξιὰ κάμπους καὶ λόφους καὶ ἀριστερὰ μιὰ σειρὰ ἀπὸ βουνὰ καὶ τέλος

φτάνομε στὸν Πολύγυρο, στὴν πρωτεύουσα τῆς Χαλκιδικῆς.

Ἐξω ἀπὸ τὸν Πολύγυρο ἀρχίζει ἓνα μεγάλο καὶ πυκνὸ δάσος, ποὺ ἀνεβαίνει ἕως τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ Χολομῶντος, ποὺ εἶναι κοντά.

Ἀνεβήκαμε καὶ στὴν κορυφὴ αὐτοῦ τοῦ βουνοῦ. Ἐκάμαμε τρεῖς ὥρες δρόμο, ἀρκετὰ κουραστικό. Μὰ ἡ θεὰ ἀπὸ κεῖ πάνω μᾶς ἀποζημίωσε. Μιὰ μεγάλη ἔκταση ἀπὸ δάση μᾶς ζώνει γύρω καὶ τραβάει ὡς κάτω στὴ θάλασσα, στὴν ἀνατολικὴ παραλία τῆς χερσονήσου. Στὰ βορινὰ ξεπροβάλλουν ἀνάμεσα στ' ἀγριόδεντρα λίγα χωριουδάκια, ποὺ τὰ λένε Μαντεμοχώρια.

Φαίνεται πὼς ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει στὸ ἔδαφός της μέταλλα (μαντέμια). Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ βγήκε καὶ τ' ὄνομα τῆς χερσονήσου (Χαλκιδικὴ) μὰ καὶ τ' ὄνομα τῶν χωριῶν αὐτῶν (Μαντεμοχώρια).

Στὰ νότια τρεῖς μεγάλες γλωσσες τῆς γῆς προχωροῦν βαθειὰ μέσα στὴ θάλασσα. Ἡ νοτιώτερη εἶναι ἡ χερσόνησος τῆς Κασσάντρας (Παλλήνη), ἡ μεσαία τοῦ Λόγγου (Σιθωνία) καὶ βορινότερα εἶναι τοῦ Ἁγίου Ὄρους ("Ἄθω).

ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Τὸ Ἅγιον Ὄρος εἶναι ἓνα βουνὸ γεμάτο μοναστήρια! Ἀποτελεῖ τὴ βορειότερη ἀπὸ τίς τρεῖς χερσονήσους τῆς Χαλκιδικῆς, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἔλεγαν Ἄθω.

Εἶναι πολὺ ὄμορφο καὶ περιέργο τὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα μοναστήρια του. Γι' αὐτὸ πήγαμε κ' ἐκεῖ καὶ τὸ ἐπισκεφτήκαμε ὅλο, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη.

Ἦταν ἀνοιξη. Φύγαμε μ' ἓνα βαπόρι ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ σὲ δώδεκα ὥρες φτάσαμε στὸ λιμάνι τοῦ Ἁγίου Ὄρους, στὴ Δάφνη. Ἐκεῖ εἶδαμε λίγα σπίτια κάτω στὴ βάση τοῦ ἀπτόμου βουνοῦ κ' ἓνα καλὸ ξενοδοχεῖο. Φτάσαμε βράδυ κ' ἔτσι κοιμηθήκαμε κεῖ τὴ νύχτα, γιὰ νὰ τραβήξουμε τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ γιὰ τὸ βουνό.

Πρωὶ-πρωὶ τὴν ἄλλη μέρα πήραμε μουλάρια, καὶ πήγαμε στὶς Καρυές, τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἐκάμαμε δυὸ ὥρες δρόμο μὲ τὰ μουλάρια σ' ἓνα δρόμο κάτασπρο καὶ ἀνηφορικό. Γύρω ἢ βλάστηση εἶναι ἀφθονή. Χόρτα μεγάλα καὶ φουντωμένα παντοῦ ἀντικρίζομε. Δάση ἀπὸ καστανιές ἀπαντούσαμε κ' ἔπειτα μεγάλα ἔλατα, λεφτοκαρυές (φουντουκιές) καὶ ἄλλα δέντρα. Κάπου-κάπου ἀπαντούσαμε ἄγριες χαράδρες πλάι στὸ δρόμο. Καὶ πηγές μὲ ἀφθονα γάργαρα νερὰ χύνονταν ἀνάμεσα στὴν καταπράσινη ἔκταση. Ὅλη ἡ γῆ γύρω μοσκοβολοῦσε.

Ὅταν φτάσαμε στὶς Καρυές ἐρωτήσαμε πὼς θὰ πᾶμε νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὰ μοναστήρια. Μᾶς εἶπαν πὼς χρειάζεται ἄδεια. Σ' ὅλη τὴ χερσόνησο κατοικοῦν μόνο ἄντρες!

Γιὰ νὰ πάρουμε τὴν ἄδεια μᾶς ὀδηγήσανε στὸ «Πρωτάτο», δηλαδὴ στὸ παλιὸ διοικητήριο τῶν μοναστηριῶν. Ἐκεῖ μᾶς δέχτηκαν οἱ «Σερδάρηδες», δηλαδὴ Μακεδόνες φουστανελάδες, ποὺ ἀποτελοῦν τὴ χωροφυλακὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Αὐτοὶ μᾶς ὀδηγήσανε στοὺς «Ἐπιστάτες» τοῦ Ὄρους. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς Ἐπιστάτες, ποὺ εἶχε πλάι του τὸν γραμματέα του καὶ τρεῖς ἄλλους συναδέροφους του, ἐξέτασε τὰ συστατικὰ γράμματα ποὺ εἶχαμε μαζὶ μᾶς καὶ μᾶς ἔδωκε τὸ «Διαμονητήριο», δηλαδὴ ἓνα συστατικὸ ἔγγραφο, ποὺ μᾶς ἔδινε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκεφτοῦμε ὅλο τὸ Ἅγιον Ὄρος.

Ἀφοῦ πήραμε τὸ ἔγγραφο αὐτό, περιτριγυρίσαμε τίς Καρυές. Εἶδαμε πὼς ἐκεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Πρωτάτο» ὑπάρχουν καὶ τὰ σπίτια, ὅπου μένουν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μοναστηριῶν. Τὰ σπίτια αὐτὰ τὰ λένε «Κονάκια» καὶ εἶναι 19. Τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐμάθαμε πὼς εἶναι 20. Μὰ τὸ ἓνα, τοῦ Κουτλουμουσίου, εἶναι πολὺ κοντά, ἀπέχει δηλαδὴ 8 λεπτὰ ἀπὸ τίς Καρυές, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει ἐκεῖ κονάκι. Εἶδαμε ἀκόμα στὶς Καρυές πολλὰ κελλιά καὶ ἄλλα σπίτια καὶ μαγαζάκια, ὅπου πουλοῦνται διάφορα μικροτεχνήματα: Σταυροὶ ὠραῖα λε-

πυργημένοι, κουτιά, εικόνες κ' ένα πλήθος άλλα ὄμορφα ἀντικείμενα, πὺν τὰ φτιάνουν οἱ καλλιτέχνες καλόγεροι στὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἀπὸ τὶς Καρυές ξεκινήσαμε γιὰ νὰ πάμε στὰ μοναστήρια. Πήγαμε πρῶτα στὸ Μοναστήρι τοῦ Βατοπεδίου. Ἐκάμαμε δυόμιση ὥρες μὲ τὸ μουλάρι ἀπὸ τὶς Καρυές. Ἀνεβήκαμε ἄγρια βουνά, κατεβήκαμε κατάφυτα πλάγια καὶ κάτω, κοντὰ στὴ θάλασσα εἶδαμε νὰ ξεφανερώνεται μπροστά μας τὸ μοναστήρι τοῦ Βατοπεδίου. Μὰ αὐτὸ μοιάζει μὲ ὀλόκληρη πόλη! Γύρω-γύρω μεγάλα κτίρια μὲ ψηλοὺς τοίχους, πὺν ἔχουν ἀπὸ δυὸ σειρὲς παράθυρα στὸ ἐπάνω μέρος τῶν τοίχων, σχηματίζουν ἓνα μεγάλο τετράγωνο. Στὶς γωνίες στέκονται ψηλοὶ τετράγωνοι πύργοι. Γύρω ἢ βλάβση ἀφθονὴ ζώνει τὸ μοναστήρι, πὺν μᾶς κοιτάζει μὲ τὶς ἑκατοντάδες τῶν παραθυριῶν του. Καὶ λίγο παρακάτω, στὴν παραλία, μεγάλα κτίρια κὶ ἀποθήκες ὑψώνονται. Ἐνας ἥσυχος κόλπος ξαπλώνεται μπροστά τους μὲ λίγες βαρκούλες τοῦ μοναστηριοῦ καὶ πέρα ἢ πλατιὰ θάλασσα.

Μπήκαμε μέσα στὸ μοναστήρι. Ὅλα ἐδῶ ἔχουν τὸ μυστήριο μᾶς παλιᾶς ἐποχῆς, πὺν πέρασε. Οἱ ἐκκλησιᾶς του καὶ τὰ οἰκοδομήματά του ἔχουν ἓνα πλήθος παλιὲς εἰκόνες καὶ ἄλλα ἀρχαῖα χριστιανικὰ καλλιτεχνήματα. Σὲ χωριστὸ διαμέρισμα φυλάγονται καὶ τὰ παλαιότατα χειρόγραφα, πὺν κατέχει τὸ μοναστήρι.

Τὸ μοναστήρι τοῦ Βατοπεδίου εἶναι βεβαιωμένο πὺν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸ 890 μ. Χ., καὶ ἢ παράδοση ἀναφέρει πὺν ἐχτίστηκε τὸν 4ον αἰῶνα μ. Χ.

Ἄλλο μεγάλο μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Ὁρους εἶναι τῶν Ἰβήρων. Πήγαμε καὶ κεῖ ἀπὸ τὶς Καρυές μὲ μουλάρι. Καὶ κεῖ σὰν ἐφτάσαμε ἀντικρύσαμε μιὰν ὀχυρωμένη πόλη, τριγυρισμένη ἀπὸ τείχη γύρω-γύρω, πὺν ξαπλώνεται ἡσυχὰ πλάι στὴ θάλασσα. Καὶ κεῖ τὰ κελλιὰ τῶν καλόγερων σχηματίζουν ἓνα μεγάλο, πολὺ μεγάλο τετράγωνο. Καὶ στὴ μέση εἶναι οἱ ἐκκλησιᾶς. Καὶ αὐτὸ τὸ μοναστήρι εἶναι ἀρχαιότατο κ' ἔχει πολλὰ κειμήλια.

Ἀπὸ κεῖ πήγαμε στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου. Ἐκάμαμε δυὸ ὥρες μὲ τὸ μουλάρι καὶ ἀπάνω σὲ μιὰν ἄγρια κορφὴ ἀντικρύσαμε τὸ μοναστήρι. Ἀπὸ κάτω πέρα-πέρα ξαπλώνεται τὸ πέλαγο ἄγριο.

Σὲ μισὴ ὥρα ἀπὸ κεῖ φτάσαμε στὸ μοναστήρι τοῦ Καρακάλου. Κὶ ἀπὸ δῶ φαίνεται ἢ θάλασσα, μὰ πὺν κοντὰ τώρα. Γύρω λόφοι ὑψώνονται, ὅλοι κατάφυτοι. Κάτω στὴν παραλία διακρίνεται ἓνας παλιὸς πύργος, ὁ πύργος τοῦ Ἀρσανᾶ, δηλαδὴ τοῦ ναυπηγείου. Τὰ κύματα, καθὼς ἔρχονται ἀπὸ τὴν πλατιὰ θάλασσα, σπάζουν στὰ πόδια τοῦ πύργου... Ἡ θάλασσα ἀπλώνεται ἀνοιχτὴ ἔξω ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ μοναστηριοῦ. Μικρὰ καΐκια καὶ βαρκούλες πλένε σὰν ἄσπρα πουλιὰ στὴ θάλασσα τὴν ἄγριεμένη.

Ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Καρακάλου ἐκάμαμε μιὰ μεγάλη μουλαροδρομία, τέσσαρες ὀλόκληρες ὥρες, γιὰ νὰ πάμε στὸ μεγάλο μοναστήρι τῆς Μεγίστης Λαύρας. Ἡ λέξη Λαύρα στοὺς παλιὺς καιροὺς εἶχε τὴ σημασία μοναστηριοῦ, ὅπου κάθε καλόγερος εἶχε χωριστὸ κελλί.

Ἐπει' ἀπὸ τὸν κουραστικὸ αὐτὸ δρόμο, ἀνάμεσα σὲ βουνὰ καὶ σὲ δάση, μὲ τὴ θάλασσα ἀριστερά μας καὶ τὰ βράχια δεξιὰ μας, φτάσαμε στὴ Μεγίστη Λαύρα. Ἀνάμεσα σὲ δάσος ἀπὸ ἄγρια δέντρα, μὰ καὶ ἀπὸ ἡμερὰ καὶ ἀπὸ ἀφθονὰ ψηλὰ κυπαρίσσια, ξεπρόβαλαν μπροστά μας οἱ τοῖχοι τοῦ μοναστηριοῦ. Ἄλλου τρεῖς ἄλλου δυὸ σειρὲς παράθυρα ἀνοίγουν στὸ ἀπάνω μέρος τῶν τοίχων. Τὰ κτίριά του εἶναι ἄλλα πὺν ψηλά, ἄλλα πὺν χαμηλά. Καὶ στὴν ἄκρη τοῦ μοναστηριοῦ ἓνας μεγάλος τετράγωνος πύργος μὲ πολεμίστρες, σωστὸ φρούριο, ὑψώνεται παλιὸς καὶ ἀτρόνταχος.

Ἐκεῖ μείναμε μερικὲς μέρες.

Στὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ μᾶς ὑποδέχεται ὁ «πορτάρης» καὶ μᾶς παρουσιάζει στὸν «Ἀρχοντάρη». Ἐκεῖνος μᾶς ὀδηγεῖ στὸ «Ἀρχονταρίκι». Ἀρχοντάρης εἶναι ὁ καλόγερος πὺν ἔχει ὀρισθῆ γιὰ τὴν περιποίησιν τῶν ξένων καὶ ἀρχονταρίκι τὸ διαμέρισμα ὅπου μένουν

οί ξένοι. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα κι αὐτὲς οἱ συνήθειες εἶναι ὅμοιες σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Τὸ ἀρχονταρῖκι ἐδῶ εἶναι πολὺ παλιό, βυζαντινό, ποὺ πέρασαν αἰῶνες πολλοὶ ἀπὸ πάνω του... Ἐκεῖ ἡ ζωὴ εἶναι ἀναπαυτικὴ καὶ ἡσυχῆ. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι στὸ δάσος τὴν νύχτα ἄφθονα τ' ἀηδόνια λαλοῦν. Καὶ πέρα ἡ θάλασσα διακρίνεται νὰ ξαπλώνεται ἀπέραντη κάτω. Κάπου-κάπου ἀσπρίζει πέρα καὶ κινεῖνα πανάκι.

Ἀπὸ τὴν Μεγίστη Λαύρα ἀνεβήκαμε καὶ στὴν πιὸ ψηλὴ κορφή τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ποὺ φτάνει σὲ ὕψος 1953 μέτρα. Ἐφτάσαμε κεῖ ἔπειτα ἀπὸ 5 ὥρων πεζοπορία, ἀπάνω σὲ ἀπόκρημνα μονοπάτια, ἀνάμεσα σὲ δόση ἀπὸ ἀγριόδεντρα... Μὰ ἀπὸ τὴν κορφή ἡ θεὰ ἦτο θαυμαστή! Γκρεμοὶ τρομεροὶ καὶ μεγάλοι ἀνοίγουν ἀπὸ πάνω μας καὶ μερικοὶ φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα, ποὺ ξαπλώνεται πέρα. Μὰ τὸ βλέμμα μας ἀναπαύεται ὅταν κοιτάζουμε κατὰ τὴ δύση. Ἀπὸ κεῖ φαίνεται ἡ καταπράσινη χερσόνησος ὀλόκληρη. Ἀπάνω στὸ ἀπέραντο πράσινο χαλί, τὰ μοναστήρια φαίνονται σὰν ἄσπρες φωλιές... Νὰ τὰ μοναστήρια ἀπ' ὅπου περάσαμε: ἡ Μεγίστη Λαύρα, τοῦ Καρακάλου, τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου, τῶν Ἰβήρων, τοῦ Βατοπεδίου. Μὰ καὶ τ' ἄλλα μοναστήρια ξεφανερώνονται στὴ βορεινὴ ὄχθη, τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Σταυρονικήτα, τοῦ Ἐσφισμένου. Κι ἄλλα πάλι στὴ νότια ὄχθη: τοῦ Ἁγίου Παύλου, τοῦ Διονυσίου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Σίμωνος Πέτρας, τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, τοῦ Ξηροποτάμου, τοῦ Ξενοφώντος, τοῦ Δοχειαρίου, τοῦ Κωνσταμονίτου, κι ἄλλα μοναστήρια Ρωσικὰ καὶ Σερβικὰ.

Μὰ κοιτάζουμε καὶ πρὸς τὴ θάλασσα. Ἐπει' ἀπὸ τὸ πράσινο ὄραμα, τὸ γαλάζιο... Ἐνα ἀπέραντο γαλάζιο, ποὺ μέσα στὸ βάθος του πέρα, ἀνατολικά, θαμπὰ ξεχωρίζει ὁ Ἑλλησποντος καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Στὰ μεσημβρινὰ ἓνα πλῆθος νησιά διακρίνονται μακρὰ... Ἀπὸ τὰ δυτικὰ πέρα, ἀχνὰ διακρίνεται ὁ Ὀλυμπος, τὸ

Πήλιο καὶ ἄλλα βουνά... Ἀπὸ δῶ εἶναι τόσο πλατειὰ ἡ θεὰ, ποὺ νομίζει κανεὶς πὸς πετάει μέσα στὸν οὐρανό.

ΔΟ·Ι·ΡΑΝΗ—ΣΕΡΡΕΣ

Φυσικὰ ὁ ζωηρός μας πόθος ἦταν νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονία. Πήραμε πάλι τὸ σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης—Κων)πόλεως καὶ ξαναβρεθήκαμε στὸ σταθμὸ τῆς Δοϊράνης. Προχώρησε ἀκόμη τὸ τρένο εἰκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας βορινὰ κ' ἔπειτα ἔστρεψε δεξιὰ. Ἐκεῖ ἔπαψαν πὰ οἱ λόφοι. Μπήκαμε σὲ ἄλλον κάμπο μικρὸ καὶ στενό, μὰ καὶ αὐτὸν κατάφυτο. Ἀνάμεσα στὴν καλλιεργημένη ἔκταση, κάπου-κάπου, γιὰ ποικιλία, ἔξεπρόβαλλαν ἀγριοβαλανιδιές καὶ ἄλλα ἄγρια δέντρα.

Ἐδῶ μᾶς εἶπανε πὸς ἦτανε ἓνα πυκνότατο δάσος, ἀλλὰ τὸ ἔκαψαν οἱ Τοῦρκοι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1912, γιὰτὶ μέσα σ' αὐτὸ ἐκρύβονταν οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες.

Ἀριστερά μας καὶ πρὸς τὰ πῖνω ὑψώνοι τὰ βουνὰ τοῦ Μπέλες καὶ δεξιὰ μας τὰ χαμηλὰ βουνὰ Καραδάγ. Τὸ Μπέλες μᾶς χωρὶ εἰ ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Εἶναι βουνὸ μεγαλόπρεπο, ἀπότομο καὶ σκεπασμένο ἀπὸ βαλανιδιές, καστανιές καὶ πολλὰ ἄγρια δέντρα. Ἀνάμεσα στὰ δέντρα, κάτω στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ, διακρίναμε κάπου-κάπου ν' ἀσπρίζουν χωριοὺδάκια. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βλέπομε καὶ δυὸ πιὸ μεγάλα. Εἶναι ἡ Ἀπάνω ἢ Κάτω Ποροῖα.

Σὲ λίγο, δεξιὰ μας διακρίνομε τὸν ποταμὸν Στρυμῶνα. Ἐρχεται ἀπὸ πάγω, ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τραβᾷ πρὸς τὴ λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ. Κοιτάζομε τὸ ρεῖμα του. Εἶναι ἡσυχος κ' ἐκεῖ ποὺ στρίβει γιὰ νὰ τραβήξῃ νοτιώτερα, σχηματίζεται μέσα στὸ στενὸ κάμπο μιὰ λιμνούλα καὶ γύρω-γύρω ἔλη. Ἐκεῖ τὰ νερα, πότε πλημμυρίζουν, μεγάλη ἔκταση, πότε εἶναι πιὸ περιορισμένα. Γι' αὐτό, φαίνεται, τὰ μέρη γύρω ἐκεῖ δὲν μποροῦν νὰ

οί ξένοι. Αὐτὰ τὰ ὀνόματα κι αὐτὲς οἱ συνήθειες εἶναι ὁμοιες σ' ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Τὸ ἀρχονταρῖκι ἐδῶ εἶναι πολὺ παλιό, βυζαντινό, πὺν πέρασαν αἰῶνες πολλοὶ ἀπὸ πάνω του... Ἐκεῖ ἡ ζωὴ εἶναι ἀναπαυτικὴ καὶ ἡσυχῆ. Καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι στὸ δάσος τὴν νύχτα ἀφθονα τ' ἀηδόνια λαλοῦν. Καὶ πέρα ἡ θάλασσα διακρίνεται νὰ ξαπλώνεται ἀπέραντη κίττω. Κάπου-κάπου ἀσπρίζει πέρα καὶ κἀνενα πανάκι.

Ἀπὸ τὴν Μεγίστη Λαύρα ἀνεβήκαμε καὶ στὴν πιὸ ψηλὴ κορφή τοῦ Ἁγίου Ὁρους, πὺν φτάνει σὲ ὕψος 1953 μέτρα. Ἐφτάσαμε κεῖ ἔπειτα ἀπὸ 5 ὥρων πεζοπορία, ἀπάνω σὲ ἀπόκρημνα μονοπάτια, ἀνάμεσα σὲ δάση ἀπὸ ἀγριόδεντρα... Μὰ ἀπὸ τὴν κορφή ἡ θεὰ ἦτο θαυμαστή! Γκρεμοὶ τρομεροὶ καὶ μεγάλοι ἀνοίγουν ἀπὸ πάνω μας καὶ μερικοὶ φτάνουν ὡς τὴ θάλασσα, πὺν ξαπλώνεται πέρα. Μὰ τὸ βλέμμα μας ἀναπαύεται ὅταν κοιτάζουμε κατὰ τὴ δύση. Ἀπὸ κεῖ φαίνεται ἡ καταπράσινη χερσόνησος ὀλόκληρη. Ἀπάνω στὸ ἀπέραντο πράσινο χαλί, τὰ μοναστήρια φαίνονται σὰν ἄσπρες φωλιές... Νὰ τὰ μοναστήρια ἀπ' ὅπου περάσαμε: ἡ Μεγίστη Λαύρα, τοῦ Καρακάλου, τοῦ Ἁγίου Φιλοθέου, τῶν Ἰβήρων, τοῦ Βατοπεδίου. Μὰ καὶ τ' ἄλλα μοναστήρια ξεφανερώνονται στὴ βορεινὴ ὄχθη, τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Σταυρονικήτα, τοῦ Ἐσφισμένου. Κι ἄλλα πάλι στὴ νότια ὄχθη: τοῦ Ἁγίου Παύλου, τοῦ Διονυσίου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Σίμωνος Πέτρας, τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, τοῦ Ἐηροποτάμου, τοῦ Ξενοφώντος, τοῦ Δοχειαρίου, τοῦ Κωνσταμονίτου, κι ἄλλα μοναστήρια Ρωσσιὰ καὶ Σερβικὰ.

Μὰ κοιτάζουμε καὶ πρὸς τὴ θάλασσα. Ἐπει' ἀπὸ τὸ πράσινο ὄραμα, τὸ γαλάζιο... Ἐνα ἀπέραντο γαλάζιο, πὺν μέσα στὸ βάθος του πέρα, ἀνατολικά, θαμπὰ ξεχωρίζει ὁ Ἑλλήσποντος καὶ μερικὰ ἀπὸ τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου. Στὰ μεσημβρινὰ ἓνα πλῆθος νησιὰ διακρίνονται μακρυά... Ἀπὸ τὰ δυτικὰ πέρα, ἀχνὰ διακρίνεται ὁ Ὀλυμπος, τὸ

Πήλιο καὶ ἄλλα βουνά... Ἀπὸ δῶ εἶναι τόσο πλατειὰ ἡ θεὰ, πὺν νομίζει κανεὶς πὺς πετάει μέσα στὸν οὐρανό.

ΔΟΙ·ΡΑΝΗ—ΣΕΡΡΕΣ

Φυσικὰ ὁ ζωηρὸς μας πόθος ἦταν νὰ ἰδοῦμε καὶ τὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία. Πήραμε πάλι τὸ σιδηρόδρομο Θεσσαλονίκης—Κων)πόλεως καὶ ξαναβρεθῆκαμε στὸ σταθμὸ τῆς Δοϊράνης. Προχώρησε ἀκόμη τὸ τρένο εἰκοσὶ λεπτὰ τῆς ὥρας βορινὰ κ' ἔπειτα ἔστρεψε δεξιὰ. Ἐκεῖ ἔπαψαν πὰ οἱ λόφοι. Μπήκαμε σὲ ἄλλον κάμπο μικρὸ καὶ στενό, μὰ καὶ αὐτὸν κατάφυτο. Ἀνάμεσα στὴν καλλιεργημένη ἔκταση, κάπου-κάπου, γιὰ ποικιλία, ἔξεπρόβαλλαν ἀγριοβαλανιδιές καὶ ἄλλα ἄγρια δέντρα.

Ἐδῶ μᾶς εἶπανε πὺς ἦτανε ἓνα πυκνότατο δάσος, ἀλλὰ τὸ ἔκαψαν οἱ Τοῦρκοι πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ 1912, γιὰτὶ μέσα σ' αὐτὸ ἐκρύβονταν οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες.

Ἀριστερά μας καὶ πρὸς τὰ πῖνω ὑψώνοι τὰ βουνὰ τοῦ Μπέλες καὶ δεξιὰ μας τὰ χαμηλὰ βουνὰ Καρὰδάγ. Τὸ Μπέλες μᾶς χωρὶ εἶ ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Εἶναι βουνὸ μεγαλόπρεπο, ἀπότομο καὶ σκεπασμένο ἀπὸ βαλανιδιές, καστανιές καὶ πολλὰ ἄγρια δέντρα. Ἀνάμεσα στὰ δέντρα, κάτω στὰ πόδια τοῦ βουνοῦ, διακρίναμε κάπου-κάπου ν' ἀσπρίζουν χωριοὺδάκια. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βλέπομε καὶ δυὸ πιὸ μεγάλα. Εἶναι ἡ Ἀπάνω ἢ Κάτω Ποροῖα.

Σὲ λίγο, δεξιὰ μας διακρίνομε τὸν ποταμὸ Στρουμῶνα. Ἐρχεται ἀπὸ πάνω, ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Βουλγαρίας καὶ τραβᾷ πρὸς τὴ λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ. Κοιτάζουμε τὸ ρεῖμα του. Εἶναι ἡσυχὸς κ' ἐκεῖ πὺν στοίβει γιὰ νὰ τραβήξῃ νοτιώτερα, σχηματίζεται μέσα στὸ στενὸ κάμπο μιὰ λιμνούλα καὶ γύρω-γύρω ἔλη. Ἐκεῖ τὰ νερα, πότε πλημμυρίζουν μεγάλη ἔκταση, πότε εἶναι πιὸ περιορισμένα. Γι' αὐτό, φαίνεται, τὰ μέρη γύρω ἐκεῖ δὲν μποροῦν νὰ

τὰ καλλιεργήσουν. Μὰ βλέπομε γύρω νὰ βόσκουν ἕνα πλῆθος βόδια.. Ἄλλα βόσκουν ἥσυχα κι ἄλλα τρέχουν ἀγριεμένα. Ἄλλα μοιάζουν σὰν κόκκινα ἢ καστανά στίγματα μέσα στὸν κάμπο κι ἄλλα μαῦρα καὶ καφέ καὶ σταχτιά. Κοπάδια ὀλόκληρα βοδιῶν.

Πέρασε κατόπι τὸ τρένο ἕνα μεγάλο σιδερένιο γεφυρί. Ἔτσι διαβήκαμε τὸ Στρυμῶνα. Σὲ λίγο μερικοὶ λόφοι τὸν ἔκρυψαν ἐντελῶς ἀπὸ τὰ μάτια μας.

Τώρα ὅπως γυρίσαμε ἀριστερά, μᾶς ἔδειξαν ἕνα δημόσιο δρόμο, ἀμαξωτό, ποὺ διευθύνεται βορινά. Αὐτὸς ὁ δρόμος περνᾷ ἀπὸ τὰ Βουλγαρικά σύνορα καὶ τραβᾷ μέσα πρὸς τὰ στενὰ τῆς Κρέσνας, ἐκεῖ ποὺ προχώρησε ὁ στρατός μας στὸν πόλεμο τοῦ 1913.

Ἐξακολούθησε κατόπι τὸ τρένο νὰ τραβᾷ νοτιοανατολικά μέσα σὲ κάμπο, ὥσπου φτάσαμε στὸ Σιδηρόκαστρο (Δεμίρ-ισάρ). Ἀριστερά του ὑψώνονται λόφοι καὶ βουνά, μὰ δεξιά του ὁ κάμπος ξαπλώνεται ἥσυχος ὡς τὸ Στρυμῶνα πέρα. Ἀνατολικά τοῦ Σιδηρόκαστρου, σ' ἕνα λόφο, φαίνονται τὰ ἐρείπια παλιοῦ Βυζαντινοῦ κάστρου.

Ὁ κάμπος εἶναι καὶ ἐδῶ καταπράσινος, καὶ ἀρκετὰ καλὰ καλλιεργημένος. Τὸ τρένο ἐξακολουθεῖ νὰ προχωρῇ μέσα σ' αὐτόν. Δεξιά μας φαίνονται μερικά χωριά κι ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ξεχωρίζει ἡ Κάτω Τζουμαρες. Ἐπειτα μπροστά μας, πρὸ ἀριστερά, βλέπομε τὶς Σέρο

ΣΕΡΡΕΣ

Κατεβήκαμε στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῶν Σερωῶν καὶ τραβήξαμε γιὰ τὴν πόλη.

Τὸ βουνὸ Ὁρβηλος φαίνεται βορινά καὶ κατεβαίνουν κάτω στὰ πόδια του σειρὲς ἀπὸ βουνάκια καὶ λόφους. Ἀπὸ κεῖ ἀρχίζει ἡ πόλη καὶ νοτιώτερα ἀπὸ τὴν πόλη ξαπλώνεται ὁ κάμπος. Ἡ μιὰ πλευρὰ τῶν Σερωῶν—ἡ βορινή—εἶναι χτισμένη στὰ πόδια καὶ στίς πλα-

γιὲς ἐφτὰ λόφων, ποὺ εἶναι στὴ σειρὰ ἀπὸ τὰ δυτικὰ πρὸς τ' ἀνατολικά. Καὶ εἶναι περίεργο, ποὺ κ' ἡ πόλη ξαπλώνεται ἔτσι μακρουλή καὶ τραβᾷ πλάι στοὺς λόφους (ἀπὸ τὰ δυτικὰ πρὸς τ' ἀνατολικά.) Πήραμε ἕνα κεντρικὸ δρόμο της καὶ κάμαμε μιὰν ὀλόκληρη ὥρα νὰ τὴ διασχίσωμε ἀπὸ τὴ μιὰ της ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Ἀντίθετα ὁμως ἀπὸ τὰ βορεινὰ πρὸς τὰ μεσημβρινά, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς λόφους πρὸς τὸ κάμπο, τὸ πλάτος της δὲν εἶναι οὔτε μισῆς ὥρας.

Ἡ πόλη αὐτὴ ἔχει καταστροφῇ μὲ τοὺς πολέμους. Τὴν εἶχαν κάψει οἱ Βούλγαροι σχεδὸν ὀλόκληρη. Μὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κάμπου ὑπάρχουν ἀκόμα παλιὰ σπίτια, ποὺ γλυτώσανε ἀπὸ τὴν καταστροφή. Εἶναι μικρὰ τὰ σπίτια καὶ χωρίζονται μὲ δρόμους πλακόστρωτους (καλντερίμια), ποὺ στριφογυρίζουν, χωρὶς κανένα σχέδιο. Ὑπάρχει ἀκόμα ἐκεῖ κ' ἡ παλιὰ τούρκικη ἀγορὰ.

Ἔχουν ὁμως οἱ Σέρρες σήμερα καὶ πολλὰ ὠραῖα σπίτια, καλοχτισμένα καὶ περιποιημένα. Ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ μεγάλα ὠραῖα χτίρια, ὅπως οἱ στρατῶνες καὶ τὸ διοικητήριον. Καὶ ὀλοένα ἡ πόλη διορθώνεται, φτιάχνεται, ξαναγεννιέται...

Στὰ διὸ ἄκρα τῆς πόλης, ἀνατολικά καὶ δυτικά, τρέχουν ὀρηκτικοὶ χεῖμαρροι. Κατεβαίνουν ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Ὁρβηλου καὶ τραβοῦν κάτω πρὸς τὴν λίμνη τοῦ Ἀχινου, ποὺ διακρίνεται κάτω στὰ μεσημβρινά. Ἐνας τέτοιος χεῖμαρρος εἶναι τοῦ Αἰ-Γιώργη, ποὺ ρεεῖ ἀνατολικά τῶν Σερωῶν καὶ χωρίζει ἀπὸ τὴν πόλη τὰ προάστεια Κατακουδῆ καὶ Ἅγιοι Ἀνάργυροι. Μὰ καὶ στὴ μέση τῆς πόλης τῶν Σερωῶν—πάντα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς τὸ νότον—περνᾷ ὁ χεῖμαρρος Κλοποτίτσα.

Πολλοὶ κῆποι μὲ ἀφθονὰ δέντρα βρίσκονται μέσα στὴν πόλη, ἀνάμεσα στὰ σπίτια. Κι ὅλα γύρω εἶναι κατὰ χλωρα, γιὰ τὴν νερὰ τρέχουν μὲ ἀφθονία παντοῦ. Ἔτσι ὅλο τὸ θέαμα γύρω εἶναι ὠραῖο. Μιὰ μαλακὴ πρασινάδα σκεπάζει τὰ πάντα!

Πολλὴν ὥρα σταθίκαμε καὶ κοιτάξαμε ἀπὸ τὰ ψη-

λότερα σημεῖα τῶν Σερρῶν, κάτω πρὸς τὸ νοτιά. Ὁ μέγας κάμπος ξαπλώνεται ἀπὸ τὴν πόλιν ὡς τὴ λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ, πὺν ἐκτείνεται πέρα-πέρα.. Καὶ ὁ κάμπος φτάνει ἀνατολικώτερα ὡς τις ἐκβολὲς τοῦ Στρουμῶνα, πὺν περᾶ ἀπὸ τὴ λίμνη καὶ φτάνει στὴ θάλασσα, κάτω στὸν κόλπο τοῦ Ὁρφανοῦ. Ὁ κάμπος αὐτὸς ὑπολογίζουσι ὅτι ἔχει ἔκταση 4 ὥρῶν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς τὸ νότο καὶ 15 ὥρῶν ἀπὸ τὰ δυτικά πρὸς τ' ἀνατολικά. Καὶ ἀνάμεσα του φαίνονται πὺν τρέχουσι σὰ φιδάκια ἕνα πλῆθος ποτάμια καὶ ποταμάκια... Λάμπουσι τὰ νερά τους ἀνάμεσα στὸ πράσινο χαλὶ τοῦ κάμπου.

ΝΙΓΡΙΤΑ

Στὶς Σέρρες ἡ διαμονὴ ἦταν εὐχάριστη καὶ καθίσαμε μερικὲς μέρες. Ἀπὸ κεῖ πήγαμε καὶ γιὰ μιὰ ἐκδρομὴ στὴ Νιγρίτα μὲ αὐτοκίνητο.

Ὁ δρόμος πὺν πάει ἀπὸ τὶς Σέρρες στὴ Νιγρίτα σχίζει τὸν κάμπο σὰν ἄσπρο φίδι. Περᾶσαμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ καὶ βρεθήκαμε σὲ μιὰν ἀπέραντη ἔκταση καλλιεργημένη. Τί δὲν παράγεται ἐδῶ; Ἐδῶ καλλιεργοῦνται καὶ σιτηρά, μὰ καὶ μπαμπάκι καὶ σουσάμι καὶ ἄλλα εἶδη. Μᾶς εἶπανε ὅτι τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι τὸ πῶ εὐφορὸ ἀπὸ ὅλον τὸν κάμπο τῶν Σερρῶν.

Διαβήκαμε κατόπι ἕνα μεγάλο γεφύρι, ἀπάνω στὸ Στρουμῶνα, καὶ βρεθήκαμε στὸ νότιο μέρος του. Ἐνὰς δρόμος δεξιὰ, προχωρεῖ πρὸς τὸ Λαχανᾶ καὶ ἄλλος ἀριστερά. Τραβοῦμε ἀπὸ τὸ δεύτερο, πλάι στὴ λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ. Πλάι στὴν ὄχθη τῆς ἕνα πλῆθος βόδια βόσκουσι.

Ἐπειτα ὁ δρόμος ἀναβαίνει λίγο. Καὶ βλέπομε πὰ τὴ Νιγρίτα μέσα βαθειὰ σὲ μιὰ λουρίδα τοῦ κάμπου, πὺν προχωρεῖ ἀνάμεσα σὰ πόδια τοῦ βουνοῦ Βέρτσιου.

Ἡ Νιγρίτα εἶναι μικρὴ πόλιν μὲ ἤσυχρο κόσμο. Τὰ σπιτάκια τῆς φαίνονται καινούργια τὸ περισσότερο. Ἐ-

πειτ' ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ πολέμου, τώρα ἡ Νιγρίτα ξαναγιώνει.

Λίγο πῶ κάτω ἀπὸ τὴ Νιγρίτα ὁ κάμπος ἀνοίγει πλατὺς ἀνάμεσα στὴ λίμνη τοῦ Ἀχινοῦ καὶ ἀπὸ μερικὸς λόφους καὶ φτάνει ὡς στὴ θάλασσα. Στὰ νότια τῆς λίμνης βλέπομε πέρα μερικὸς λόφους. Αὐτοὶ κάνουν νὰ στενεύη κάτω ὁ κάμπος καὶ νὰ σχηματίη μόνον ἕνα στενὸ πέρασμα. Παραπάνω εἶναι ἡ λίμνη. Ὁ Στρουμῶνας χύνεται στὴ λίμνη καὶ ἡ λίμνη συγκοινωνεῖ μόνον μὲ τὸ στενὸ αὐτὸ μὲ τὴν θάλασσα. Ἐκεῖ ἐκβάλλει μὰ ἔτι καὶ ὁ Στρουμῶνας καὶ ἡ λίμνη. Ἐκεῖ εἶναι ὁ κόλπος τοῦ Ὁρφανοῦ.

ΔΡΑΜΑ

Ἀπὸ τὶς Σέρρες φύγαμε μὲ τὸ σιδηρόδρομο γιὰ τὴ Δράμα.

Δεξιὰ μας τὸ βουνὸ Παγγαῖο ξαπλώνεται σὲ μεγάλη ἔκταση. Ἀριστερὰ βουνάκια κοντὰ καὶ πῶ μεγάλη βουνὰ πῶ πίσω ἔκοβαν τὴν θέα. Καὶ στὴ μέση προχωροῦσε τὸ τρένο, ἀνάμεσα σὲ μικροὺς κάμπους καὶ σὲ λόφους. Σὲ πολλὰ σημεῖα βλέπομε ἐκτάσεις ὅπου καλλιεργεῖται καπνός.

Ὅταν οἱ λόφοι τελειώσουσι ἕνας κάμπος μέγας φαίνεται μπροστά μας : ὁ κάμπος τῆς Δράμας, πὺν ἀρχίζει λίγο πῶ ἀπάνω καὶ ἐκτείνεται σὲ μεγάλη ἔκταση μεσημβρινὰ.

Ἐδῶ μπροστά μας ὡς πέρα καὶ πέρα ξαπλώνεται μιὰ ἀπέραντη ἔκταση ἀπὸ καπνοφυτεῖες. Ἐδῶ καλλιεργεῖται μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια ἀπὸ πολλὰ χρόνια αὐτὸ τὸ φυτὸ καὶ κερδίζει ἀπ' αὐτὸ ἄφθονο χρῆμα ὁ τόπος.

Ὅταν ἔφτασε τὸ τρένο στὴ Δράμα, πὺν βρίσκειτα σὰ βορινὰ τοῦ μεγάλου κάμπου, βγήκαμε καὶ μπήκαμε στὴν πόλιν.

Εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη πόλιν μὲ ζωνερὴ κίνησι καὶ μ'

ἐμπόριο. Μὰ δὲν ἔχει σπίτια μεγάλα καὶ ὠραῖα. Μοιάζει μὲ τούρκικη πόλη. Οἱ δρόμοι τῆς εἶναι στενοὶ καὶ ἀκανόνιστοι καὶ στρωμένοι μὲ καλντερίμια.

ΚΑΒΑΛΛΑ

Βέβαια ἡ Δράμα εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, μὰ ἡ Καβάλλα εἶναι πιὸ μεγάλη πόλη, πιὸ περιποιημένη, πιὸ προοδευμένη. Σήμερα στὸν πληθυσμὸ ἡ Καβάλλα εἶναι ἡ δεύτερη πόλη τῆς Μακεδονίας.

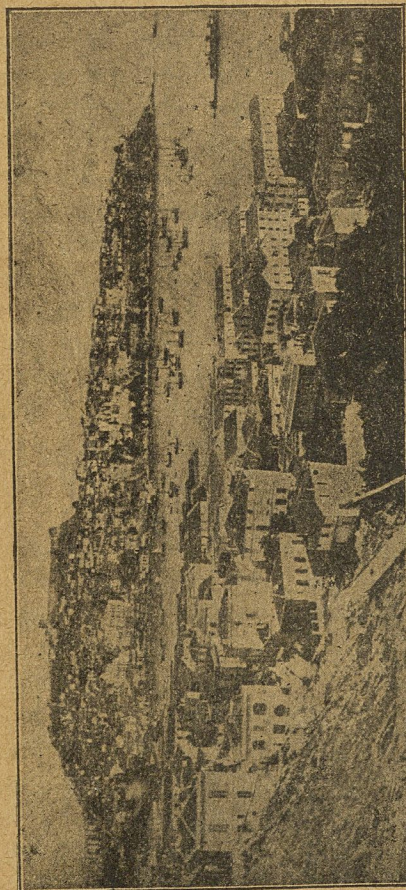
Σιδηρόδρομος δὲν πάει ὡς ἐκεῖ. Μὰ πήραμε ἀπὸ τὴ Δράμα αὐτοκίνητο καὶ πήγαμε.

Ὁ δρόμος εἶναι ὠραῖος. Στὴν ἀρχὴ τραβᾶ μέσα στὸν κάμπο, καὶ περνᾶ ἀπὸ τὴν ἀνατολικώτερη ἄκρη τοῦ μεγάλου κάμπου τῆς Δράμας. Περάσαμε πρῶτα πλάι σὲ χωράφια μὲ καπνὸ κ' ἔπειτα διαβήκαμε ἀνάμεισ' ἀπὸ λόφους γεμάτους δέντρα. Ἀριστερά μας βουνὰ καὶ βουνάκια ὑψώνονται.

Ἐπειτα ἀντικρίσαμε τὴν Τσατάλτσα, μικρὴ πόλη μὲ ἥσυχος κόσμος, καὶ κατόπι τὸ Δοξάτο, τὴν πόλη ποὺ καταστράφηκε ὀλόκληρη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους στὸν πόλεμο τοῦ 1913.

Προχωροῦμε καὶ δεξιὰ στὸ δρόμο βλέπομε νερὰ ἀφθονα λιμνασμένα. Εἶναι οἱ βάλτοι τοῦ Πραβιοῦ ποὺ προχωροῦν σὲ μεγάλη ἔκταση πρὸς τὰ μεσημβρινά. Πιὸ κάτω φαίνεται καὶ τὸ Πράβι. Καὶ στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου ἀντικρύζομε ἕνα πλῆθος ἐρείπια, ἕνα ρημαγμένο κάστρο, ἕνα ψηλὸ κτίριο καὶ συντρίμια παλιοῦ θεάτρου. Ἐδῶ ἦταν ἡ ἀρχαία πόλη Φίλιπποι.

Σὲ λίγο φτάσαμε πιά στὴ νότια ἄκρη τοῦ κάμπου, καὶ ἀνεβήκαμε στὰ ὑψώματα τοῦ Συμβόλου. Ἀφοῦ προχωρήσαμε λίγο, ἄξαφνα μιὰ θεὰ λαμπρὴ ἀνοιξε μπρὸς στὰ μάτια μας. Ἡ θάλασσα! Ὁ κόλπος τῆς Καβάλλας ἦτανε ἀντίκρυ μας, καταγάλανος, γεμάτος φῶς! Καὶ πέρα ἀριστερὰ τὸ νησιὸ τῆς Θάσου, μὲ τὸ βουνό του στὴ μέση.

Καβάλλα.

Κι' ἀριστερά μας καὶ πίσω ὁ κάμπος κάτω, ἡ λίμνη τοῦ Πραβιοῦ, καὶ ἡ Δράμα πέρα ξαπλώνονται ἡσυχά.

Σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας μπήκαμε στὴν Καβάλλα.

Ἐολόκληρη ἡ πόλη φαίνεται σὰ νὰ μπαίνει μέσα στὴ θάλασσα. Εἶναι χτισμένη ἀπάνω σ' ἓνα ἀκρωτήριο, πὺν ὑψώνεται πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα, στὴ μέση τοῦ μεγάλου κόλπου. Γύρω οἱ ὄχτες εἶναι ἄγριες καὶ γεμάτες γκρεμούς, καὶ μόνο σὲ λίγα σημεῖα ἡ πόλη κατεβαίνει καὶ σμίγει μὲ μιὰ ὁμορφή παραλία πρὸς τὴ θάλασσα.

ἘΟταν προχωρούσαμε μέσα στὴν Καβάλλα, εἶδα πὸς τὸ μέρος της πὺν εἶναι πὺν μέσα στὴ θάλασσα, στὴν ἄκρη τοῦ ἀκρωτηρίου, εἶναι παλιὸ καὶ ἀκατάστατο, καὶ τὸ ἄλλο μέρος της, τὸ βορινὸ εἶναι ὠραῖο καὶ καλοχτισμένο. Προχωρήσαμε στὴν παλιὰ πόλη καὶ εἶδαμε σπήτια παλιά, τουρκόσπιτα μὲ παλιὸ ρυθμὸ καὶ κακοχτισμένα, δρόμους στενοὺς πὺν στριφογυρῶν, στρωμένους μὲ καλντερίμια. Μὰ πήγαμε καὶ στὴ νέα Καβάλλα. Κ' εἶδαμε ὠραῖα, μεγάλα καὶ καλοχτισμένα σπιτία. Κ' ἐκεῖ ὁμως οἱ δρόμοι εἶναι λιθόστρωτοι.

Κατεβήκαμε κατόπι καὶ κάτω πρὸς τὴν παραλία. Μεγάλα κτίρια μὲ πολλὰ παράθυρα ὑψώνονταν πέρα πέρα. Κι ὅλα τὰ κτίρια αὐτὰ καὶ τὰ γύρω της βουτῶν ἀπὸ μιὰ κίνηση ζωηρή, ἀδιάκοπη. Ἐκεῖ συσκευάζονται τὰ καπνά.

Ζητήσαμε τὴν ἄδεια νὰ μποῦμε μέσα καὶ νὰ δοῦμε. Μιὰ ἀποπνικτικὴ μυρουδιά ἀπὸ καπνὸ μᾶς ἔπιασε τὴν ἀναπνοή. Σωροὶ ἀπὸ φύλλα καπνοῦ ὑψώνοντο παντοῦ. Ἄλλοῦ ἦταν τὰ φύλλα περασμένα σὲ μεγάλους σπάγους (ἀρμάθες), κι ἄλλοῦ ἦταν ἑτοιμασμένα σὲ μεγάλα δέματα.

Οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἐργάτριες ἐξεχώριζαν τὰ φύλλα. Ἐβαζαν χωριστὰ τὰ πὺν μεγάλα, καὶ χωριστὰ τὰ πὺν μικρὰ, χωριστὰ τὰ πὺν κίτρινα καὶ χωριστὰ τὰ πὺν σκοῦρα. Ἄλλοι ἐχώριζαν τὶς ποιότητες, ἄλλοι τὰ ἔκαναν σωρούς, ἄλλοι τὰ ἐπίεζαν καὶ τὰ ἔδεναν.

ἘΕνας γέρος ἐπιστάτης μᾶς ἐξήγησε σύντομα, σύντομα πὸς καλλιεργεῖται ὁ καπνός:

— ἘΟ σπόρος του, μᾶς εἶπε, εἶναι μικρὸς σὰ σινάπι. Τὸν σπέρνουν σὲ μέρος καλὰ προφυλαγμένο γιὰ νὰ μὴ τὸ χτυπάη ὁ βοριάς. Τοῦ κάνουν καὶ σκέπες ἀπὸ καλάμωτες, πὺν τὶς στερεώνουν ἀντίκρου στὸν ἄνεμο. ἘΟταν τὰ μικρὰ φυτὰ μεγαλώσουν λίγο, τὰ βγάξουν καὶ τὰ μεταφυτεύουν, σὲ ἀρκετὴ ἀπόσταση μεταξύ τους, σὲ πλατιά χωρῖφια, ὅπου προσέχουν πολὺ τὴν καλλιέργειά τους. ἘΟταν μεγαλώσουν ἀρκετὰ βγάλουν ἄνθη. ἘΑνάλογα μὲ τὴ γῆ, ἄλλα καπνὰ φτάνουν τὸ ἓνα μέτρο ὕψος, ἄλλα οὔτε τὸ μισό. ἘΟταν βγοῦν τ' ἄνθη, ἀρχίζουν νὰ κόβουν τὰ φύλλα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ κάτω. Τὰ χωρίζουν κατόπι σὲ ποιότητες, ἀνάλογα μὲ τὸ ἔδαφος, μὲ τὴν καλλιέργεια καὶ μὲ τὸ μέρος τοῦ φυτοῦ πὺν κόπηκαν καὶ τὰ βελονιάζουν σὲ σπάγους. ἘΕτσι ἀρμαθιασμένα τὰ κρεμοῦν σὲ ἴσκιό κάμποσον καιρό, ὡς νὰ ξεραθοῦν ἐντελῶς. Τότες τὰ φύλλα, ἀπὸ πράσινα, πέρνουν χρῶμα καφὲ ἢ σκοῦρο κίτρινο. ἘΟταν ὁ καπνὸς ξεραθῆ, τὸν χωρίζουμε καὶ τὸν συσκευάζουμε σὲ δέματα, κατὰ ποιότητες. Γιὰ νὰ καπνιστῆ, τὰ φύλλα κόβονται στὰ καπνοκοπτήρια μὲ εἰδικὰ μηχανήματα, πὺν τὰ λένε χαβάνια καὶ φτιάνεται ὁ κομμένος ἑτοιμὸς καπνός, πὺν πουλιέται στὰ πακέττα ἢ φτιάνεται σὲ τσιγάρα. ἘΕχει ἀληθινὰ πολὺ βάσανο ἢ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, μὰ μπάζει πολὺ χρῆμα στὸν τόπο μας αὐτὸ τ' ἀναθεματισμένο δηλητήριο.

Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἔβγαλε ὁ γέρος καὶ χαμογέλασε.

ΒΟΔΕΝΑ

Πήραμε τὸ τρένο ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ πάμε στὰ Βοδενά (Ἐδεσσα). Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὴν πόλη, τὸ τρένο ἄρχισε νὰ σχίζει τὸ μεγάλο καταπράσινο κάμπο. ἘΑπὸ τὴ διασταύρωση τῶν σιδηροδρόμων, στὸ Γιδᾶ πήραμε τὴ βορινὴ γραμμὴ καὶ ἀφήκαμε ἀριστερά μας τὴν

ἄλλη, πὺν πάει πρὸς τὴν Αἰκατερίνη. Εἶδαμε ἀντίκου, ἀπάνω σ' ἓνα λόφο, τὴ Βέροια κ' ἔπειτα τὴ Νιάουσα στὴν ἄκρη τοῦ μεγάλου κάμπου.

Μπροστὰ στὴ Νιάουσα καὶ πέρα βλέπομε μεγάλες ἐκτάσεις, γιομάτες μικρὰ καταπράσινα δροσερὰ δέντρα. Ρωτήσαμε τί εἶναι. Καὶ μᾶς εἶπαν πὼς εἶναι μουριές, μὰ τίς καλλιεργοῦνε μὲ τέτιο τρόπο ὥστε δὲν περνοῦν τὸ ἀνάστημα ἐνὸς ἀνθρώπου. Οἱ μουριές καλλιεργοῦνται γιατί τὰ φύλλα τους χρησιμεύουν γιὰ τροφή στὰ μεταξοσκούλικα.

Ἐπειτα τὸ τρένο ἐξακολουθεῖ νὰ περνᾷ ἀπὸ τὸν κάμπο. Πέρα, δεξιὰ μας, λάμπει μιὰ μεγάλη ἔκταση νεροῦ. Εἶναι ἡ λίμνη τῶν Γιαντισῶν. Πλάϊ της διακρίνονται ἐδῶ κι ἐκεῖ νερὰ σκορπισμένα ἀνάμεσα στὰ χωράφια, ἀνάμεσα σὲ τοῦφες ἀπὸ χόρτα καὶ δέντρα. Εἶναι ἐκεῖ οἱ βάλτοι τῶν Γιαντισῶν. Καὶ πέρα, λίγο παραπάνω ἀπὸ τὴ λίμνη φαίνεται, ἡ πόλη τῶν Γιαντισῶν. Ἐκεῖ ἦταν ἡ ἀρχαία Πέλλη, ἡ πατρίδα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάντρου. Ἐνα ψηλὸ βουνό, πὺν στέκεται στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου, εἶναι τὸ Πάϊκο.

Ἀφήγομε τέλος τὸν κάμπο, καὶ τὸ τρένο ἀνεβαίνει μὲ βόλτες ἀνάμεσ' ἀπὸ λόφους. Πλησιάζομε στὰ Βοδενά, στὴν πόλη μὲ τ' ἄφθονα νερά.

Καθὼς ἀνεβαίνομε τὸ θέαμα εἶναι μεγαλόπρεπο. Κάτω φαίνεται ὁ κάμπος, τὰ ποτάμια πὺν σκίζουν σὰ φίδια τὰ πράσινα χωράφια, ἡ Νιάουσα κ' ἡ Βέροια, ἓνα πλῆθος χωριοδάκια μέσα στὸν κάμπο... Μὰ τὸ πιὸ λαμπρὸ θέαμα εἶναι πρὸς τὰ βοριοδυτικά. Ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Βόρα καὶ Βέρμιο κρέμονται, σὰ στὴν ἄκρη μιᾶς ταράτσας τὰ Βοδενά. Ἀπὸ τὴν ἄκρη αὐτῆς τῆς ταράτσας πέφτουν ὀρηκτικὰ ἔξι μεγάλοι καταρράχτες. Τὸ νερό, τὸ ἄφθονο καὶ κατακάθαρο, φαντάζει σὰ λυωμένο ἀσῆμι, κάτω ἀπὸ τίς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. Καὶ ἀχνοὶ ξεφεύγουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ νερό, πὺν στρουφουλίζει καὶ πέφτει βιαστικά... Τὸ λαμπρὸ θέαμα μᾶς θαμπώνει τὰ

μάτια καὶ τὸ βουητὸ τῶν καταρραχτῶν φτάνει στ' ἄφτιά μας σὰν ὑπόκωφο βογγητό...

Κάτω ἀπὸ τοὺς καταρράχτες αὐτοὺς, στὴν ἄκρη τῶν λόφων, ἀντικρῶζομε μερικὰ μεγάλα ἐργοστάσια. Μαθαίνουμε πὼς δουλεύουν μὲ τὴ δύναμη τοῦ νεροῦ, πὺν πέφτει ἀπὸ τόσο ὕψος. Εἶναι κλωστήρια καὶ ἓνα ἐργοστάσιο πὺν φτιάνει σκοινιά.

Ὅταν βγήκαμε ἀπὸ τὸ τρένο καὶ μπήκαμε μέσα στὰ Βοδενά, εἶδαμε πὼς ἡ πόλη αὐτὴ εἶναι χτισμένη μέσα σὲ μιὰ κοιλάδα, γεμάτη ἀπὸ κήπους καὶ δέντρα. Στ' ἀνατολικά της ἡ κοιλάδα αὐτὴ κόβεται ἀπότομα καὶ γι' αὐτὸ φαίνεται σὰν ταράτσα. Μέσα ἀπὸ τὴν κοιλάδα περνᾷ ὁ ποταμὸς Βόδας, πὺν πέφτει ἀπὸ κεῖ κάτω στὸν κάμπο καὶ σχηματίζει, καθὼς πέφτει, τοὺς μεγαλόπρεπους καταρράχτες, πὺν εἶδαμε πρῖν.

Ἐπειδὴ ἔχει τόσα νερὰ αὐτὴ ἡ πόλη, παράγει ὠραῖα καὶ ἄφθονα φρούτα καὶ ἄλλα προϊόντα. Μεγάλες καρυδιές, ἄφθονες συκιές κι ἀμπέλια βλέπομε παντοῦ. Μὰ καὶ μουριές πολλές, ὀλόκληρα δάση βλέπομε κ' ἐδῶ. Κι αὐτὲς μικρές, κι ὅμως φουντωτὲς καὶ καμαρωτὲς...

NOTIA

Ἀπὸ τὰ Βοδενά τραβήξαμε βορινὰ καὶ κάμαμε μιὰ ἐκδρομὴ ὡς τὰ σύνορά μας, ὡς τὰ σύνορα τῆς Σερβίας.

Ἡ περιφέρεια αὐτὴ ποῦναι βορινὰ ἀπὸ τὰ Βοδενά λέγεται Καράτζοβα (ἀρχαία Ἐνωτία) καὶ εἶναι σὰ μιὰ συνέχεια τοῦ κάμπου τῆς Θεσσαλονίκης, πὺν προχωρεῖ ἀνάμεσα στὸ βουνὸ Πάϊκο καὶ στὰ βουνὰ Μπάμα, πὺν χωρίζουν τὸ ἐλληνικὸ ἀπὸ τὸ Σερβικὸ ἔδαφος.

Ὁ δρόμος πὺν πήραμε προχωρεῖ μέσα σ' ἓνα κάμπο καλὰ καλλιεργημένο, καταπράσινο. Νερὰ ἄφθονα περνοῦν σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ κάμπου, ποταμάκια καὶ χείμαρροι.

Κοντά στα καλλιεργημένα χωράφια με τὰ σπαρτά, μεγάλες ἐκτάσεις με μικρές μουριές ξεπροβάλλουν. Μὰ καὶ δέντρα ὀπωροφόρα ἄφτονα.

Ὅταν τελειώνῃ ὁ κάμπος, στὰ βορινὰ διακρίνουμ' ἓνα μεγάλο καὶ περιποιημένο χωριό. Εἶναι ἡ Νότια (Ἐνωτία). Γύρω του ὑψώνονται βουνὰ ἄγρια καὶ πίσω του, βορινὰ, ὑψώνεται ἡ ψηλότερη κορυφή τοῦ βουνοῦ Τ'ένα, πού μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴ Σερβία.

Βοριοδυτικὰ εἶναι ἡ περιφέρεια τοῦ Περλεπέ καὶ βοριοανατολικὰ ἡ Γευγελή καὶ ἡ Δοϊράνη.

Ἀπὸ τὴ Νότια ξαναγυρίσαμε στὰ Βοδενὰ με τὰ πολλὰ νερά τους...

ΤΟ ΟΣΤΡΟΒΟ ΚΑΙ Η ΛΙΜΝΗ

Φύγαμε πάλι με τὸ τρένο ἀπὸ τὰ Βοδενὰ πρὸς τὴ γραμμὴ τοῦ Μοναστηριοῦ. Ὅλο δυτικὰ.

Τώρα τὸ τρένο μπαίνει μέσα σὲ μιὰ βαθιὰ ρεματιά, καὶ προχωρεῖ, τότε ἀπάνω σὲ σιδερένια γεφύρια καὶ πότε μέσα ἀπὸ βαθιὲς σκοτεινὲς σήραγγες. Εἶν' ἓνα ταξίδι περίεργο, γεμάτο ποικιλίες.

Σὲ λίγο ἀπαντοῦμε καὶ ἄλλους ωραίους καὶ μεγαλόπρεπους καταρῆχτες. Ἄφθονα νερά, κατακάθαρα, πού ἀστράφτουν κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο, χύνονται παντοῦ με βουητό.

Ἐπειτα τὰ βουνὰ ἀνοίγουνε καὶ τὸ τρένο φτάνει σὲ μιὰ μικρὴ κοιλάδα, πού περνᾷ στὴ μέση της ὁ ποταμὸς Βόδας.

Ἀφοῦ διαβῆ τὸ τρένο καὶ τὴν κοιλάδα αὐτὴ, μπαίνουμε στὰ στενὰ τοῦ Ὀστροβού, ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Βέρμιο καὶ Βόρα.

Τέλος, στὴν ἄκρη τῶν στενῶν, ἀντικρίζουμε μπροστά μας τὴ λίμνη τοῦ Ὀστροβού καὶ στὴν ἄκρη τῆς λίμνης τὸ χωριὸ Ὀστροβο. Πλάι στὴ λίμνη βορινὰ ἀνοίγει ἓνας μικρὸς κάμπος καλὰ καλλιεργημένος.

Καὶ ἡ λίμνη μακρούλῃ ξαπλώνεται πέρα σὲ μεγάλη ἔκταση. Μᾶς λένε πὼς τὰ νερά της εἶναι πολὺ βαθιὰ καὶ πὼς ἔχει ἄφθονα καὶ νόστιμα ψάρια.

Κατεβαίνομε στὸ Ὀστροβο. Τὰ σπίτια του εἶναι μικρὰ καὶ ἀπλά. Μὰ ἡ γύρω θέα εἶναι πολὺ ὁμορφη. Κοιτάζουμε ἀπὸ ἐκεῖ τὴ λίμνη. Οἱ ὄχτες της ἀνατολικὰ καὶ δυτικὰ εἶναι ἀπότομες καὶ ἄγριες καὶ σὰν νὰ τὴ συμπιέζουν. Γι' αὐτὸ τὰ νερά της ξαπλώνονται ἀπὸ τὸ βορρὰ καὶ τὸ νότο σὲ μακρινὴ διεύθυνση, ἐνῶ τὸ πλάτος της εἶναι πολὺ μικρό. Ἀντίκρου στὸ βάθος, μεσημβρινὰ, τὸ Βέρμιο σὰ νὰ στέκεται φύλακας πάνω ἀπὸ τὴ γαλανὴ μακρούλῃ λίμνη.

ΦΛΩΡΙΝΑ

Ἀπὸ τ' Ὀστροβο μπήκαμε πάλι στὸ τρένο γιὰ νὰ πᾶμε στὴ Φλώρινα.

Ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ στρίβει γύρω στὸ βορινὸ μέρος τῆς λίμνης κ' ἔπειτα ἀκολουθεῖ πλάι-πλάι τὴν ὄχθη της. Κ' ἴτω, ἀριστερά μας, τὰ νερά τῆς λίμνης ἀναπαύονται καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὄχθη της τὸ βουνὸ Βέρμιο ὑψώνεται ἄγριο.

Σὲ λίγα λεπτὰ τῆς ὥρας φτάσαμε στὸ Σόροβιτς. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, ἀριστερά, φαίνεται ἀκόμη ἡ λίμνη τοῦ Ὀστροβού καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, δεξιὰ, ξεπροβάλλει τώρα ἄλλη λίμνη, μικρότερη αὐτῆ, ἡ λίμνη τοῦ Σόροβιτς. Πλάι της εἶναι ἡ νέα μικρὴ πόλη τοῦ Σόροβιτς. Μὲ σπίτια καλοχτισμένα καὶ με ἴσιους δρόμους. Ἐχει χτιστῆ μετὰ τὸ 1912, γιὰτὶ με τὸν πόλεμο τὸ παλιὸ χωριό, πού ἦτανε χτισμένο ἐδῶ, καταστράφηκε ὀλόκληρο.

Ἐπειτα τὸ τρένο στρίβει ἀπὸ τὸ δυτικὸ μέρος τῆς μικρῆς λίμνης. Τὴν ἀφήνομε τώρα δεξιὰ μας καὶ προχωροῦμε στὸ Ἐξισοῦ καὶ ἀπὸ κεῖ τὸ τρένο περνᾷ ἀνάμεσα σὲ σειρὲς ἀπὸ λόφους. Πίσω μας ἀφήνομε πὶ κάμπο τῶν Καϊλαριῶν, καὶ σὲ λίγο ἀνεβαίνομε πὶ ψηλὰ καὶ ἀπὸ κεῖ ἀντικρίζουμε κάτω πρὸς τὰ μεσημ-

βρινά ὄλον τὸν κάμπο. Εἶναι μέγας καὶ καλλιεργημένος. Σὰ θάλασσα πράσινη προχωρεῖ πέρα, ἀνάμεσα σὲ σειρὲς βουνῶν, δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Ἀνατολικά στέκονται σα φύλακες ἀπὸ πάνω τὰ κορφοβούνια τοῦ Βέρμου καὶ δυτικά μιὰ ἄγρια βουνοσειρὰ τοῦ Βάριου. Στὰ νότια πέρα σταχτογάλαζα διακρίνονται τὰ Καμβούνια καὶ βαθιὰ στὸ βάθος οἱ χιονισμένες κορφές τοῦ Ὀλύμπου.

Τὸ τρένο κατεβαίνει κατόπι ἀπὸ τοὺς λόφους καὶ βγαίνει ἀπὸ ἓνα στενὸ σ' ἄλλον πλατὺ κάμπο. Στὸν κάμπο τῆς Φλώρινας, πού τραβᾷ ἀνοιχτὸς πέρα ἀπὸ τὰ σύνορά μας, ὡς τὸ Μοναστήρι. Περνᾷ τὸ τρένο ἀνάμεσα σὲ σπαρτὰ καὶ φτάνει στὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας.

Κατεβήκαμε κεῖ, μὰ μάθαμε πὼς ἡ πόλη εἶναι μιὰ ὥρα μακριά. Πήραμε ἀμάξι καὶ τραβήξαμε γιὰ τὴν πόλη. Ἐακολουθήσαμε νὰ περνοῦμε ἀνάμεσ' ἀπὸ σπαρτὰ, πού γέμιζαν τὸν κάμπο, καὶ ἀπὸ δέντρα... Καὶ στὴν ἄκρη τοῦ κάμπου, κάτω ἀπὸ τὸ βουνό, ἐκεῖ πού ἀρχίζει ὁ ἀνήφορος τοῦ Βάριου, ἀντικρίσαμε τὴν πόλη τῆς Φλώρινας.

Μόλις μπήκαμε στὴν πόλη, εἶδαμε δυὸ μεγάλα χτίρια. Μάθαμε πὼς τὸ ἓνα εἶναι στρατῶνες καὶ τ' ἄλλο νοσοκομεῖο.

Τριγυρίσαμε μέσα στὴν πόλη. Τὰ σπίτια της εἶναι ἀπλᾶ καὶ χτισμένα σὰν σπίτια χωριοῦ. Ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὴ Φλώρινα, ἦταν σὰν ἐνὸς ἡσυχου μεγάλου χωριοῦ. Οἱ δρόμοι εἶναι πλακοστρωμένοι καὶ καθαροί.

Ἐνα περίεργο πού παρατηρήσαμε εἶναι πὼς ἡ πόλη εἶναι μακρουλή. Δηλαδή τὴ σχίει στὴ μέση ἓνα ποτάμι, πού τὸ λένε Σακουλόβας, καὶ πλάι στὸ ποτάμι αὐτὸ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ εἶναι χτισμένα τὰ σπίτια της καὶ ἐξακολουθοῦν σὲ πολὺ μᾶκρος τοῦ ποταμοῦ. Μισὴ ὥρα περπατήσαμε γιὰ νὰ φτάσουμε ἀπὸ τὴ μιὰ της ἄκρη στὴν ἄλλη, παράλληλα πάντα μὲ τὸ ποτάμι. Ἀπεναντίας τὸ πλάτος της εἶναι πολὺ-πολὺ μικρό.

ΤΟ ΔΙΑΣΕΛΟ ΤΟΥ ΒΑΡΙΟΥ.

Πήγαμε καὶ στὴν Καστοριά. Μὰ δὲν ἔχει γιὰ κεῖ σιδηροδρόμο. Πήγαμε λοιπὸν μὲ ἀμάξι ἀπὸ τὸν ἀμαξωτὸ δρόμο.

Τώρα τραβήξαμε δυτικά, δηλαδή ἀντίθετα ἀπὸ τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Φλώρινας. Καὶ μπήκαμε σὲ λίγο στὰ στενά, στὸ Πισοδέρι. Ὁ δρόμος προχωρεῖ μέσα στὰ στενά μὲ βόλτες καὶ μὲ ἀνήφορο. Πλάι τρέχει τὸ ποτάμι, μὰ ἀντίθετα. Ἐνῶ τὸ ποτάμι κατεβαίνει, ἐμεῖς ἀνεβαίνομε, ὅλο κι ἀνεβαίνομε.

Ἔτσι φτάσαμε ἀνάμεσα σὲ δυὸ κορφές τοῦ βουνοῦ Βάριου. Μόλις βρεθήκαμε κεῖ εἶδαμε ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος τοῦ βουνοῦ κάτω καὶ μπροστὰ μας δυὸ μεγάλες λίμνες, σὰ θάλασσες! Εἶναι ἡ Πρέσπα πιδ κοντὰ καὶ ἡ Ὀχρίδα πιδ πέρα. Δυὸ μεγάλες ἐκτάσεις ἀπὸ γαλάζια νερά, πού τὰ χωρεῖ μιὰ λουρίδα ἀπὸ βουνάκια. Στὶς λίμνες αὐτὲς μαθαίνομε πὼς ἀπαντιῶνται τὰ σύνορά μας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὰ πιδ κοντὰ ἀριστερὰ ξεπροβάλλει καὶ μιὰ ἄλλη λίμνη πιδ μικρή, ἡ Βεντρούκ. Καὶ πέρα, πιδ πίσω ἀπὸ τὶς μεγάλες λίμνες, ἀχνὰ φαίνονται μακριὰ τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἀριστερὰ μας διακρίνομε καὶ ὀλόκληρο τὸν κάμπο τῆς Κορυτσᾶς, πού εἶναι τώρα Ἀλβανικὴ, καὶ νοτιώτερα τὴν περιφέρεια τῆς Καστοριάς.

Ἐνῶ ὅλο αὐτὸ τὸ θέαμα φανερόνεται πέρα, κάτω, μακριὰ μας, γύρω μας ἐδῶ πάνω μᾶς ζώνουν ἄγρια δάση, πυκνὰ καὶ φοβερά. Οἱ βαλανιδιὲς εἶναι γύρω ἀφθονώτατες, μὰ καὶ τ' ἄλλα δέντρα σκεπάζουν τὰ γύρω βουνά. Ἀνάμεσ' ἰ τους ὁμως ξεπροβάλλουν καὶ ἀπόκρημνοι βράχοι.

Ἀπὸ τὸ διάσελο αὐτὸ τοῦ Βάριου κατεβήκαμε κατόπι πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ βουνοῦ. Σὲ λίγη ὥρα, ἀφοῦ κατεβήκαμε, ἀπαντήσαμε τὸ Ζέλοβο κ' ἔπειτα τὸ σταυροδρόμι τῶν ἀμαξωτῶν δρόμων. Ὁ ἓνας, ὁ δεξιὰ, τραβᾷ γιὰ τὴν Κορυτσᾶ καὶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴν Καστοριά.

Ἀκολουθήσαμε τὸν δεύτερο κι αὐτὸς μᾶς ἔφερε στὴν ὄχθη ἄλλης λίμνης. Αὐτὴ εἶν' ἡ λίμνη τῆς Καστοριάς. Σὲ λίγο φάνηκε καὶ ἡ πόλη

ΚΑΣΤΟΡΙΑ

Καθὼς πλησιάσαμε στὴν Καστοριά, μᾶς φάνηκε πὼς ἀντικρύσαμε ἓνα ἀρχαῖο Στάδιο. Τὰ σπίτια του εἶναι ἀμφιθεατρικὰ χτισμένα, πάνω ἀπὸ τὴ λίμνη, καὶ λές πὼς μόλις βγῆκ' ἡ πόλη ἀπὸ τὸ λουτρό πού ἔκαμε σὰ γαλανὰ της νερὰ ἢ πὼς τώρα ἐτοιμάζεται νὰ κάμη μιὰ βουτιά.

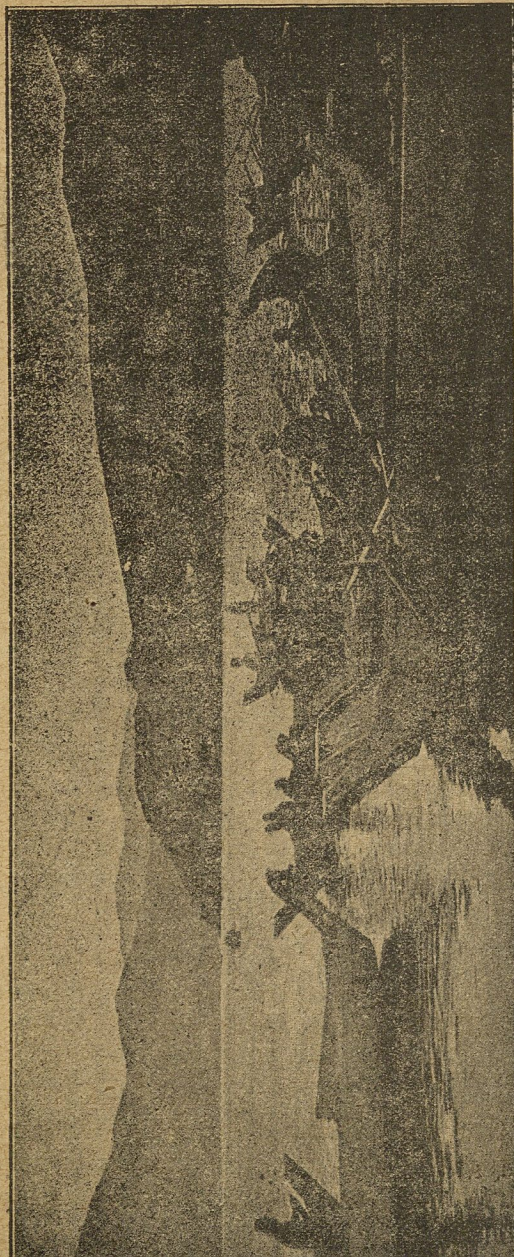
Τὰ σπίτια της εἶναι ἄσπρα καὶ ψηλά, καὶ καθὼς προβάλλουν ἀνάμεσ' ἀπὸ τὴ λίμνη καὶ ἀπὸ τὴν καταπράσινην ἔκταση τῆς ἀκρολιμνιας, φαίνονται σὰ νὰ συλλογίζονται τί νὰ προτιμήσουν: τὴ δροσιὰ τῆς γῆς ἢ τὴ δροσιὰ τῆς λίμνης;

Κάτω στὸ γιάλο τῆς πόλης καὶ ἀνοιχτὰ μέσα στὴ λίμνη μερικὲς ψαρόβαρκες σιγοκουνιοῦνται, λίγα μονόξυλα τρέχουν πεταχτὰ καὶ μερικὲς μικρὲς μαοῦνες ὀκνὲς τραπαλίζουν.

Ὅταν προχωρήσαμε μέσα στοὺς δρόμους τῆς Καστοριάς, ἐκιντυνέσαμε νὰ χαθοῦμε. Εἶναι ὅλοι στενοὶ καὶ στριφογυρίζουν χωρὶς καμιὰ τάξη, σὲ τέτοιον τρόπο πού ὅταν μπῆ κανεὶς σ' αὐτούς, δύσκολα μπορεῖ νὰ ξεμπλέξη.

Ἐνας δρόμος μονάχα εἶναι πλατὺς καὶ ἀνοιχτός. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴ συνοικία Γύφτικα καὶ περνᾷ τὶς δυὸ ἀγορὲς τῆς πόλης καὶ τελειώνει στὴ Μητρόπολη. Αὐτὴ εἶναι ἡ κεντρικὴ ἀρτηρία τῆς Καστοριάς. Τὰ σπίτια τοῦ δρόμου αὐτοῦ εἶναι πολὺ νόστιμα. Ὅλα εἶναι μὲ δυὸ πατώματα, μὲ πολλὰ παράθυρα, μὲ ἄφτονα μπαλκονάκια, μὲ πόρτες θολωτὲς μὲ καμάρες καὶ μ' αὐλὲς πλακόστρωτες καὶ κατακόθαρας.

Γυρίσαμε ὅλη τὴν πόλη κ' εἶδαμε ἀρκετὴ κίνηση καὶ

Ψαράδες στὴ λίμνη τῆς Καστοριάς.

ζωή. Ἐμάθαμε πῶς ἐδῶ εἶναι προοδευμένο πολὺ τὸ ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν. Ἀρχετοὶ ἐπιχειρηματίες καταγίνονται μὲ τὴν κατεργασία τους καὶ μὲ τὸ ἐμπόριό τους. Πολλοὶ Καστοριανοὶ ἔχουν ἐμπορικὰ καταστήματα γουναρικῶν στὴν Κωσταντινούπολη, στὸ Παρίσι, στὸ Λονδίνο καὶ σ' ἄλλες μεγάλες πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Τὸ στέγνωμα καὶ ἡ κατεργασία τῶν δερμάτων γιὰ νὰ φτιαστοῦν τὰ γουναρικὰ γίνεται ἐδῶ. Πολὺς κόσμος καταγίνεται σ' αὐτὴ τὴ βιομηχανία. Ἀλεποῦδες, κουνάβια καὶ ἄλλα ζῶα ὑπάρχουν στὰ γύρω βουνά, μὰ καὶ σ' ἄλλα μακρύτερα μέρη. Οἱ κυνηγοὶ πιάνουν μὲ παγίδες ἢ σκοτώνουν τὰ ἄγρια αὐτὰ ζῶα καὶ πουλοῦν τὰ δέρματα στὴν ἀγορὰ τῆς Καστορίας. Κ' ἔπειτα ἀπὸ ἀρχετὴ κατεργασία, τὰ δέρματα ταξιδεύουν γιὰ νὰ σκεπάσουν τοὺς λαιμοὺς καὶ τὰ χέρια τῶν κυριῶν καὶ νὰ στολίσουν τὰ πανωφόρια τους καὶ τ' ἄλλα φορέματά τους.

Ἡ λίμνη τῆς Καστορίας, ποὺ ξαπλώνεται κάτω ἡσυχῆ βλέπομε, τώρα ποὺ μπήκαμε στὴν πόλη, πῶς τὴν περικυκλώνει ἀπὸ τὰ τρία πλευρά. Τὸ βουναλάκι ποὺ εἶναι ἀπάνω ἡ Καστοριὰ εἶναι σὰ μιὰ χερσόνησο μέσα στὴ λίμνη της.

Ἀπὸ τὸ γλυκὸ νερὸ τῆς λίμνης πίνουν οἱ κάτοικοι. Μὰ ἡ λίμνη τοὺς δίνει καὶ τροφὴ ἄφθονη, γιατί ἔχει ἓνα πληθὸς ψάρια, διαφόρων εἰδῶν.

Ἐνὰ πρῶμα ποὺ μᾶς ἔκαμε ἰδιαίτερη ἐντύπωση στὴν Καστοριὰ εἶναι τὸ πληθὸς τῶν ἐκκλησιῶν της. Μᾶς εἶπαν ὅτι μέσα στὴν πόλη ὑπάρχουν 72 ἐκκλησιές! Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς εἶναι χριστιανὲς μέσα στίς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν. Τίς ἔχτισαν οἱ χριστιανοὶ τὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας γιὰ νὰ μποροῦν νὰ λειτουργοῦνται ἡσυχὸν κοντὰ στὰ σπίτια τους.

Σὲ μιὰ παλιὰ ἐκκλησοῦλα, ἀντίκρου στὴ Μητρόπολη, εἶδαμε ἓνα μνημεῖο ποὺ εἶναι πάντα σεβαστὸ γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες: τὸ μνημεῖο τοῦ Παύλου Μελά, ποὺ σκοτώθηκε στοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας τὸ 1904. Γύρω του εἶναι καὶ ἄλλα μνημεῖα

ἡρώων ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν πατρίδα τὸ 1912 καὶ 1913.

Καὶ σήμερα κάθε διαβάτης ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὸ ἐκκλησιάκι, βγάζει εὐλαβητικὰ τὸ καπέλλο του καὶ χαιρετᾷ τὴν ἀθάνατη μνήμη τῶν ἡρωϊκῶν θυμάτων.

ΚΟΖΑΝΗ

Πῶς θὰ πηγαίναμε στὴν Κοζάνη; Σιδηρόδρομο δὲν ἔχει ὡς ἐκεῖ. Μᾶς πῆγε ὅμως τὸ τρένο ὡς τὸ Σόροβιτς, ποὺ εἶναι τὸ πιὸ κοντινὸ σημεῖο σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἀπὸ κεῖ ὁ ἀμαξωτὸς δρόμος τραβᾷ νοτιοανατολικά ἀπὸ τὰ Καϊλάρια στὴν Κοζάνη.

Πήραμε ἀμάξι καὶ ξεκινήσαμε.

Πρῶτα φτάσαμε στὰ Καϊλάρια. Εἶναι δυὸ μεγάλα χωριά, ποὺ τὰ χωρίζει μιὰ ἀπόσταση ὡς χίλια μέτρα. Τὰ εἶδαμε καὶ τὰ δυὸ ξαπλωμένα στὸν κάμπο, σ' ἓνα κάμπο καλλιεργημένο, γεμάτο σπαρτά, μὰ χωρὶς οὔτε ἓνα δέντρο!

Προχωρήσαμε κατόπι στὸ δρόμο μας καὶ φτάσαμε στὴν Κοζάνη.

Παλιὰ πόλη φαίνεται κι αὐτὴ, μὲ τούρκικο σχέδιο. Τριγυρίσαμε τοὺς δρόμους της. Εἶναι ὅλοι μὲ καλντερίμια, στριφογυρίζουν ἀκανόνιστα, κι ἄλλοῦ πλαταίνουν, ἄλλοῦ στενεύουν. Στὴν ἄκρη ὅμως τῆς πόλης βλέπομε κ' ἓνα δρόμο πλατὺ καὶ μὲ δέντρα. Ἐκεῖ γίνεται ὁ περίπατος. Αὐτὸς ὁ δρόμος τραβᾷ πρὸς τὴν τοποθεσία Ἀϊ-Θανάσης.

Τὰ σπίτια τῆς Κοζάνης εἶναι μικρὰ καὶ παλιὰ τὰ περισσότερα. Ἀντικρίζομε ὅμως καὶ μεγάλα χτίρια. Εἶναι οἱ στρατῶνες, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ δικαστήρια.

Ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Κοζάνης ξαπλώνεται μπροστὰ μας πλατὺς ὄριζοντας, θέα ἔξοχη! Πρὸς τὰ μεσημβρινὰ ἓνας κατήφορος κατάφυτος ξαπλώνεται ποὺ κατεβαίνει

ἕως κάτω στὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκμονα, πὺν φαίνεται σὰ φίδι ἄσπρο μέσα στὴν καταπράσινη ἔκταση.

Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, βορινά, διακρίνονται τὰ βουνὰ Βέρμιο καὶ Βίτσιο. Τὸ δεύτερο ὑψώνεται ἀπάνω ἀπὸ τὴ Σιάτιστα, πὺν φαίνεται πέρα βαθιά, ἀνάμεσα στὴν πρᾶσινη ἔκταση.

ΣΕΡΒΙΑ

Ἀπὸ τὴν Κοζάνη, πάλι μὲ τ' ἀμάξι, πήραμε τὸ δρόμο νοτιοανατολικά γιὰ νὰ πᾶμε στὰ Σέρβια.

Προχωρήσαμε, κατεβαίνοντας πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονα. Σὲ λίγο ἀπαντήσαμε τὸ σημεῖο πὺν χωρίζεται ὁ δρόμος. Ὁ ἓνας τραβᾷ ἀριστερὰ πρὸς τὴ Βέρβια καὶ ὁ ἄλλος δεξιὰ πρὸς τὰ Σέρβια.

Σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος μαθαίνομε πὺς καλλιεργεῖται σὲ ἀρκετὲς ἐκτάσεις ἓνα φυτὸ πὺν δὲν γίνεται σὲ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἔξω ἀπὸ τὴ Μακεδονία. Εἶναι ἡ ζαφουρά (κρόκος). Τὸ ἀνθος του τὸ μεταχειρίζονται στὴ φαρμακευτικὴ, μὰ καὶ στὴ βιομηχανία γιὰ ὕλη ἀρωματικὴ καὶ χρωματιστικὴ. Κάνει ὠραῖο κίτρινο χρῶμα. Γνωστὴ ἡ παροιμία: κίτρινος σὰν τὴ ζαφουρά. Μὲ τὸν κρόκο βάφανε τὰ φορέματα στὰ παλιὰ τὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα (κροκόπεπλος).

Προχωρήσαμε καὶ φτάσαμε στὸ ποτάμι.

Περνοῦμε μίᾳ μεγάλῃ σιδερένια γέφυρα καὶ βρισκόμαστε στὸ ἀντικρὺ μέρος τοῦ Ἀλιάκμονα. Πίσω μας τώρα ἡ Κοζάνη φαίνεται ψηλά-ψηλά σὰν σὲ κορυφὴ βουνοῦ!

Ἐπειτ' ἀρχίζει ὁ ἀνήφορος, ὡς πὺν φτάνομε στὰ Σέρβια.

Κι αὐτὴ εἶναι παλιὰ πόλη μὲ τούρκικο σχέδιο καὶ μὲ ἀκατάστατους δρόμους. Ἀπὸ πάνω τῆς ἀντικρύζομε τὸ ἄγριο βουνὸ Πιέρου, πὺν τῆς κλείνει ὅλη τὴ θέα πρὸς τ' ἀνατολικά. Κάτω στὰ πόδια τοῦ τὸ βουνὸ εἶναι κατα-

πράσινο, γιὰτὶ ἔχουν σπεῖρει σὲ πολλὰ σημεῖα του σιτά-ρια. Μὰ παραπάνω εἶνε γυμνὸ, γεμάτο ἀπὸ ἄγριους βράχους. Περίεργο ὅμως εἶναι πὺν στὴν κορυφὴ εἶναι κατὰ-φυτο, γεμάτο ἀπὸ ἄγρια δένδρα.

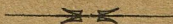
Νοτιώτερα ἄλλα βουνὰ ἔξακολουθοῦν: Τὰ Καμβούνια. Αὐτὰ εἶναι δασωμένα σχεδὸν σ' ὅλη τους τὴν ἔκταση.

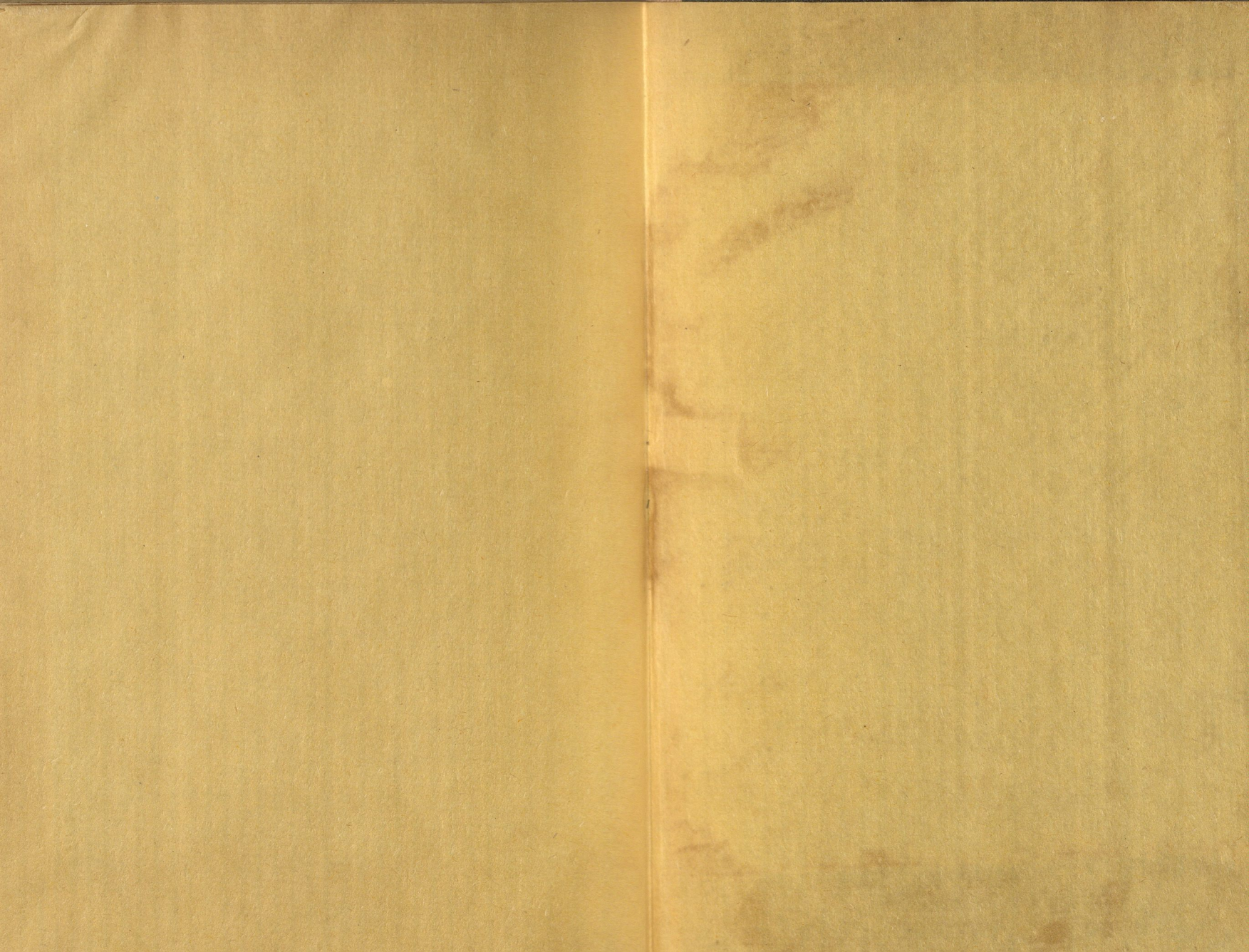
Ἀνάμεσα στὰ ὀγκώδη βουνὰ τοῦ Πιέρου καὶ στὰ Καμβούνια, περνᾷ ὁ δρόμος, πὺν φέρνει ἀπὸ τὴ Μακεδονία πρὸς τὴ Θεσσαλία, πὺν ἐνώνει τὰ Σέρβια μὲ τὴν Ἑλασσῶνα. Στὸ στενότερο μέρος αὐτοῦ τοῦ περάσματος εἶναι τὸ Σαραντάπορο.

Ἐκεῖ γίνηκε ἡ σπουδαιότατη μάχη τοῦ πολέμου τοῦ 1912. Μὲ κείνη τὴ νίκη τοῦ στρατοῦ μας ἀνοίχτηκε ὁ δρόμος μας γιὰ τὴ Μακεδονία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος.....	γ
Ἀθήνα.....	2
Ἀρχαῖα Ἰθῆνα.....	8
Στὸν Πειραιᾶ καὶ στὰ Φάληρα.....	17
Στὴ Σαλαμίνα καὶ στὴν Αἴγινα.....	22
Πεντέλη.....	24
Υμηττός.....	26
Μεσόγεια καὶ Σούνιο.....	29
Ὀζά.....	32
Ἐλευσίνα καὶ Μέγαρα.....	35
Θήβα.....	37
Λειβαδιά.....	38
Χαιρώνια, Ὅσιος Λουκάς καὶ Ἀράχωβα.....	40
Λαμία καὶ Θερμοπύλες.....	44
Ἄμφισα.....	46
Ἰτιά καὶ Δελφοί.....	48
Γαλαξειδί καὶ Λιδωρίκι.....	53
Ἀπὸ τὸ Κρονόρι στὸ Μεσολόγγι.....	53
Μεσολόγγι.....	56
Ναύπακτος.....	59
Αἰτωλικὸ καὶ Ἀγρίνιο.....	59
Καρπενήσι.....	61
Ὁ Θεσσαλικὸς κάμπος.....	62
Λάρισα.....	64
Τέμπη.....	67
Βόλος.....	68
Καρδίτσα.....	70
Τρίκκαλα.....	70
Καλαμπάκα.....	71
Μετέωρα.....	73
Θεσσαλονίκη.....	75
Κατερίνη.....	78
Κιλκίς καὶ Λοιδιάνη.....	80
Χαλκιδική.....	81
Ἅγιον ὄρος.....	82
Λοιδιάνη—Σέρρες.....	87
Σέρρες.....	88
Νιγρίτα.....	90
Δράμα.....	91
Καβάλλα.....	92
Βοδενά.....	95
Νότια.....	97
Τὸ Ὄστροβο καὶ ἡ λίμνη.....	98
Φλώρινα.....	99
Στὸ διάσελο τοῦ Βάριου.....	101
Καστοριά.....	102
Κοζάνη.....	105
Σέρβια.....	106

5
9